

IMMANUELIS BEKKERI

PRÆFATIO

*Pisidæ operibus historicis præmissa in Corpore scriptorum Historiæ Byzantiæ.
Lipsiæ, 1836.*

Georgii Pisidæ carmina ea quorum aliqua esset ad historiam Byzantinam utilitas, cum libro manuscripto contulit Mauricius Pinderus. Hujus ego industria ac diligentia magnopere adjutus iambo et male natos et a librariis pejus depravatos a compluribus mendis ita purgavi, ut receptis e codice, quæ manifesto præstarent, lectionibus antiquas et abolitas ne mentione quidem ulla dignarer. Quem autem versavit Pinderus codicem, Parisiensis est, Regius, supplementi 139, membranaceus, forma quam dicimus 12, foliis 158. Insunt Georgii et quæ nos damus carmina, et Hexæmeron, et quod de vanitate vitæ, quod contra Severum, quod denique in Christi resurrectionem scripsit; insuper τοῦ Προσούχ εἰς τὴν ἑσπέρην Μαρίαν τὴν Αἰγυπτίαν et postremo loco περὶ τῶν μέτρων τῶν στίχων.

Scrib. Berolini Aprili exeunte a. 1836.

QUERCH DE EXPEDITIONE PERSICA MONITUM.

Luctuosissimum ac pene deploratum fuisse rei publicæ statum tum cum, extincto Phœcia, Heraclius regno potitus est, unanimi omnium scriptorum consensione confirmatum est. Nimirum cives inter se divisi intestinis flagrabant odiis et mutuis cadibus mædebant; Abares in proxima loca recepti et veluti civitatis jure donati, sed animo semper agrestes et crudeles, novas in dies turbas ciebant; barbari e Scytharum genere in Romanas provincias undique confluentes incredibiles calamitates in unum comportabant; ac Persæ quidem Mesopotamia universa, Syria, Ægypto, Palæstina et Phœnicia occupatis, Chalcedonem usque delati, tam dira Cypolitanis minabantur, ut parum abfuerit quin totum imperium una cum ipso nomine penitus deleteretur. Igitur in tanta temporum calamitate et nequitia imperatorem desiderabat res publica, qui plurimum polleret pietate, consilio, et militari scientia. Hujusmodi plane virum, qualem rerum conditio postulabat, ac verum herosa Homericis heroibus longe anteforandum et ipso Alexandro majorem fuisse Heraclium contendit Pisida in hisce tribus *Acroasibus*, in quibus de prima in Chosroam hujus nominis secundum Persarum regem expeditione agit. Equidem fateor me ad majorem animo concipiendam de Heraclii virtute opinionem ex hujusce poematii lectione fuisse excitatum, quamvis necum ipse reputarem esse fortasse nonnulla, quæ ex ingenio scribentis ornata et poescos coloribus illustrata plus nimio mentem animumque percellerent. Non enim est negandum Pisidam plerumque uti stylo turgido et inflato, ac tum præcipue ampullari in arte, cum Heraclium et Sergium laudat, quamvis sæpe tamen profiteatur et auribus inculcet, se non modo quid falsi Heraclii laudibus nunquam addere, sed nonnihil potius ex ipsis detorere (*Acroas.* 1, 43). Cæterum, ne de malis Ecclesiæ loquar, utinam, quam fuit regni Heraclii gloriosum initium, fuisset et finis; et quantum ipse imperator fuit in debellandis Persis fortis et accensus, tantum etiam de Mahumedanis reprimendis, statim ac in perniciem Christiani nominis erumpere cœperunt, sollicitus exstitisset! verum quod ad Pisidam spectat, quæ ipse nobis hic refert, ἀπόπτη; quidem narrat: fuit enim comes Heraclii in hac prima expeditione, ut ex variis locis harumce *acroasew* patet clarissime. Quare non videtur ei fides deneganda in iis quæ in primo bello Persico acta fuisse memorat. Certe Theophanes, qui res ab Heraclio gestas persequitur, non modo testem adhibet Pisidam, sed ejusdem verba et sententias in suam rem transfert tanta fiducia, ut ejus integros iambo suæ narrationi intexere atque consuere non dubitaverit; quod ex nostris adnotationibus fiet manifestum. Bellum, quod Pisida describit, prope lines Persicos ultra montem Taurum, anno imperii Heraclii 12, Christi 622 actum est Heraclio

aulem in urbem post annum reverso noster Georgius, qui imperatorem fuerat secutus, de re feliciter gesta hoc tripartito libello, ut videtur, gratulatus est, quem in plenum suæ erga ipsam observantiæ veritatisque testimonium ei lætus obtulit: ait enim acroas. 3, 379: σοὶ τόνδε πλακτὸν πέφανον ἐξ ἀκηράτου λειμῶνος ἄρτι τῆς ἀληθείας φέρω. Atque hæc quidem, ut alia plurima non poetice tantum, sed pompose, splendide et πανηγυρικῶς dicta esse facile quisque intelliget. Ac, ut mea plane est sententia, sive materiem sive formam spectes operis, panegyricus inscribi et vocari merito posset hoc poemation. Nimirum jam diu ante Pisidam in more receptum erat ut poetæ, quibus ad longum poema conficiendum pares vires non erant, poemata scriberent, quæ modestiore titulo ornata *panegyricos, carmina et silvas* vocabant. Fidem faciunt apud Latinos silvæ Statii, varia carmina Claudiani et panegyricus Corippi; quæ omnia parum aut nihil differunt ab acroasibus Pisidæ. Ἀκροάσις quidem proprie sonat *auscultatio*, perraro tamen hæc vox eo sensu usurpata invenitur. At sophistæ, cum quid magnum se esse dicturos pollicerentur, ἀκροάσεις ἐπαγγέλλειν et ποιῆσαι, *quid dignum, quod audiretur, enuntiare et tradere* dicebantur: unde patet ἀκροάσεις fuisse sophistarum *declamationes* et de quacunque re illustres expositiones, quod late demonstratur a Cresollio in *Theatro vel. rhet.* lib. II, c. 5. Sed hunc plane titulum adhibuit Pisida, non quod sophistarum more ingenii sui vires extolleret, sed quod jamdiu usus invaluerat ut hujusmodi poemata ἀκροάσεις, id est *recitationes*, vocarentur, eo quia sæpe in magna populi frequentia, et coram iis ad quos laudes ipsæ pertinebant, recitabantur.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΚΑΙ ΣΚΕΥΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΤΟΥ ΠΙΣΙΔΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑ ΠΕΡΣΩΝ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΚΡΟΑΣΕΙΣ ΤΡΕΙΣ.

GEORGII PISIDÆ

MAGNÆ ECCLESIE DIACONI ET SCHEPHYLACIS

DE EXPEDITIONE PERSICÆ IMPERATORIS CONTRA PERSAS ACROASES TRES.

Λ.

Ὡ τὰς ἀύλους τῶν ἄνω στρατευμάτων
Τριάς διευθύνουσα φωσφόρῳ λόγῳ
Ἠρδ᾽ ἔμπυρρόν τε καὶ πεπηγμένην στάσιν

Λ (λόγῳ γὰρ αὐτῶν ἔκπυροῦσα τὰς φύσεις
δ ὕλην ἀύλον δεικνύειν ἐπίστασαι)
Τὸς σφραγίδας πληροῦσα, καὶ τὸν αἰθέρα

Ι.

O quæ superos spiritales exercitus tuo trias dirigis, irradiante verbo per igneam et firmam stationem

(nam verbo incendens eorum naturas (δ) materiam materia expertem reddere nosti), cœlos implens, et

DUCANGII NOTÆ.

ACROAS. 1 v. 1. τὰς ἀύλους id est φύσεις, οὐσίας vel τῆξις. *immateriales substantias*, hoc est angelos, quos dum *materia expertes* vocat poeta, materiem terrestrem, qua nostra corpora constituuntur, ex ipsis excludere voluisse certum est. eodem enim sensu ἀύλους hic appellat, quo alii scriptores ecclesiastici ipsos ἀσωμάτων nominarunt. Secutus est enim veterum Patrum sententiam, qui circa angelorum substantiam definiendam hæsitantes, omni materia expertes nunquam, sed vel cœlestibus vel æreis corporibus præditos dixerunt. Rem luculentissime demonstrat Joannes Lamius in Dissert. contra Burnetium, quæ adjecta est epist. 7 Mich. Glyce

inter *Delic. erudit.* p. 200. Ita autem visum esse Pisidæ, constat ex v. 167 et seq. Hexaem. Ibi enim qua ratione describeret angelos ignorans, ἀύλους οὐσίας eos appellavit; et ibid. v. 903 ὕλην ἀύλον, *materiem immaterialem*, eisdem nominavit, ut materia quidem, sed subtili et a communi ac terrestri plane diversa, eos constare declararet, quod mox v. 4 confirmat.

4. Confer Hexaem. 902.

5. Vide quæ de verbo δεικνύειν adnotavimus ad Hexaem. 168.

6. Hexaem. v. 164: διαφλέγον μὲν καὶ πυρῶν τὸν αἰθέρα.

Πυροῦσα, καὶ σφίγγουσα τὴν αἰχουμένην,
 Καὶ πανταχοῦ παροῦσα μὴ κινουμένη,
 Καὶ μηδαμοῦ χωροῦσα, καὶ χωρουμένη
 10 Ὅπου δέ τισις ἐκ βάλθους ἀνάπτεται,
 Δὸς τοῖς ἀμυδροῖς τῶν λογισμῶν ὀργάνους
 Σάλπιγγος ἤχον καὶ λαλοῦσαν ἀσπίδα.
 Δίδαξον ἡμᾶς εὐστοχῶν κινεῖν ξίφος,
 Γλῶτταν κπτ' ἐχθρῶν, ὄπλον ἠκονημένον.
 15 Ἴθυρον ἡμᾶς ἔνθα τῆς ἐξουσίας
 Τῆς σῆς ἔνεστι συγγράφειν τὰ θαύματα.
 Σὺ γὰρ πεποιθὼς ὁ βασιλεὺς προστάγματι
 Πρὸς τοὺς ἀγῶνας τῶν ἀθέσμων βαρβάρων
 Ἐαυτὸν ἀντέταξεν, οἷς τὰ κτίσματα
 20 Ἵπὲρ σὲ τὸν κτίσαντα προσκυνεῖν νόμος.
 Οἷς γνήσιον μὲν ἀντέχεσθαι τῶν νόθων,
 Νόθον δὲ πάντῃ προσθαλεῖν τοῖς γνήσιοις.
 Παρ' οἷς θεός τις ἀφρόνως νομίζεται

A
 Ἴνοπλος ἵππος προσκυνούμενος μάτην,
 25 Ὅς εἰς ἔλεγχον τοῦ πλάγου σιθάσματος
 Νῦν προσκυνεῖται καὶ πόλιν μαστίζεται.
 Ὡ καρῆλις σύμπτωσις ἠθλιωμένη!
 Πῶς τῆ περ' αὐτῶν δυσσεβῶς τιμωμένῳ
 Τιμὴν ὄρου νέμουσι καὶ τιμωρίαν;
 30 Καὶ τῆς μὲν οὐ μετέσχε προσκυνούμενος,
 Τῆ δὲ προσθαλεῖ πυκνὰ μαστιγούμενος.
 Ἵδωρ δὲ καὶ πῦρ, τὰς ἐναντίας φύσεις,
 Θεοὺς παρετάγουσιν ἀλληλοφθόρους,
 Λύσιν σέβοντες πραγμάτων ἐναντίων.
 35 Ἄλλ', ὦ στρατηγὲ τῶν σοφῶν βουλευμάτων,
 Μετ' εὐμονίας τοὺς ἐμοὺς δέχου λόγους,
 Ἐλεύθεροι γὰρ εἰσιν ἐκ θωπευμάτων,
 Ἐκ σοῦ μαθόντες μὴ λαλεῖν ὑποκρίσαι.
 Ὡς οὖν ἀληθῆς τῶν ἀληθῶν πραγμάτων
 40 Κριτῆς φάνηθι τῆσδε τῆς στρατηγίας.

caethera inflammans, et complectens totum orbem, et ubique praesens, et tamen non movens se, et nullibi circumscripta, et tamen recepta loco! (10) Si preces ex imo sursum evolant, da debilibus nostrae mentis organis tubae sonum, et scutum eloquentiae. Fac nos recta ad scopum movere ensam, linguam, contra hostes telum acutum. (15) Dirige nos, quo potentiae tuae licet describere miracula. Tuo enim rex obediens mandato ad bella adversus impios barbaros se objecit, quibus res creatas (20) super te, qui creasti, adorare lex est; quibus proprium est adherere falsis et falsum semper veris adicere; apud quos stulte habetur, ut quidam deus,

armatus equus, cultus inaniter; (25) qui in argumentum falsae adorationis modo adoratur modo vero caeditur. O cordis exitium lacrymabile! Quomodo apud ipsos impie culto numini honorem simul praestant et penam? (30) et illius non est particeps, dum colitur, hac vero dolet, cum frequenter caeditur. Aquam vero et ignem, contrarias naturas, deos introducunt, qui se invicem destruant, dissolutionem colentes rerum oppositarum.

(35) Ast, o dux sapientium consiliorum, clementer meos excipe sermones: longe enim sunt a blandimentis, educti ex te non loqui fiete. Ut verus igitur veritatis aestimator, (40) iudex adesto hujusce

VARIÆ LECTIONES.

ὄς
 25 οἷς P. (i. e. codex Parisiensis).

NOTÆ.

7. Simili modo Dei immensitatem describit *ibid.* 895 et seqq.

21. Persarum impietatem circa idolorum cultum exagitans, ludit in voce γνήσιον *legitimum* et νόθον *spurium*. Legitimum est vera religio, spurium est superstitio. Ad verbum veteres: quibus lex est pro legitimo retinere quae sunt spuria, et spurium ubique admiscere legitimis. Vide infra v. 52. Caeterum Persas reprehendit quod divinae veritati, quam ex sacris Scripturis haustam receperant, superstitionum tenebras offuderint. Neque enim iustificandum videtur ethnicos historiam sacram ad impias fabulas detorsisse; quod Augustinus Steuchus in suis *De perenni philosophia* libris luculenter ostendit. Ac plures quidem ex SS. Patribus idem antea eviderant. Hinc Graeci philosophi κλέπτει καὶ ληστὰι passim audiunt apud Clementem Alex., qui *Strom.* lib. v, p. 369 eos a Mose et prophetis praecipua dogmata non grate accepisse concludit. Sed perspectissime cum Pisidae sententia consonant, quae Theophylactus Simocatta habet p. 142 7 ed. Bonn.

24. Antiquissimis temporibus Persas veneratos esse solem ex multis auctorum testimoniis colligitur. Ea religio retenta est a Parthis, qui Persarum imperio potiti sunt. Equum autem soli gratissimam hostiam immolabant. Causam assignat Ovidius *Fast.* 1, 585. Vide Brissonium, *De reg. Pers. princip.* lib. II. Nemo tamen, quod sciam, dixit quod Pisida affirmat, equum apud Persas habitum esse deum. Herodotus quidem lib. VII, p. 301, equos

quosdam Jovi sacros in Perside fuisse narrat. Nec ab Herodoto dissentit Justinus, qui lib. I, 10, 5 equos soli sacros habuisse Persas testatur. Sed cum Pisida fere concordat Curtius, qui III, 3 pompam et ordinem, quo agmen Darii procedebat, describens ait: *Currum deinde Jovi sacramentum albescentes vehabant equi. Hos eximia magnitudinis equus, quem solis appellabant, sequebatur.*

26. Ne hujus quidem ritus ullum inveni vestigium. Verum si Pisidae auctoritas non est omnino contemnenda, quem rerum sui temporis ignarum nunquam dixerō, id ita accipiendum puto ut equum Persae, si bene eis res eveniret, adorarent, si vero male, virgis caederent.

52. Igneum et aquam ad haec usque tempora Persas adorare testantur, qui de Persarum moribus in suis *ἰστοριογραφίαις* scripserunt. Quam autem antiquis legibus ea esset inter eos recepta et constituta religio, praeter Herodotum et Strabonem aliosque veteres scriptores, tradunt Brissonius *loc. cit.* et Thomas Hyde, *De vet. Pers. relig.*, cap. 8, qui tamen non est audiendus in eo quod assumit veteres Persas ex Abraham veram religionem petivisse, ignique et soli civilem tantum cultum exhibuisse; quae sententia ut nova et falsa disertissime refutatur a Montfauconio *Antiquit. illustr.* tom. II, part. II, p. 29.: facile enim Hydrō concesserimus nimis omnipotentis Dei cognitionem habuisse Persas, dummodo ipse contra, supersticiosum fuisse cultum quo eius majestatem perscrutabantur, non deceget. Nam, ut

Γενῶ δικαστῆς Κελτικῶ Ῥήνου πλῆρον,
 Γενῶ δικαστῆς· ἀλλὰ συγγνώμην δίδου.
 Οἶμαι γάρ, οὐδὲν ἐξελέγξαις ὡς νόθον,
 Ἐφ' οἷς αἰ' ἡμῶν ζημίαν ὑφίστασαι·
 4. Τῶν γάρ λογισμῶν τῶν ἐν ἡμῖν οἱ τόνοι
 Ἐξασθενούσιν ἱστορεῖν σου τῶν πάντων
 Τὰς ποικίλας γνώμας τε καὶ διαιρέσεις,
 Καὶ τὴν διὰ πάντων ψυχικὴν εὐτολμίαν,
 Ἦν τοῖς ἀγῶσιν εὐθέτως συνήρμοσας,
 50 Τὸν νοῦν πλατύνεις ἐν στενώσει πραγμάτων.
 Εἰ τὰς ἐπ' ἄκρον ἠρμένους εὐεξίας
 Ἐσφαλμένους λέγουσιν οὐκ ἀπεικότως,
 Κεῖσθε τὸ λοιπὸν ἐν κακοῖς τὰ Περσίδος,
 Ἀντιστρέφως δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων
 55 Τὰ δυσχαρῆ τραπέζην εἰς εὐεξίαν·
 Ἄετ γὰρ ἡ ρέουσα τοῦ βίου χύσις

A

Ἀντιστρέφως τε καὶ μεταπίπυσαις φέρει,
 Ὅπως τὸ πάγιον πανταχοῦ σεσοισμένον
 Μόνον φυλαχθῆ τῷ Θεῷ τῶν κτισμάτων.
 60 Πάντας διατρέχουσιν οἱ ταχεῖς λόγοι
 Τῇ λεπτότητι ζωγραφοῦντας τὰς φύσεις.
 Ὅταν δὲ πειραθῶσι τοῦ πρῶτος αἰθέρου,
 Πόθω τρέχουσι καὶ βραδύνουσι φέρον·
 Καὶ πολλάκις σὲ ζωγραφῆσαντες πάλιν
 65 Γράφουσι, μὴ γράφοντες ἠκριθωμένους.
 Ὅμηρος, ἐν λέγουσι πηγῆν τῶν λόγων
 (Τὰς γὰρ λάλους ἐκείνου εὐρύνας φλέβας,
 Καὶ τοὺς λογισμοὺς τῆς νεαζούσης φρενὸς
 Βιάζων ἐπάγει καὶ ποτίζων ἐκτρέφει,
 70 Μένει τε πλήρης πολλάκις κενούμενος),
 Τὰς αὐταδέλφους ἀρετὰς καὶ συντρόφους
 Διπλοῖς μερίζει τῶν λόγων νοήμασι·

B

expeditionis: esto iudex Celtico Rheno pater. Esto iudex: sed indulgentiam adhibe. Puto enim, nihil respues ut falsum, cum tibi multum detractum esse senties. (45) Mentis enim nostræ vires non valent enarrare tantorum laborum varias rationes et discrimina; illamque in omnibus spiritalem audaciam, quam inter prælia opportune exercuisti, (50) mentem extendens in rerum angustiis.

At si res ad summam felicitatis exectas perditas statim dicunt non immerito, posite jam sint in malo res Persicæ, et contra rerum nostrarum misera (55) conditio convertatur in bonam. Semper enim labilis vite fluxus vicissitudines et mutationes

affert, ut constet rerum firmitatem ubique esse servatam et custoditam a solo Deo creaturarum.

(60) Ita est sermonum vis, ut facile pereurrant scite pingentes rerum quaslibet naturas. Cum vero tentant ad te iter dirigere, desiderio currunt, sed retardantur timore; et cum sæpius te pinxerint, iterum (65) pingunt, nunquam accurate pingentes.

Homerus, quem dicunt fontem eloquentiæ (ille enim sermonis dilatat venas, mentisque juvenescentis ideas emanans irrigat et irrigans nutrit, (70) et perstat plenus, quamvis sæpe exhaustus), simul

C

natas et simul nutritas virtutes duplici sermonum

NOTÆ.

alabat Clemens Alex. *Cohort.* p. 57, ἀγάλματα μὲν Θεοῦ οὐ ξύλα καὶ λίθους ὑπεκλήρασαν ὡσπέρ Ἕλληγες, οὐδὲ μὲν ἕιδος καὶ ἰχνηρόνας καθάπερ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ πῦρ τε καὶ ὕδωρ ὡς φιλόσοφοι. Quæ esset Persarum religio, paucis exposuit Herodotus, 1, 151.

41. Quid hic agat Celtaeus Rhenus, plane non video. Atque ego sane maldem, quid voluerit Pisida, me nescire fateri, quam inanibus conjecturis te destinere. Verum ne vitio mihi veritas, quod alioquin garrulus hic obmutescam, ita ardeat. Celtaicum Rhenum nominans Pisida funestam illam cladem fortasse designat, quam Siebertus, Rheno trajecto Hannis in Franciam irrumperere conantibus intulit circa annum Chr. 570. Vide *De rebus Franc.* scriptores, qui relatam a Sieberto insignem cladem describunt. Itaque magis strenue contra Persas se possisse Heraclium in Oriente quam contra barbaros Siebertum in Occidente forsitan innuit poeta; nisi etiam malis non ad Siebertum sed ad Ludbertum Francie regem respexisse, qui quo tempore Heraclius cum Persis pugnabat, Saxones primum et deinde Slavos tanta virtute animique constantia devicit, ut, gravi vulnere accepto, ipso speciosior sanguine et ipso periculo factus augustior, hostium terga præcideret nunquam destiterit. Quæque, quem latebat Koum (49, 56) Ῥήνος ἀσημάτωτο λεπτοστόλος τοκετοῖς et quæ Gesuærus attulit ad Claudian. *Kufin.* II, 112.

54. Erasmus in *Adagiis*, p. 362: τὴν εὐρυπῶς, et Pindarus *Pyth.* 3: Ὀλοὸς δ' οὐκ ἐς μακρὸν ἀνδρῶν ἐργεταί.

58. Confer. *Hecæm.* v, 513 et seq.

60. Codex in margine habet πάντα: [πάσας?]. Inutilis emendatio: nam vox πάντας respicit ad

φύσει. De sermonis vi ad res quascunque exornandas accommodata Noster etiam in *Abaricis* v. 169 et seq.

64. Ladit, ut patet, in verbo γράφειν, quod æque scribere ac pingere significat.

66. Sumpta occasione ab eloquentiæ facultate, quam de re quacunque discrete et concinne posse dicere recte decernit, ita in laudes Homeri excurrit, ut etiam potius carpat eo quia veræ virtutis, quales herodem decet, non habuerit cognitionem, siquidem eam quam ipse Homerus exhibet herodis iocandem, tanquam minus aptam Heraclio representando respicit, et quæ sit unica virtus quæ virum faciat illustrem, quæque in Heraclio maxime enituit, exponit. At de Homeri laudibus quid oportet dicere? Videtis Dionysium Halicarnasæum *De compos. verb.* tom. II, p. 51, qui Homerum vocavit κορυφὴν ἀπάντων καὶ σκαπὸν, ἐξ οὗ πρὸς πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρήναι. Celebre autem est Ovidii elogium *Amor.* II, 9, 25, quod cum Pisidæ laudibus concordat:

*Adjice Mæoniden, a quo, cum fonte perveni,
 Vatam Pieriis ora rigantur aquis.*

68. Javenam mentes ex Homeri lectione alii et secundari dicens, ejus poemata etiam Christianis in deliciis fuisse, ni fallor, demonstrat.

70. Galaton pictor, *Alliano Var. Hist.* xii, 22 auctore, Homerum representavit ἐρούστα, τοὺς δὲ ἄλλους ποιετὰς τὰ ἐμπεσομένα ἀρρομένους, quam picturam forsitan innuit Noster.

72. Homerum non habuisse perfectam virtutis cognitionem videtur asserere. Ipsum virtutes non conjugendas διπλοῖς μερίζειν τῶν λόγων νοήμασι eadem causa opinor dicit, vel quia, ut Plutarchus, lib,

Πλὴν ἐξ ἀνάγκης· οὐ γὰρ ἔψατο χρόνου
 Δείξαντος ἀνδρείας τε καὶ φρονήσεως
 75 Καὶ τῶν σὺν αὐταῖς κοινὸν οἰκητήριον.
 Ἄλλ' εἴπερ εὐπόρησε τῆς σῆς εἰκόσιος
 Καὶ τὴν τελείαν εὐριαν, ὡς ἔδει, φύσιν,
 Ἄφρις τὰ πολλὰ τῶν λόγων μεθεύματα,
 Τὴν ψυχικὴν μόρφωσιν, ἣν ἔχεις, ἔλοις
 80 Προσθεῖς ἐδείκνυ τῶν ἀρετῶν συνημμένων
 Μίαν δι' ὁμῶν τετράμορφον εἰκόνα.
 Εἰ Νέστορος γὰρ συλλαλοῦντος ἠδέως
 Ἔργους μελισσῶν ἔξομοιοῖ τὸ στόμα,
 Πῶς οὐ πρὸς ἄκρον ἦλθε θαύματος βλέπων

dividit intelligentia. At ex necessitate non enim attigit, quod postea tempus edocuit, fortitudini et prudentiæ, (75) cognatisque virtutibus commune esse domicilium. At si tuam bene animo imaginem et perfecte, ut deceuit, attigisset naturam, rejectis tam multis fabulosis sermonibus, et illa spiritali forma, quam habes, omnibus (80) proposita, ostendisset ex conjunctis virtutibus unam tibi esse quadriformem imaginem. Si enim Nestoris colloquentis dulciter apum operibus assimilat linguam, nonne, quod erat maxime admirandum, vidisset (85) non mate-

A 83 Ἄβλον ἐν σοὶ τῶν φρενῶν μελουργίαν
 Ἐν τῷ γλοκασμῷ· τὸν γὰρ ἰὸν οὐκ ἔχεις,
 Σὺ παντὸς ἀνθους ἐκλέγεις τὸ χρήσιμον
 Εἰς πάντα καιρὸν· οὐ γὰρ εἰς ἕαρ μόνον.
 Σὺ κέντρον, ὡς μέλιττα, τοὺς νόμους ἔχεις.
 90 Ἄλλ' οὐκ ἀναιρεῖς, οὐδὲ πλήττεις εἰς βάθος.
 Εἴ που γὰρ εὖροις ἄξιον πληγῆς μέλος,
 Τοὺς μὲν νόμους, ὡς κέντρον, ἀπλοῖς πρὸς φόβον,
 Φεῖδῃ δὲ πάντως· καὶ τὸ κέντρον πολλακίς
 Πλήξαι προπηδᾷ καὶ πάλιν συστέλλεται,
 95 Τὸ δραστηκὸν δὲ συμπαθεῖα κρατούμενον
 Ἐμεινεν ὀργὴν· κἄν γὰρ ὀξεῖαν ῥοπήν

riale tuæ mentis mellificium quam dulcissimum? Non enim tibi est venenum. Tu ex omni flore colligis quod bonum est, per omne tempus: non enim vere tantum. Tu aculeum, ut apis, id est leges habes: (90) sed nec occidis, nec imo feris vulnere. Si quando enim invenis dignum plaga membrum, leges ut aculeum intendis ad timorem. Parcís vero semper; et sæpe aculeus ad ferendum micat et rursus contrahitur, (95) ejusque acrior vis misericordia fracta languet iners; quavis enim acutam aciem habeat, tua benignitate obtunditur: at dum

VARIE LECTIONES.

73 χρόνου P. 74 ἀνδρείας ed. 80 malim προσθεῖς. 87 ἐκλέγεις P. 95 an συμπαθεῖ? cf. 2,214 τοῦ σοῦ ἡμέρου. 101 σε P.

NOTÆ.

De aud. poet. ait, διὰ μὲν Ἰλιάδος ἀνδρείαν σώματος, διὰ δὲ τῆς Ὀδυσσεύς ψυχῆς γενναϊότητα παρεῖχ, et sic virtutem activam a contemplativa disjungit; vel quia omnia quæ tradit Homerus non tam ad mythicam sensum, quem statim præferunt, quam ad ethicam iustus latentem sunt expendenda, ut idem Plutarchus, *ibid.* et Maximus Tyrius, *dissert.* 46, luculenter probant. Sed primo nobis magis ardeat sententia quam Maximus confirmat. Quavis enim ille Homerum summopere suspexerit, illud tamen videtur concedere quod Pisida reprehendit, nullum plane esse inter tot Homericos heroes quem omni virtutum genere cumulatum deprehendas, sed τὰς ἀρετὰς νεμεμημένας κατ' ἀνδρᾶ, τὴν μὲν ἀνδρείαν κατὰ τὸν Αἴαντα, τὴν δὲ ἀγχινοῖαν κατὰ τὸν Ὀδυσσεύα, τὸ δὲ θάρσος κατὰ τὸν Διομήδεα, τὴν δὲ εὐθουλίαν κατὰ τὸν Νέστορα. Itaque si quis viri, qui sit omnibus numeris absolutus, ideam velit habere ex Homero, omnes hasce virtutes in singula capita distributas in unum redigat oportet; quod sane non indicatur Maximus: nam οὕτως, ait, εἰκόνα ἡμῖν ὑποτίθεσθαι χρῆστοῦ βίου καὶ ἀρετῆς ἀκριβοῦς. Videbis etiam Plutarchum in *Orat. post. de fort. Alexandri*, p. 345.

74. Quam in natura boni definienda fuerint Græci inter se dissentientes et incerti, patet ex solo Ciceronis libro *De finibus*. Itaque si neque sequioribus temporibus ullam certam definitamque ea de re habuerunt scientiam celeberrimi philosophi, mirandum plane non est eam non esse tam cito assecutum Homerum, siquidem non nisi χρόνου δαίξαντος Plato et Aristoteles ad hanc vitæ lucem protracti suos libros ediderunt, in quibus methodo quadam scientifica, prout illis facultas tamen fuit, ethices præcepta tradiderunt, atque ex solo bono, tanquam ex uno fonte, omnes virtutes emanare demonstrarunt. Ex hisce omnibus patet Pisidam nonnihil voluisse de gloria Homeri deterere, eosque confutare

C qui eum omnis scientiæ patrem et magistrum appellabant. Confer Gisberti Cuperi *Apotheosin*, in qua poetarum principis laudes cumulativissime recensentur, et Friderici Keimanni *Iliadem*, in qua ejusdem vitia sive maculæ deteguntur. In codice Vaticano imperita manus voci χρόνου vocem τόνου superius scripsit.

75. Καὶ τῶν, id est ἐχόντων. Consule, si præcet, Aristotelis *Ethica*, qui præ omnibus subtilius et enucleatius de omni virtutum genere disseruit.

76. Si Homerus Heraclium cognovisset, suos heroes, ut decet, omni virtutum laude cumulatos, non una aut altero tantum titulo conspiciendos exhibuisset.

79. En quæ esset virtus Heraclii, animi integritas perfecta, quæ virtutes omnes complectitur.

81. Sub quadriformi, sed tamen unico aspectu pingendum fuisse Heraclium et verum quemcunque heroa dicit Pisida ad quatuor virtutes respiciens, quæ vulgo *cardinales* vocantur. Ita in *Hexæm.* 170, τετραμόρφους vocat angelos, ad eorum perfectionem designet, siquidem τετράμορφος Pisida a τετραγώνω Aristotelis nihil differt, cui *Moral. Nicomach.* 1, vir ille fortis est ἕως ὡς ἀληθῶς ἀγαθὸς καὶ τετραγώνος, ἀνευ ψόγου.

82. v. *Iliad.* 1, 249.

85. Μελουργία pro μελιουργία. Heraclii bonitatem et clementiam, quæ virtus maxime principem decet, sub apum mellisque allegoria commendat.

88. Idem iambus occurrit in *Hexæm.* 1638.

90. Confer hos versus cum *Hexæm.* 458 et seq., ibi enim divitiarum clementiam eodem fere modo describit.

95. Vox δραστηκόν non in neutro tantum sed etiam in aliis generibus pro substantiva usurpata invenitur: sic δραστηκὴ pro δραστηκῇ δύναμις vel συμφορᾷ.

Ἐχθρὸν δὲ ὑμῶν εὐσεβῶς ἀμβλύνεται,
 Καὶ λοιπὸν, ὥσπερ ἐκ φιλανθρώπου πάθους,
 Στάζει τὸ κέντρον ἀντὶ πικρίας μέλι.
 100 Ἄλλ' ἐν παρεκβάσει με τοῦ προκειμένου
 Ἡ τῶν καλῶν σοῦ τερπνότης ἀπήγαγεν·
 Ὅθεν πρὸς αὐτὰς τοῦ λόγου τὰς αὐλακὰς
 Πάλιν γεωργῶν εἰσάγω τὰ σπέρματα.
 Ἡ νύξ μὲν ἢ μέλαινα τῶν ἐναντίων
 105 Εἰς πᾶσαν ἐξήπλωτο τὴν οἰκουμένην·
 Κόρος γὰρ οὐκ ἦν Παρσικῆς ἀπληστίας,
 Ἄλλ' ἐξέτεινον τὰς ὀρέξεις εἰς φόνους.
 Πλὴν εἰς ἀφειγῆ καὶ τυσαύτην ἐσπέραν
 Πρὸς ὕπνον αὐτὸς οὐδαμῶς μετετρέπης·
 110 Τῶν γὰρ δὲ ἡμᾶς φροντῖδων ἢ πυκνότης
 Ἐκ σοῦ τὸν ὕπνον εἰκότως ἀπέστρεψε.
 Πολλοὶ δὲ βουλὰς καὶ στρατηγίας νόμους
 Αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ζωγραφοῦντες ἡρέμα
 Ἐφασκον ὡς χρὴ τὸ κράτος βασιλέως

demum, uti ex hominum commiseratione, mel pro amaritie instillat aculeus.

(100) Sed in digressionem me a proposito iure bonitatis jucunda consideratio abduxit. Unde in ipsos primos sermonis sulcos iterum fodiens spargo semina.

Nox quidem nigra barbarorum hostium (105) totam late terram occupaverat: nondum enim expleta erat aviditas Persarum, sed inhiabat adhuc ad caedes. Tu vero inter tante noctis tenebras somno te ipsum nullatenus tradidisti: (110) nostrarum enim curarum multitudo a te somnum, ut par est, avertit. Multi de ratione et legibus ducendi exercitus alii post alios disserentes subtiliter, dicebant ut oporteat regis majestatem (115) in periculis belli

A 115 Ἐν ταῖς ἀνάγκαις τῆς μάχης παρεπτάναι.
 Ἄλλοι δὲ πάλιν, ὥσπερ ἐκ τούναντίου,
 Ἄντεστρατήγουν δυσμαχοῦντες ἐν λόγοις,
 Ἐπισφαλῆς λέγοντες εἶναι τὸ κράτος
 Πρὸς τὰς ἐτοίμους ἐμβάλειν περιστάσεις.
 120 Τινὲς δὲ καὶ σύγκρισιν ἐξ ἀμφοῖν μίαν
 Ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐκτυποῦντες καρδίαις
 Σοφιστικῶς ἔφραζον, ὥστε καὶ μένειν
 Καὶ ταῖς μερίμναις τοῖς ἀγῶσι συντρέχειν.
 Ἄλλ' ἦν τὰ κοινὰ τῶν λόγων ἀναίτια·
 125 Οὐ γὰρ πονηρὸν εἶχον αἱ γινῶμαι τρόπον,
 Σὺ δὲ, στρατηγέ, καὶ γὰρ ἤσθα τῶν ὄλων
 Καὶ ταῦτα μᾶλλον αὐτὸς ἠκριθωμένος,
 Πᾶσι δεδωκώς τοῦ λαλεῖν ἐξουσίαν,
 Θεὸν δικαστὴν τῶν ἀδῆλων εἰργάσω.
 B 130 Ὅπου δὲ πίστις παρθένος προσέρχεται,
 Λευκὴν ἄνωθεν ἐλπὶδα στολίζειται.
 Ἐορτάσας δὲ τὴν μεγίστην ἡμέραν,

præsto esse. Alii vero rursus velut ex opposito contra insurgentibus sermonibus, minus tutum dicentes esse majestatem in apertis committere periculis. (120) Nonnulli vero ex utrisque unum iudicium in suis sibi effingentes cordibus, sophisticè dicebant oportere et domi manere et consilio in certamina accurrere. Sed erant isti omnium sermones sine culpa: (125) non enim ex malo prodibant sententiæ ingenio. Tu vero dux (omnium enim dux fuisti, et hæc ipsa cæteris melius cognoveras), omnibus data loquendi potestate, Deum iudicem occultorum fecisti, (130) nimirum statim ac fides virgo supervenit, candidam illa ex alto spem adornat.

Tum celebrata maxima illa die, qua totum assurrexit humanum genus ad divinam novamque refor-

VARIE LECTIONES.

110 τῶν P, σῶν ed.

NOTÆ.

102. Elegans metaphora, qua se poeta comparat agricolæ. Sulei sunt iambi, aratrum stylus, semina verba et sententiæ. Forsan ad antiquam Græcorum scribendi rationem respexit, quæ βουστροφύδων dicebatur: ut enim arantes cum bobus solent, primo a dextra ad sinistram versus stylum ducebant veteres, atque ubi ad sinistram paginæ oram devenissent, dextrorsum pergebant, tum vero iterum ad sinistram recurrebant. Ita vere sulcos representabant linee, quæ αὐλακὰς ea de causa dictæ inveniuntur. Anonymus qui Panegyricum Berengarii imp. conscripsit ab Adriano Valesio editum, dixit, lib. iii, 55: *Fortia jussa cito scribit sulcate papyro.*

104. Allegorice, opinor, noctem nigram vocat Persas, quos etiam in fine *Abaricorum* v. 526 σκοτεινῶς appellat, non tantum ad damna abluenda quæ terris, quam ad ea quæ religioni inferebant. Quippe Chosroa legatis ab Heraclio missis responderat: Οὐ φείσομαι ὑμῶν, ἕως ἂν ἀρνήσησθε τὸν ἐοικασμένον, ὃν λέγετε Θεὸν εἶναι, καὶ προσκυνήσητε τῷ ἡλίῳ.

106. Persæ jam a Constantini temporibus Romanis infesti eorum provincias invadere nunquam desisterunt. Sed multo acrius inter eos bellum exarsit sub Mauricio et Phoca, quorum Heraclius in imperio successor fuit. Anno enim 599 Persæ, Euphratem transgressi, ut ait Theophanes p. 247, πᾶ-

σαν τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην αἰχμαλώτευσαν, anno autem 617 Chalcedonem quæ contra Cypolim erat, reperunt, cum jam innumera, quæ ferri non possent scelera, patrassent. Vide *Chron. paschale* p. 704, ed. Bonn.

112. Expedire ut bella per se gerat princeps, omnes fere consentiunt de rebus politicis scriptores.

D 124. Varias sententias, quas circa belli gerendi rationem retulit ἀναίτιας, pronuntiat, volens, opinor, Crispi, qui gener fuit Phocæ, temeritatem excusare, qui Heraclio ejus opem petenti respondit: Οὐκ ἐξὸν βασιλεῖ καταλιμπάνειν βασιλείαν καὶ ταῖς πόρρω ἐπιχωριάζουσιν θυνάρεσιν. Rem narrat Nicephorus patr. *Brev. Hist.* p. 5.

129. Conjecturam modo adductam videtur confirmare, quasi Heraclio dubitandum fuisset de eorum fide qui ei erant a consillis, unde ipse merito omnem suam spem in Deo collocavit, et de suo in Persidem profectu secum consultus deliberaverit.

152. Minimum discrepant cæteri historici, Theophanes, Cedrenus, Zonaras et Nicephorus, qui omnes affirmant Heraclium anno imperii sui 12, Christi 622, cum jam Pascha celebrasset, statim in Persidem petrevisse.

Ἐν ἧ τὸ κοινὸν ἐξάνεστη τοῦ γένους;
 Εἰς ἐνθεὸν τε καὶ νέαν ἀνάπλασιν,
 137 Εὐθὺς μετ' αὐτὴν εἰκονίζων Μωσέα
 Καταστρατηγεὶς Φαραῶ τοῦ δευτέρου,
 Εἰ δευτέρου τις οὐχ ἀμαρτήσῃ λόγων
 Τὴν ὡς ἀληθεῖς πρῶτον εἰς ἀμαρτίαν.
 Λαθὼν δὲ τὴν θεῖαν τε καὶ σεβάσμιον
 140 Μορφὴν ἐκείνην τῆς γραφῆς τῆς ἀγράφου,
 Ἦν χεῖρες οὐκ ἔγραψαν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι
 Ὅ πάντα μορφῶν καὶ διαπλάττων Λόγος
 Ἄνευ γραφῆς μόρφωσιν, ὡς ἄνευ σπορᾶς
 Κύψιν αὐτὸς, ὡς ἐπίσταται, φέρει.

mationem, (135) statim post ipsam, representans B
 Mosem, acies eduxisti contra Pharaonem alterum,
 si quis tamen non errat vocans alterum, qui vere
 fuit primus in peccato. Tum manu accepisti divi-
 nam et venerandam (140) effigiem illam picturæ non
 pictæ, quam manus non pinxerunt, sed in imagine
 verbum figurans et efformans omnia finxit, figuram
 sine pictura, sicut sine semine ideam conceptionem,

VARIÆ LECTIONES.

137 ἀμαρτήσῃ P. 139 σεβάσμιον cod. 148 μένη cod. P, μένοι V. 149 φαντασιαστῶν ἐξελέγγων ed.
 τῶν
 φαντασιαστῶν ἐξελέγγων cod. 152 ὄμων ed.

NOTÆ.

139. In codice solitus censor σεβάσμιον in σεβα- C
 σμίαν voluisset immutari.
 140. Imaginem ἀχειροποίητον describit, de qua
 videndus Gretserus *De imag. non manus.* tom. XV,
 p. 199; a quo equidem in eo dissentio, quod putat
 imaginem, qua munitus Heraclius in Persidem irru-
 pit, fuisse archetypam Camulianensem: at paulo
 ante, p. 198 ex Menologio ipse noverat ne Sergio
 quidem patriarchæ licuisse eam retinere, et visione
 quadam perterritum cœnobii ejusdam virginibus,
 a quibus illam abduxerat, reddidisse. Quomodo igitur
 eandem imaginem Heraclius secum asportasset
 in Persidem? Equidem censo imaginem, quam ha-
 buit imperator, non fuisse Camulianensem, sed
 aliam, ex archetypa Edessena accuratissime effor-
 matam: satis enim aperte, ut mihi videtur, Pisida
 Edessenam, quæ a Christo Jesu Inteo impressa,
 et ad Abgarum missa dicitur, hic designat, subji-
 cians eam fuisse sine pictura ab ipso verbo figura-
 tam; quod quidem de sola Edessena traditum ac-
 cepimus. Nam de Camulianensi, unde et quomodo
 fuerit efformata, plane non constat: et quamvis in-
 ter ἀχειροποίητους imagines celebretur, non desunt
 tamen qui putent Edessenam tantummodo eo nomi-
 ne recte insigniri, reliquas autem, ne Camulianensi
 quidem excepta, ex ea omnes fuisse expressas et
 exscriptas. Verum cum Edessena imago non ante
 annum Christi 944 translata fuerit Cpolim; patet
 Heraclium non αὐτόγραφον sed ἀπόγραφον in ex-
 peditione Persica secum circumtulisse. Quid quod
 Cedrenus, p. 406, Salvatoris imaginem non manu-
 factam ex Africa secum addaxisse Heraclium nar-
 rat? Num hæc quoque fuit Camulianensis, ut Grets-
 sero placet? Minime vero, sed eadem illa, ut nuper
 diximus, ex Edessena expressa. Fateor tamen non
 multam fidem adhibendam esse Cedreno, qui non
 satis diligenter, ut in comperto est, Theophanem
 exseripsit; quo quidem vitio laborat etiam Zonar-
 ras. Theophanes enim, p. 250, Dei Matris, non Ver-
 bi divini imaginem habuisse Heraclium refert, tum
 cum primam ex Africa Cpolim venit, ut melius ex-

A 143 (Ἐχρῆν γὰρ αὐτὸν, ὡς τότε σπορᾶς δίχσ,
 ὄστω τυποῦσθαι καὶ πάλιν γραφῆς ἄνευ,
 Ὅπως δι' ἀμφοῖν τοῦ Λόγου μορφουμένου
 Μένη τὸ πιστὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως,
 Τῶν φαντασιαστῶν ἐξελέγγων τὴν πλάνην.)
 150 Τοῦτῳ πεποιθὼς τῷ θεογράφῳ τύπῳ
 Θεῖαν ἀπαρχὴν τῶν ἀγώνων εἰργάσω
 Ἔδει γὰρ ἡμῶν τὴν συνήγουρον λόγον
 Πάντως παρεῖναι τῆς δίκης κινουμένης.
 Τῇ δευτέρῃ δὲ τῆς ἑορτῆς ἡμέρᾳ
 155 Σεαυτὸν εὐθὺς ἐμβάλων ταῖς ὀκλάσι
 Τὸν ὕγρον ἐξέταμνες εὐτόνωσ πόνον,

ut scitur, habet. (143) Oportebat enim ipsum, sicut
 tunc sine semine, sic et postea effingi sine pictura,
 ut per utrumque Verbi configurati maneret fides
 incarnationis, et phantasiastarum confunderetur er-
 ror. (150) Hoc fretus divinitus efficto signo sanctas
 primitias certaminum fecisti: oportebat enim pa-
 tronum verbum omnino apparere, se movente ju-
 stitia. Secunda vero festivitatis die (155) te ipsum

planabitur ad *Heracliad.* n. 14. Sed dubium om-
 nino tellit ipse Pisida, qui in proxima acroasi v.
 87 satis aperte declarat non εἰκόνα ἀπεικόνισμα τοῦ
 Θεογράφου τύπου ἔκτυπον fuisse effigiem qua usus
 est Heraclius. Ratum igitur firmiterque sit, imagi-
 nem a religioso imperatore in Persidem allatam
 fuisse ἔκτυπον Edessene: Camulianensem autem
 ad præsidium urbis ab eo fuisse relictam, quod ex
Abaribus clarius apparebit.

144. Theophanis, qui Pisidam non sequi sed ex-
 scribere videtur, verba suis quæque locis respon-
 dentia subtexere juvabit, ut nostri poetæ auctori-
 tas fiat firmior et sensus magis perspicuus. Λαθὼν
 δὲ ὁ βασιλεὺς ἐν χερσὶν τὴν θειανδρικήν μορφὴν, ἣν
 χεῖρες οὐκ ἔγραψαν, ἀλλ' ἐν εἰκόνι ὁ πάντα μορφῶν
 καὶ διαπλάττων λόγος ἄνευ γραφῆς μόρφωσιν, ὡς
 ἄνευ σπορᾶς κύψιν ἤνεγκεν. Ita Theophanes, p.
 254. Videsis *Hexaem.* 1160, ubi Virginis sanctissimæ
 partum ex fabuloso vulturum partu sine semine
 verisimiliorem nobis facere contendit Pisida.

148. In cod. μένοι.

D 149. Phantasiastæ hæretici ex Eutychianorum
 familia, dicti etiam Julianistæ ab Juliano Halicar-
 nassensi, qui falsa eorum dogmata excogitavit, et
 Gaiano Alexandrino, qui Julianum secutus est, Chri-
 sti corpus a momento impolluti conceptus non so-
 lum incorruptibile esse, verum etiam increatum af-
 firmabant, ut ait Timotheus *De sectis* apud Cotele-
 rium *Mon. Eccl. Græc.* tom. III, p. 410.

150. Theophanes ibidem καὶ τοῦτῳ πεποιθὼς τῷ
 θεογράφῳ τύπῳ ἀπήρξατο τῶν ἀγώνων.

155. Idem ibidem Heraclium Cpoli profectum in
 Ciliciam pervenisse tradit, sed nullam de tempe-
 state, quam Pisida describit, mentionem facit.

157. De Heræo promontorio, quod ad meridiem
 contra Chalcedonem erat, plura in Petro Gyllio *De*
Bosph. Thrac. lib. III, c. 2 et in Ducangii *Ep. Christ.*
 lib. IV, p. 176. Quod ad nos attinet, ex Pisida obser-
 vabimus primum huic promontorio nomen revera
 fuisse Ἡραίων, non Ἡραίων, ut a quibusdam Græcis
 invenitur appellatum; secundo hæc fuisse dictam

Καὶ δὴ παρέπλεις εὐθὺς Ἡραίας τόπους ·
 Οὕτω γὰρ αὐτὴν ὠνόμαζον ἐκ πλάνης
 Τῆς πρὶν κρατούσης διαδοχὴν δεδεγμένοι,
 160 Ἔως ἔτραψας εὐσεβῶς μεθαρμότας
 Τὸ τῆς πλάνης ἄδοξον εἰς εὐδοξίαν.
 Τρέμω δὲ τούτων μνημονεύσας τῶν τόπων
 Σιγῇ παρελθεῖν ἦν ἐν αὐτοῖς εἰργάσω
 Ἐναγχοῦς εὐσέθειαν· ἔσται γὰρ τάχα
 165 Καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἡ σιωπὴ ζημία.
 Ἄλλ' ἐν παρεκβάσει με τοῦ σκοποῦ πάλιν
 Δραμεῖν θέλοντα τὸν βιωφελῆ δρόμον
 Μὴ τις πάρεργος τοῦ λόγου τὸν ἵππεια
 Σπεύσῃ κατασχεῖν ταῖς ἀφώνοις ἡνίαις.
 170 Ἦν μὲν νότου πνεύσαντος εἰς τοῦναντίον
 Πάλινδρομοῦντα συντόμως τὰ ρεύματα,
 Καὶ νύξ ἀφεγγῆς καὶ βράσαντα κύματα
 Διπλῆν ἀνάγκην τῆς ζάλης εἰργάζετο.
 Σὺ δὲ, κράτιστε, τὴν αὔπνον ἐσπέραν
 175 Εἰθισμένως ἔτερμες, εἴπερ ἐσπέραν
 Καλεῖν προσήκει τὴν δι' ὑμῶν ἡμέραν.
 Φωνὴ δ' ἄπωθεν ὀξείων θρηνημάτων

illico committens navibus humidam secasti alacriter viam, et ultra Herææ caput cito præternavigasti: ita enim ipsam vocabant ex errore, qui jamdiu invaluerat, successores, (160) donec pia rerum commutatione convertisti erroris dedecus in nominis celebritatem.

Timebam, si hæc loca memorans silentio præterirem, quam in ipsis constituisti nuper religionem. Erit enim brevi (165) etiam posteris silentium pœna. Sed rursus in digressionem video me a proposito currere volentem utilem cursum, ne sermo profaniorius equitem contendat retinere mutis habenis.

(170) Austro spirante ex adverso fuerant rursus relegendi quantocius fluctus; et nox caeca et æstuantibus undæ duplex periculum procellæ fecerant. Tu vero, fortissime, insomnem noctem (175) de more transegisti, si tamen noctem vocare decet,

Α Τὰς σὰς κατεβρόντησεν εὐσεβεῖς φρένας
 Ἐκ κυμάτων δὲ δυστυχῶς ὠθουμένη
 180 Ὀλκᾶς προσεσκήρτισε πετραίῳ πάγῳ,
 Πολλὴ δὲ παφλόζουσα ρευμάτων βοῆ
 Τὸν ἦχον ὑψώσασα ταῖς πέτραις ὄλον
 Ἐξω τὸν ἀφρὸν ἀγρίως ἀνέπτυσε,
 Καὶ προσραγέοντα τοῖς λίθοις τὰ κύματα
 185 Ἐκ τῶν βιαίων ὡσπερ ἀντικρουμάτων
 Σπινθηρᾶς ἐξέπεμπον ὕγρᾶς οὐσίας·
 Καὶ πρὸς τοσαύτην ἤλθον οἱ πλωταὶ βίαν
 Ὡς μεγάλῳ εἶναι τῶν νεκρουμένων πλέον·
 Νεκροῦς γὰρ αὐτοῦς ἐν βραχεῖ τεθαμμένους
 190 Ἐσχημάτιζε τῆς ἀνάγκης ὁ τρόπος·
 Ἄλλ' εὐθὺς ἐλπὶς καὶ παρ' ἐλπίδα φθάσας
 Ἐλαμψας αὐτοῖς ἐν θαλάσῃ φωσφόρος,
 Τὸ φῶς προδεικνύς ἡλίου γλαυκὸ πλέον·
 Β Ὁ μὲν γὰρ οἶδον ἐκποροῦν τὰ σώματα,
 195 Σὺ δὲ θροσιζεῖς εὐσεβῶς τὰς καρδίας,
 Καὶ δὴ πρὸς αὐτὴν ἐκδραμὸν τὴν ὀλκάδα,
 Κάμωνον ἐφείλικου πάντας εἰς προθυμίαν,
 Ἐρυθριῶντας θεσπέτου πονουμένου

que per te fuit dies. Vox autem longe acuti ejaculatus ad tuas circum intonuit piæ mentes. Ab undis vero infeliciter factata (180) navis illisa est ad petraium scopulum. Multus autem effervescens undarum fragor, interque scopulus extollens late sonitum, lora: spumas immaniter exspuit; et illisi cautibus fluctas, (185) veluti ex vehementi repulsa, longe jaculabantur aque aspergines. Et nautæ ad tales sunt redacti angustias, ut nihil esset quod non portenderet mortem: mortuos enim ipsos et brevi tempore sepultos (190) monstrabat periculi necessitas. Sed repente spes: et in spem antevertens evicisti ipsis in mari, phosphori lucem emittens, solis luce dulciorem: hic enim valet concremare corpora. (195) Tu vero irroras pie corda. Quippe ante ipsam excuriens navim et allaborans excitasti omnes ad alacritatem, jam crubescens, quod

VARIAE LECTIONES.

166 παρεμβάσει ed. 169 σπεύσῃ P. 171 συντόμως ed. 177 ἄπωθεν P. 192 φωσφόρου ed. 197 ἐφείλικον ed.

NOTÆ.

eo quod olim Ἡραξ Junonis æde esset insigne, id quod etiam Codinus in *Antiq. Cpol.* admonuit; denique Heraclium profanum nomen in aliud Christiana pietate illustre commutasse, quamvis quæ fuerit nova loci denominatio ex Heraclii præscripto non constet. Ad vocem Ἡραίας suppl. ἄκρης.

164. Πλάνην hic, ut supra, idololatriam vocat. Quomodo autem Heraei promontorium vocari jussit, quamvis religionem in eo constituerit, neminem prodidisse mirabar, cum Pisida dicat pœnam esse laturos qui tantam rem silentio præterirent. Atque eo mirabar magis, quod jam ante Heraclium fuerat Heraei promontorium a Græcis ad Christianam religionem deflexum: nam etiam Procopii tempore, ut ipse testatur *De adif.* 1, 3, ἱερῶν vocari cœperat. Κἄν τῷ Ἡραίῳ, ὃ τὸ Ἡραῖον καλοῦσιν τὰ νῦν.

167. Juvat hic repetere vel subintelligere verbum, qui supra est ordine 104: ἡ τῶν καλῶν σου τερπνότης ἀπήγαγον. Poeta alludens, ut sæpe alibi, ad cursus circenses, ait sibi timendum ne dum nimio spatio procul a meta vagatur, quis propius accedens ipsam antevertat. Sensus est: iterum in digressionem me currentem tui consideratio abduxit; sed nunc inceptum cursum rursus currere festino, ne nimis digrediar.

168. Videtur quodammodo habuisse in mente illud Agathonis apud Athenæum, lib. v, p. 183: τὸ μὲν πάρεργον ἔργον ὡς ποιούμεθα, τὸ δ' ἔργον ὡς πάρεργον ἐκπονούμεθα.

180. Πετραίων πάγον poetica circumlocutione pro scopulo dixisse Pisidam censeo, quamvis codex, qui nullibi grandes litteras exhibet, habeat Πετραῖον.

197. Legerem ἐφείλικος.

Ἐν τῇ τσαύτῃ τῶν καλῶν αὐτουργία.
 200 Καὶ τῶν ταχυδρόμων γὰρ εὐθὺς ὀλκάδων
 Τὸ πλῆθος εἰς ἓν εὐτόνως συνέτρεχαν,
 Καὶ πᾶς ἐν ὅπλοις ἐστρατευμένος τότε
 Ἔψας τὸ τόξον καὶ παρὰ τὴν ἀσπίδα
 Πρὸς τὰς ἐνύχρους συμπλοκὰς ὠπλίζετο.
 205 Καὶ τοὺς δὲ τοὺς τεμόντας ἐνόησας λόγῳ
 Τῶν τεκνοποιῶν ὀργάνων τὰ σπέρματα,
 Εἰς ταῦτ' οὐκ ἀντρέχοντας ἦν ὄρῃν τότε
 Τμηθέντας οὐδὲν τὴν φύσιν τὴν ἔφρανα.
 Οὕτως ἕκαστος συμμετασχαῖν ἐκ μέρους
 210 Τῶν σῶν ἰβρώτιων ἠθέως ἠπαίετο.
 Ὅμως ἅπαντες σοὶ προσηῖγον τὴν χάριν,
 Ἵμῖν δὲ πᾶν τὸ πραχθὲν ἐσπουδάζετο,
 Ὅπως ὁ πρῶτος μισθὸς εἰς τὴν αἰτίαν
 Καὶ τὴν ἀφορμὴν συνδράμοι τοῦ πράγματος.
 215 Οἱ μὲν γὰρ ὄθουν ἐκ θαλαττίων λίθων
 Ἐξωθεν ὡς περ ἐξ ἀνάγκης τὸ σκάφος,
 Οἱ ναυτικοὶ δὲ τοῖς ἀποσχοίνοις τόνους
 Λαβόντες εἴλικον, ὡς ἐνῆν, τὴν ὀλκάδα,
 Ἔως κατισχύσαντες εἴλικυσαν μόλις
 220 Τὴν ναῦν πεσοῦσαν ἐν σαγίγῃ τῶν λίθων.
 Ὡς συμπαθὲς φρόνημα καὶ ψυχῆς τόνος
 Καὶ φροντίς ἐρκέσασα τοῖς ἄλλοις μίαι;

laboraret despota et tam præclara ipse per se gereret. (200) Tum vero statim actuariarum naviam multitudo in unum intentis viribus contracta est. Ac tum quisque, ut erat tumultuarie instructus, abjecto telo et dimisso clypeo ad marinos conflictus se armabat. (205) Ac etiam eos, quibus erant exsecta (sit venia dicto) genitalium organorum semina, in idem accurrentes erat tunc videre, quasi neutiquam abscissa eis fuisset virilitas. Ita singuli ad succendam partem (210) tuorum sudorem dulciter impellebantur: sed omnes uni tibi referebant gratiam. Tu vero de singulis factis curam habebas, sic ut promptum præmium ad rationem occasionemque accurreret operis. (215) Illi quidem protrudebant ex marinis scopulis radicibus ac velati per vim affixam navem: nautæ vero juncæis funibus abreptum trahabant, ut poterant, navigiam, donec multum commixti, agre eduxerunt (220) navim irretitam scopulis. Ast o quæ compatiens voluntas! quæ animi firmitas! quæ cura sufficiens una ad omnia! Rursus cogitas, et rursus cum procella

A Πάλιν μεριμνᾷς, καὶ πάλιν κατὰ ζάλης
 Μάχην συνάπτεις: οὐδὲ γὰρ θαλαττίας
 225 Κίνδυνος ὀρμῆς, οὐδὲ τῆς γῆς ἡ ζάλη
 Τῇ σῆ παρῶσχον ἐκκοπήν προθυμία.
 Ἄλλ' ὡς σοφός τις ἐν κυβερνήσει ζάλης
 Χειμῶνος αὔρας ἠγριωμένους βλέπων,
 Τότε πλέον δείκνυσι τὴν εὐτεχνίαν,
 230 Καὶ τῷ λογισμῷ τὰς τρικυμίας φθάσας
 Ἰόνει τὸ ρεῦμα τῆς ζάλης ἀνατρέχων,
 Κενοῖ τε πυκνῶς τὴν βίαν τοῦ πνεύματος,
 Οὕτω κρατήσας τοῦ βίου τοὺς αὐχένας,
 Χειμῶνος ὄντος καὶ ταραχῆς πραγμάτων,
 235 Φθάνων ἐκάστην συμφορῶν τρικυμίαν
 Πῆ μὲν διατέμνεις, πῆ δὲ τὴν βίαν κενοῖς,
 Πῆ δὲ πρὸς ὕψος εὐσεβῶς ἀνατρέχων
 Γῆς καὶ θαλάττης τὸν σάλον κατέσβεσας.
 Ἰδὼν δὲ ταῦτα καὶ στενάξας ὁ φθόνος
 240 (Πολλὴν γὰρ ἔγνω ζημίαν ποπονθέναι,
 Βλέπων τοσοῦτους ἐν βραχεῖ σεισισμένους),
 Πλήττει τὸν ἄκρον τοῦ ποδός σου δάκτυλον,
 Ἐαυτὸν, ὡς εἶπες, μορφώσας λίθῳ
 Θερμῇ δ' ἀνηκόντιζον αἵματος χύσις
 245 Βάπτουσα τὴν γῆν, καὶ καλοῦσα μάρτυρα.
 Ἐχρῆν γὰρ ὑμῖν εἰς ἀμείωτον χάριν

pugnã conseris: neque enim marini (225) periculum furoris, neque terræ tempestas tuam contuderunt animi presentiam.

At veluti sapiens gubernator in procella, quo magis furentem hyemem videt, tunc plus artis ostendit et solertie, (230) et consilio undarum vim antevertens ingruentes secat fluctus occurrens, eluditque sæpius vim venti, sic tu cum regeres vitæ gubernaculum, in præsentî tempestate et rerum turbulentia, (236) omnium calamitatum fluctibus præpeditis, qua maris dividis, qua eludis insaniam; nunc vero, pio mentis sensu sursum excurrens, terræ marisque rabiem temperasti.

Hæc autem videns atque ingemiscens invidia (240) (multum enim sensit se damnum tulisse conspiciens tales viros repente conservatos) ferit tui pedis summitatem digiti, mentita, ut visa est, figuram scopuli. Calidus autem erupit sanguinis rivus (245) inficiens terram, teque declarans martyrem. Decebat enim ut in integræ gratiæ testimonium tibi incessent pietatis stigmata.

VARIE LECTIONES.

202 ὄχλος ed. 227 τις add. P. 228 ὄρας ed.

NOTÆ.

205. Eunuchos ἐκτραθέντας apud se tenere a Persis didicerunt Romani imperatores. Persæ enim primi omnium videntur mares evirasse; unde Petronius *Satyric*. c. 419: *Persarum ritu vultu pubescentibus annis subripere viros*. Vide Herodotum lib. viii, p. 492. Cubiculariorum munere ut plurimum iungebatur in aulis principum eunuchus, quibus ipsius regis committebatur custodia. De eunuchorum dignitatibus apud imp. Cyprianos vide Constantium Porphyrogenitum, *De ceremon. Aulae*

D *Byzant.* ii, 52, p. 412.

227. Legerem σοφός τις ἐν, ut claudieci versus.

242. Nemo alius prodidit memoriæ id quod non sine aliqua venustate poetica et nulla cum adulatiois illecebra refert Pisida, Heraclium ita pedem in scopum offendisse ut sanguis e digito effluerit et ipse martyr evaserit.

244. Mallet ἐπηκόντισιν.

Τῆς εὐσεβείας προσμένειν τὰ στίγματα.
 Ἄλλ' ὡς ἐκεῖνο τῆς ἀνάγκης τὸ σκάφος
 Καὶ τῶν τοσούτων κυμάτων ἀφῆρπασας,

A 250 Τὴν κοσμικὴν ἅπασαν οὕτως ὀγκάδα
 Σῶζοι δι' ἡμῶν μέχρι παντός ἐκ ζάλης
 Ὁ πανταχοῦ σκέπων σε τοῦ Θεοῦ Λόγος.

B.

Δημόσθενες, πρόβλεθε σὺν παρήρησι.
 Λόγοι κρατοῦσι· μὴ ταραττοῦ νῦν φόβῳ·
 Φίλιππος οὐ πάρεστιν, ἀλλ' ὁ δεσπότης.
 Κίνδυνος οὐδεὶς, καὶ σιωπὴν εἰ πάθοις,
 5 Κοινῶς ἀπάντων καὶ καλῶς ἠττημένων.
 Παλινορμεῖν δὲ τῶν λόγων ἠπειγμένων
 Πρὸς τοὺς ἀπ' ἀρχῆς ἀθῆς ἵπταμαι δρόμους.
 Οὐ γὰρ παρόσχος ἐγκοπὴν ταῖς ὀγκάσι,
 Ἔως διελθῶν τὴν ὁδὸν τῶν βουμάτων
 10 Αὐταῖς ἐπέστης ταῖς καλουμέναις Πύλαις,
 Ἐλθῶν ἀπροσδόκητος ἡμεροδρόμος.
 Ἐντεῦθεν ὥσπερ βλύσμα πηγαίου πόρου

Κινούμενον μὲν ἐκ φλεβῶν τῶν ἐν βάθει
 Ὀμοῦ συνῆπται καὶ τὰ ρεῖθρα συλλέγει,
 15 Ἐν ταῖς νομαῖς δὲ ποικίλως μερίζεται,
 Οὕτως ἀνοίξας τοῦ λογισμοῦ τὰς φλέβας
 Τῆ ποικίλῃ σου καὶ σοφῇ διαιρέσει
 Σαυτὸν μερίζεις ταῖς νομαῖς τῶν πραγμάτων.
 Τίς γὰρ στρατηγός; Βασιλεὺς πρὸ τῶν ὅλων.
 20 Τίς ἐκδιδάξει ταξιαρχίας νόμους;
 Πάντες πρὸς ὑμᾶς εὐθέως ἀπέβλεπον.
 Τίς τῶν δεόντων ἀσφαλῆς βουλευφόρος;
 Πάλιν πρὸς ὑμᾶς ἡ βροπὴ τῶν ὁμμάτων.
 Ὡς εἰ κρατοῦσα σὺν Θεῷ μοναρχία!

B

Est sicut illud tu ex angustiis navigium atque ex
 tanta tempestate eripuisti, (250) sic totam late

mundialem navim servet per te semper a procellis,
 quod te ubique tuetur, Dei Verbum.

II

Prodeas, Demosthenes, et confidenter loquere.
 Loquendi est potestas: ne te nunc timor exagitet.
 Non adest Philippus, sed despota, periculum est nul-
 lum, et si tu silueris, (5) late et plene omnibus de-
 vicis.

Ego quidem rursus currere, incitante sermone,
 per inceptos cursus recens propero: non enim in-
 tervertisti cursum navibus, usque dum emensis un-
 darum viis (10) ad Pylas, ut vocantur, pervenisti,
 astans improvisus hemerodromus. Tum vero sicut

scaturigo fontis, que exsilens ex venis in imo abs-
 conditis in unum coalescit, tumetque ex collectis
 rivulis, (15) ac varie in varias partes dividitur, sic
 tu reclusis tue mentis venis tua varia et sapienti
 distributione te ipsum dividis in varias partes ope-
 rum. Quis enim dux? imperator pro omnibus. (20)
 Quis de ducendo exercitu det leges? Omnes in te
 statim intuebantur. Quis in necessitatibus tutus
 consiliarius? Rursus in te conversio oculorum.
 Quam bene est imperanti cum Deo monarchiæ! (25)

VARIE LECTURÆ.

4 πάθοις cod. ἠττωμένων ed. 8. ἐγκοπὴν ed.

NOTÆ.

ACROAS. II, v. 4. Non aliam, opinor, ob causam
 Demosthenem compellat Pisida, nisi ut ostendat
 eam esse Heraclii virtutem integritatemque, ut sui
 conscius nihil timeret quid de eo quisque diceret.
 Quod sane Philippo Macedonum regi aliter evenit,
 qui teste Plutarcho in *Demosth.* p. 855, ἐφριπτε τὴν
 δεινότητα καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ῥήτορος. Nimirum
 tanta fuit Demosthenis παρήρησι, quod ex eodem
 Plutarcho intelligitur, ut Athenienses ad id quod
 vellet concitaret, Philippo regi timorem injecerit,
 et magnam pecuniarum vim a Persis dono acceperit,
 ut in causis dicendis staret contra Macedonas;
 quod quidem ei vitio vertit Æschines ut Diodorus
 narrat, *Bibl.* lib. xvii, p. 165.

2. Demosthenes sua dicendi vi aliis timendus
 non parum suis rebus timuit, cum Philippus Bœo-
 tiam occupasset: *abjecto enim clypeo βήλασπις* tur-
 piter fugit in bello ad Cheroneam gesto; cum autem
 paulo post nuntii Athenas venissent de morte Phi-
 lippi, ipse profuit splendide amictus, et coronatus.
 Plutarchus, *ibid.*

7. Redit ad navigationem Heraclii, de qua in li-
 ne superioris Acroaseos.

8. Subaudi, o imperator.

10. Heraclius in Ciliciam recta contendit: non
 eam est dubitandum, quas noster nominat Pylas,

eas esse que in historiis celeberrime sunt, et Ar-
 menie et Cilicie vel Syriæ Pylæ vocantur, ut in
 Strabone lib. xiv, p. 994: Αἱ πύλαι λεγόμεναι ὄριον
 Κιλικίων τε καὶ Σύρων. Theophanes, p. 254 de mo-
 re consentiens cum Pisida ait: Ἀπάρως δὲ τῆς βυ-
 σιλευσύσης πόλεως ἐξῆλθεν κατὰ τὰς λεγόμενας
 Πύλας, πλοῖς τὴν ποταμὸν ποικιλάμενος. At Nicepho-
 rus patriarcha a Pisida et Theophane discedens He-
 raclium per Pontum Euxinum navigasse et in Ar-
 meniam proVectum, iuncta cum Turcis societate,
 per Lazorum provinciam in Persidem descendisse
 narrat. Sed perperam omnia permiscet, et primam
 cum secunda Heraclii expeditione confundit. Ac
 optime quidem Petavius observavit in *Notis ad Ni-
 cephorum*, ea que ab historicis Byzantinis narrat-
 tur, adeo esse perturbata et tam preposterè descri-
 pta, ut narrationum et amorum seriem accurate
 deductam frustra ab illis expectes; quo quidem
 vitio maxime laborat Breviarium Nicephori.

11. Tanta celeritate longum iter confecit Hera-
 clius ut hemerodromus a Pisida appelletur: *heme-
 rodromi* enim apud Grecos dicti, qui *totum diem*
cursitantes non fatigarentur; vel ut Livius, lib. xxi,
 21, affirmat, *hemerodromos vocant ingens uno die*
spatium emittentes. De triplici hemerodromorum ge-
 nere Lipsius, tom. II, p. 500.

- 25 Οὐ γὰρ πολυπρόσωπος ἦν ἀναρχία,
Ἄλλὰ κρατοῦσα σὺν θεῷ μοναρχία,
Ἦ πάντα θάλλει καὶ διευθύνει λόγῳ
Καὶ τὰς ἀτάκτους ἐκτροπὰς ἀνατρέπει.
Οὕτω γὰρ οὐδὲν ὡς ἀταξίας νόσος
- 30 Ἔρπουσα δάκνει καὶ δαπανᾷ τὴν φύσιν,
Καὶ τῶν ἐν αὐτῇ καιρῶν καθάπτειται.
Ἄλλ' εἰ θελήσω τῶν λόγων τὰ ποικίλα
Καὶ τὰς διαφορὰς ἱστορεῖν τῶν φροντίδων.
Ὅσας προθύμως ἀν' ἔλων ὑφίστασο,
- 35 Αἰτιῆς ἀμαρτῶν ἐλπίδος κριθήσομαι
Ὡς μὴδὲ ταῦτα τῷ λόγῳ περιγράφων
Μηδὲ προβαίνων καὶ λέγων τὰ καιρία.
Σὺ τὰς ὁδοὺς μὲν εἰργάσω στρατηγίας,
Τρίβους δὲ τὰς σὰς τακτικὴν εὐτεχνίαν.
- 40 Σοὶ καὶ τράπεζα, καὶ πόματα, καὶ τροφή
Τόξοις παρεσκεύαστο καὶ ταῖς ἀσπίσι.
Ἐὶ δὲ σοῦ πᾶς πρακτικὸς τις ἦν λόγος,
Τρυμὸς τε πάσης καὶ κανῶν εὐθουρίας.
Στρατὸν γὰρ εὐρὼν τὸ πρὶν ἐκ βραθυμίας
- 45 Ἀταξίας γέμοντας ἡμελημένους,
Θάπτον κατορθοῖς καὶ λόγοις καὶ σχήμασι,
Τυπῶν, διαιρῶν, δεικνύων, ὑπογράφων,

Non enim multiformis erat anarchia, sed imperans eum Deo monarchia; quæ omnia fovet et dirigit verbo, et inordinatas confusiones amolitur. Nihil enim est tam noxium quam defectus ordinis, (50) morbus, qui serpens mordet, et absumit naturam, et meliores opportunitates abripit.

At si voluerò consiliorum varias rationes et varias describere sollicitudines, quantas alacriter pro republica obisti, (55) quod duplici exciderim spe, eriminarer, ut qui neque hæc ipsa sermone explicem, nec ea quæ sunt dicenda progrediens referam. Tu quidem signasti expeditionis vias, iter verò tuum ex optima militari disciplina; (40) tibi et mensa et pocula et cibus inter tela instructebantur et scuta. Omnis tuus sermo simplex, at rebus conveniens, norma erat et ratio cujuscunque boni consilii: exercitum enim cum invenisses ex desidia (45) omni carentem ordine et plenum negligentia, ipsum statim instruis dictis et figuris, formans, dividens, demonstans, oculis subjiciens, velut pædagogus utens

- A Ὡς παιδαγωγὸς τῶν ἐνόπλων γραμμάτων.
Ὡ νοῦς διαρκῆς Ὀκεανὸν μισοῦμενος,
50 Κυκλῶν τε τὴν γῆν καὶ τὸ πᾶν περιτρέχων,
Καὶ πάντας ἄρθων, καὶ μένων πεπλησμένος!
Ὅσας μὲν οὖν μετῆλθες ἐν βραχεῖ χρόνῳ
Ἄλλας ἐπ' ἄλλαις φροντίδων τριχυμίας,
Ἠράττων, μεριμνῶν, εὐτρεπίζων, προγράφων,
- 55 Ὅπως τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ συναρμόσσης
Εἰς πολλὰ τῆς γῆς διεσπαρμένον μέρη
(Δόξος γὰρ ἦν αὐτῷ φαῦλον, ὥστε μὴ φθάσας
τὰ διαιρεθέντα τοῦ στρατοῦ σου τάγματα
Σχίσση παρελθὼν ἐν μέσοις ὁ βάρβαρος),
- 60 Καὶ πῶς τὰ πυκνὰ πολλάκις βουλευμάτα
Μὴ συνδραμόντα τοῦ σκοποῦ ταῖς ἐλπίσι
Ἐνώμαις ὑπεστήριζες ἀκριθεστέροις,
Ἐκὼν παρήσω. Καὶ γὰρ αὐτὸς, δέσποτα,
Τοσαῦτα πράττων λαμβάνειν ἐτεχνάσω,
- 65 Ὅπως τὸ κοινὸν μὴ μετάσχη τοῦ πόνου
Ὅμως συνῆλθον, ὥσπερ ἐξ ὕρου τινὸς
Μελλὰς ἔχοντος ἐξουχίας τε καὶ θέσεις
Κρουνοὶ βέοντες τῷ πολυσχιδεῖ πόρῳ
Εἰς ταῦτ' ἀσπόμενοι ἐκ τῶν σχισμάτων.
- 70 Ἐμοὶ δὲ θαῦμα προσφόρως ἐπήρχετο,

armatis litteris. O meus præstantissima, quæ et instar Oceani, (50) circumiens terram et quaquaversus permeans, omnium mentes irrigans et perstans plena, quotquam exceperisti brevi spatio temporis, unum post alium, curarum geminos fluctus, operans, cogitans, apparans, præscribens, (55) ut numerosum exercitum colligeres in varias terræ disseminatum partes; nam valde erat timendum ne prærepta occasione tui exercitus divisas copias intercepterent medias superaggressi barbari. (60) Quomodo autem bene provisæ sæpe consilia non concurrentia cum præconcepta spe sententiis confirmaveris melioribus, libens prætermittam: tu enim ipse, despota, qui hæc gerebas, eclare studuisti ex industria. (65) Ne igitur respublica detrimentum pateretur, simul omnes convenere, veluti ex aliquo monte, qui multos habet colles et valles, rivi fluentes per multifidos tramites in unum coalescunt ex disjunctis semitis. (70) Me autem justa incessit admiratio, quoniam tot tantarumque cogitationum copiam tuo

VARIE LECTIONES.

55 τὰς add. P. 45 γέμοντες ed. 55 τριχυμίας ed.

NOTÆ.

25. Alludit ad illud Homeri, *Iliad.* II, 204: Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς. Quam sententiam laudant omnes de rebus politicis scriptores, quibus persuasum est monarchiam cæteris regendorum populorum modis antecellere.

28. Sæpe damna intulit ἀταξίᾳ, quæ est rerum ab ordine deflectio. Maximum corporis politici vitium ideo exaggerat Pisida, quia jamdiu eo morbo laborabat imperium, cum eo potitus est Heraclius, qui res in summa calamitate constitutas, quantum potuit, restituit.

42. Claud. Mamus in *Tacticis* c. 61, monet ὅτι

πραγγέλματα ἡγεμονικά δεῖ σύντομα εἶναι, εἴτα μὴ ἔχοντα ἀφιθουλίαν.

44. Militis otium aliorum esse negotium innumeris testimoniis confirmant historice. Unum producimus ex Tacito, qui de Panonicis legionibus ita scribit: *Intermiserunt solita munia, et principio lascivire miles, discordare, pessimo cuique præbere aures; denique laxum et otium cupere, disciplinam et arma aspernari.*

47. Heraclii in militari disciplina peritiam confirmat etiam Theophanes, p. 254: τοῦτους δὲ γυμνάσειν ἤρξατο καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα ἐξηπάιδειναι.

Πῶς τῶν λογισμῶν τῶν τοσοῦτων ἡ χύσις
 Τῷ σὺ λογισμῷ σωφρόνως ἐτάττετο·
 Πλὴν, ὡς εἶχε, δραστηκῶς Θεοῦ Δόγος
 Τούτοις ἐπιστάς οὐ μόνον τοὺς αὐχένους
 75 Ἐκαμψε πάντων, ἀλλ' ὄμοῦ καὶ καρδίαις.
 Ἐπέειπεν δὲ τοῖς σοῖς προσδραμόντες ἔχνευιν
 Ἄπαντες, ὡσπερ ἐκ μιᾶς συμφωνίας,
 Τὸ σὺν θεοστήρικτον ὕμνησαν κράτος,
 Καὶ τῶν τροπαίων τοὺς κομῶντας αὐχένους
 80 Πρὸς γῆν ἐκλιναν ὡς μεταρσίους λόφους,
 Ὅ? συντεθέντες εὐτράχῳ ποικίλματι
 Κήρυκός εἰσι τακτικῶν κινήματων
 Πόρρωθεν ἐγγὺς τοῖς ὄλοις ὀρώμενοι,

A Κοινὸν δὲ πάντας ἐκπεινῶς εὐεργέτην
 85 Ἀνηγόρευον καὶ κρατοῦντα δεσπότην,
 Τὸ φρικτὸν αὐτὸς τοῦ θεογράφου τύπου
 Λαβὼν ἀπεικόνισμα συντόμως ἔφη,
 « Ἐμοὶ μὲν ὑμᾶς ὡς ἀδελφοὺς ἢ σχέσις,
 Καὶ τῆς βασιλείας ὁ τρόπος συνήρμοσεν·
 90 Ἐξουσίαν γὰρ οὐ τοσοῦτον ἐν φόβῳ
 Ὅσον προλάμπειν ἐν πόθῳ θεοπίζομεν·
 Νόμος γὰρ ἡμῖν ταῖς ἀπανθρώποις βίαις,
 Ἄς ἡ τυραννὶς ταῖς νόμοις ἀνθρώποισιν,
 Ἄντιστάξειν νῦν τὴν φιλόανθρωπον βίαν,
 95 Καὶ ταῖς τοσαύταις ἀντιτάξει τὴν μίαν.
 Ἡ ταῖς ἀνάγκαις ταῖς ἀνεγκλήτοις ἀεὶ

consilio sapienter regeres! verum, ut par est credere, efficax Dei Verbum illis astans non solum cer-

omnes alacriter beneficium (85) prædicarunt et po-

B

VARIAE LECTIOES.

105. ὄμας ed.

NOTÆ.

78. Imperatoribus coram populo prouidentibus acclamationes semper fiebant. Hujusmodi votorum salutationumque exempla exstant in historiis et in nummis antiquis. Constantinus Porphyrogenitus, lib. II, p. 564, ita a proceribus acclamatum fuisse Heraclio tradit: Εὐτυχῶς τῇ πολιτείᾳ, Ἡράκλειε Ἀβγουστα, τούμβικας· Ἀναστασία Ἀβγουστα, τούμβικας etc. Quæ verba ter repetita recte verterunt Constantini editores: *Feliciter imperio, Heraclii Augusta, tu vincas, Anastasia Augusta, tu vincas*. Elegantiores acclamationum formulæ, quibus Christianos imperatores salutabant milites, recitantur ab eodem Constantino Porphyrog. p. 375.

80. Vexilla et hastas milites demittebant, humi sternebant, invertebant, inclinabant, vel ad obsequium erga principes vel ad animi tristitiam significandam; quod etiam nunc in militari disciplina observatur. De hoc more plura in *noïis* ad Constantinum nuper laudatum p. 80 et 159. Pisida ex poetica licentia *tropiōrum* pro *vexillorum* vertices coram Heraclio demissos fuisse tradit.

81. Vexilla, qua erant colorum varietate facile quacumque ex parte conspicienda, præconum officio ad militaria munia obeunda fungebantur. Quod quidem Romani vexilla proponere dicebant, ut colligitur ex *Cæsare Bell. Gall. II, 20: Vexillum proponendum, quod erat insigne, cum ad arma concurrere oporteret*.

82. Codex mendose habet *κέρηνας*.

87. Ἀπεικόνισμα Edessensæ imaginis *exemplar*. Vide *acros.* I, 140. Pisida eo semper contendit, ut Heraclium a duobus Homericis una aut altera tantum virtute conspicuus, ut *acros.* I, 66 et 72 observatum est, nobis plane diversum representet, videlicet omni virtutum genere cumulatum. Hactenus de ejus pietate, militari scientia, animi magnitudine et prudentia, nunc de ejus eloquentia, qua semper præstantissimum facit. Quæ laus quanta sit, norunt qui ex historiis acceperunt quid in summo luce possit dicendi facultas. Talem autem hic Heraclium nobis proponit qualem Homerus *Ilid.* II,

445, fecit Achillem, ad quem Phoenix missus dicitur *μῦθον τε ῥήτῃρ' ἔμεναι πρῆκτῆρά τε ἔργων*. Vide *Leonis Tact. cap. 2*.

88. Commentarii loco allocutionem Heraclii ex Theophane p. 254 subjiciam; quam ut iamhorum Piside paraphrasim esse facilius intelligas, quæ Theophanes ipse ex Pisida suæ Historiæ intexuit, distincta exhibebo: Τούτῃ πεποιθὼς « τοῦ θεογράφου τύπῳ » ἀπέρξατο τῶν ἀγόνων, πιστὰ τοῖς τῷ λαῷ ὡς τῶν αὐτοῖς μέχρι θανάτου ἀγωνίστηται καὶ ὡς τέκνοις οἰκείοις τούτοις συναρμόσθηται· ἐθεόκλειτο γὰρ τὴν ἐξουσίαν οὐ φόβῳ ὅσον ἐν πόθῳ ἔχειν. « Εὐρῶν δὲ τὸν στρατὸν εἰς βλάβην » πολλὴν καὶ δειλίαν ἀναξίαν τε καὶ ἀκοσμίαν, καὶ « εἰς πολλὰ τῆς γῆς μέρη ἐσπαρμένους, » συντόμως πάντας εἰς ἓν συνέγαγεν· καὶ « πάντας ὡς ἐκ μιᾶς συμφωνίας » ὕμνησαν τὸ κράτος καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ βασιλέως. Αὐτὸς δὲ τοῖς λόγοις τούτοις ἐπιτόμων ἔλεγον· Ὁρᾶτε, ἀδελφοὶ καὶ τέκνα, ὡς οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεοῦ καταπάτησαν ἡμῶν τὴν χώραν, καὶ τὰς πόλεις ἠρτήρωσαν, καὶ θυσιαστήρια κατέκαυσαν, καὶ τὰς τροπέδας τῶν ἀναιμακτῶν θυσίων αἱμάτων μαιφόνων ἐπλήρωσαν, καὶ « τὰς ἀδέκτους τῶν παθῶν ἐκκλησίας ἐν ἔθνοισι χραίνουσι ἐρπαθεστάτοις. Atque hæc sane allocutio respondet perfectissime præceptis, quæ in *Leone imp. c. 12, 72*, leguntur: Pisida enim ea omnia quæ ad militarem disciplinam pertinent a *Leonis Tacticiis* videtur hausisse. Sed cum Leo annis fere trecentis post nostrum inlucuerit, probabiliter sit sententia eorum qui Leonem dicunt suæ *Tactica* ex veterum scriptorum commentariis compilasse, quæ Pisidæ etiam temporibus pervulgata fuisse non est dubitandum. Vide *Fabricium, Bibl. Græc. VI, 568*.

90. Ad Phœcæ sacrum imperium fit allusio, cujus tyrannidi lenitatem et clementiam suam Heraclius opposuit. Phœcæ enim odio haberi, dominato timeretur, non curavit; Heraclius autem contra amari maluit quam timeri. Optime sane: nam ut *Cornelius Nepos* deliauit in *Dione: Nullum est imperium tutum nisi benevolentia munitum*.

- Τοὺς εὖ τεθέντας ἐκδιάζεται νόμους.
 Ἐγὼ μὲν οὕτω καὶ τρόπῳ καὶ σχήματι,
 Οὗτος δὲ κοινὸς βασιλεὺς καὶ δεσπότης
 100 Καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡγεμῶν στρατευμάτων,
 Μεθ' οὗ στρατηγεῖν ἔστιν ἀσφαλέστερον,
 Δι' οὗ τὸ νικᾶν ἔστιν εὐσεθέστερον.
 Ἐφ' ᾧ πεποιθὸς καὶ τὰ νῦν ἀφιγμένος,
 Ὡς εἰς ἀφ' ὑμῶν, πρὸς πόλους ὀπλίζομαι.
 105 Πρέπει γὰρ ἡμᾶς, ὡς ἐκείνου πλάσματα,
 Χωρεῖν κατ' ἐχθρῶν προτικνούστων κτίσματα,
 Οἱ τὰς τραπέζας τὰς ἀρίκτους αἱμάτων
 Δύθροις ἕμιξαν αἱμάτων μαιζήνοισι·
 Οἱ τὰς ἀδέκτους τῶν παθῶν Ἐκκλησίας
 110 Ἐν ἤθροναῖς χραίνουσιν ἐμπαθεστάταις·
 Οἱ τὴν φυτουργηθεῖσαν ἀμπελον λόγῳ
 Εἶπει θέλουσιν ἐξορύξαι βαρβάρῳ·
 Δι' οὗτος ὁ Δαβὶδ ἐνθέως ἐφθέγγετο·
 Μακάριος εἰπὼν, ὅς τὰ τέκνα Παραΐδος
 115 Μήτρας προταντέκρουσεν ἠδωκισμένα,
 Οὕτως ἅπαντας αὐτοὺς ἐκ βραθυμίας

nientibus semper bene constitutis vim infert legibus. Equidem ita censo sub hoc habitu et forma : hic certe communis est rex et dominus (100) et nostrorum dux exercituum, cum quo militare est tutius, per quem vincere est religiosius; quo ego fretus, et nuper huc delatus, tanquam unus ex vobis ad labores me instruo. (105) Vos enim docet, utpote ejus facturæ, exire in hostes volentes creaturas; qui mensas puras a sanguine contaminarunt cædibus et sanguine; qui iamunes ab omni mentis affectu ecclesias (110) impudicitis polluant turpissimis; qui verbo plantatam vineam ferro volunt demetere barbaro; de quibus David divinitus vaticinans : « Beatus, inquit, qui filios Persidis (115) attritos allidit ad petras ».

^a Psal. cxxxvi, 9.

VARIÆ LECTIONES.

108 λύτροις ed. 112 ἐκθερίσαι ed, 116 αὐθις? 156 τάγματα?

NOTÆ.

97. Charitatis tanta vis est ut divinam justitiam placet et calamitates avertat. Εὖ τεθέντες νόμοι sunt sanctissima Dei decreta de puniendis sceleribus. Quid autem sit ἐκδιάζειν τοὺς νόμους, vide in *Heracleum*. 450 et 442.

106. Vide *acroas.* 1, 24 et 52.

107. Damna a Persis illata, cædes et profanationes in tota Syria perpetratas retulimus ex Theophane et *Chronico Pasch.* *acroas.* 1, 108.

108. Ἀύτρα ἀνθρώπων πρῶτα sanguinis vel victimæ evæctæ sunt cædes editæ a barbaris in ecclesiis, in quibus Christiani incruentum sacrificium de more offerebant. Verum fortasse Pisida etiam respicit ad id quod narrat Theophanes. p. 252 anno post Christum natum 616 evenisse : Τούτῳ τῷ ἔτει παρέλαθον οἱ Πέρσαι τὴν Ἰερδάνην, Παλαιοτίνην καὶ τὴν ἁγίαν πόλιν πολέμου, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν ἐν αὐτῇ διὰ χειρὸς τῶν Ἰουδαίων, ὡς φασὶ τινες, μυριάδας ἑννέα· αὐτοὶ γὰρ ἠνοήμενοι τοὺς Χριστιανούς, καθὰ ἡμπόρει ἕκαστος, ἀπέκτειναν αὐτούς.

111. Vide supra *acroas.* 1, 104.

112. In ora cœdibus pro ἐκθερίσαι, quæ est optima lectio, est ἐξορύξαι.

- A Ἀλόγῳ μετεσκεύαζες εἰς προθυμίαν.
 Οὕτω στρατηγὸν πανταχοῦ καὶ Δεσπότην
 Θεὸν προτάτιον ἀσφαλίξῃ τὸ κράτος.
 120 Καὶ δὴ παρευθὺς τὴν ὑπέρθεσιν φθάσας
 Κοινῶν ἀπάρχη τοῦ στρατοῦ γυμνασμάτων,
 Πόθος δέ μοι τις ἐνθάδε προσήρχετο
 Ἰδεῖν τὰ περὶ τῆς μάχης προκύβια
 Φόβου τε χωρὶς ἱστορῆσαι τὸν φόβον.
 125 Ὅμως δὲ φρικτὴν τῶν ἀγώνων ὁ τρόπος
 Καὶ τὴν δόκησιν εἰσάγων προσήρχετο.
 Τάξις γὰρ ἦν ἐναπλὸς ἡκριδωμένη,
 Σάλπιγγες ἐνθα καὶ φάλαγγες ἀσπίδων,
 Λίχμαι, φαρέτραι, καὶ βέλη, καὶ φάσγανα,
 150 Καὶ δεινὸς ἐσκεύαστο θεωράκων κλῆνος
 Ἐκ τῶν σιδηρῶν συμπλακτικὸς ὑφασμάτων
 B Ἐν οἷς ἐπαυγάζουσα λαμπὰ· ἡλίου
 Ταῖς ἀνταμοιθαῖς ὡσπερ ἀντιλήψεσι
 Στίλβουσιν ἐξέπεμπεν ἀστραπηφόρον.
 135 Ἐπεὶ δὲ συνταγέντες ὡς ἐναντίοι
 Ἐσφιγξαν αὐτῶν ἀσφαλῶς τὰ πράγματα,

Sic omnes ipsos ex segnitie orationis vi ad alacritatem deduxisti. Sic ducem ubicunque et Dominum Deum proponens, tuum firmas imperium. (120) Statimque percutiens moras omnibus fecisti initium militaribus exercitiis. Atque hic me quoddam cepit desiderium videre jucunda belli precludia proculque a timore timorem prospicere : (125) sed ipsa certaminum prolusio horridam preferens tantum speciem tæc deterruit. Stabant quippe acies armatæ optime dispositæ : hic erant tubæ et clypeorum phalanges hastæque et pharetræ et tela et gladii. (130) Terribilis autem edebatur thoracum strepitus ex armaturis ferro intextis, quæ a solis lampade illustratæ tanquam ex mutuis officis fulgorem remittebant coruscantem. (135) Postquam

115. Psal. cxxxvi, 9 : Μακάριος ὅς κρατήσῃ καὶ ἐδαφίῃ τὰ νήπιά σου πρὸς τὴν πέραν. Pisida aperte discedit ab iis qui hunc Psalmum Jeremie mallet ascribi.

116. Codex habet οὕτω.

122. Pisidam αὐτόπτην hæc scripsisse patet ex verbo ἰδεῖν. Nec est plane negandum cum in hoc primo bello Persico secutum esse Heraclium, quod magis patebit ex *acroas.* III, 451, 545 et 545.

127. Theophanes loco sæpe citato : Πάλιν δὲ τὸν λαὸν πρὸς γυμνασίαν πολεμικὴν ἐπλίζων, τάξεις δύο ἐνόηλους ποιησάμενος, σάλπιγγες τε καὶ φάλαγγες ἀσπίδων, καὶ λαὸς τεθωρακισμένος ἕστατο.

156. Dubitabam an ex Theophane pro τὰ πράγματα reponerem τὰ τάγματα. Ait enim p. 255 : Ἐπεὶ δὲ ἀσφαλῶς συντάτησαν τὰ τάγματα, συμπλάκτικον ἀλλήλους ἐκείνουσιν· ὠθησάμην τε βίαιαι καὶ συγκρούσματα πρὸς ἀλλήλους, ἐγίνοντο, καὶ σχηματισμὸς τοῦ πολέμου εἰδείνυτο. Versionem nostram probabunt, qui ex Leonis *Tact.* c. 7 percipiunt quid ἐσφιγξαν hic significet : ait enim τὸ σφιγξασθαι ἔστι τὸ πικνουσθαι, ἵνα καὶ κατὰ πλευρὰν καὶ κατὰ ὄρον ἀλλήλοις ἐγγίξουσιν.

Ἦρθη τὰ τεύχη τῶν ἐνόπλιων κτισμάτων,
 Καὶ συρράγέντων τῶν στρατευμάτων ἔλων
 Σίφος μὲν ἀσπίς καὶ ξίφη τὰς ἀσπίδας
 140 Ὄθουν βίαιοις πανταχοῦ συγκρούσματι,
 Καὶ μετὰ πολλῶν αἱμάτων τὰ φάσγανα
 Ὁ σχηματισμὸς τῆς τέχνης ἐδείκνυε.
 Καὶ πάντα φρικτὰ, καὶ φόβος καὶ σύγχυσις
 Καὶ πρὸς φόνους σύννευσις αἱμάτων δίχα.
 145 Δαΐξει γὰρ αὐτοῖς ἐμφρόνως ἠπίστασο
 Πρὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀνάγκης τοὺς ὄρους,
 Ὅπως ἕκαστος τῆς ἀκινδύου σφαγῆς
 Λαβῶν ἀφορμὰς ἀσφαλέστερος μένοι.
 Λόγειν μὲν οὖν ἕκαστα καὶ τὸ ποικίλον
 150 Ἐκείνο κινούργημα τῆς τέχνης γράφειν
 Ἐξεθεναῖ μου τῆς ἀτόλμου καρδίας
 Ὁ νοῦς ἐναύλιε τῷ λόγῳ κλονούμενος.
 Ἄλλ' ὡσπερ εἰς ἀμπωτιν ἐκ τινος βίας
 Πρὸσω τὸ ρεύμα συντόμως ὠθούμενον,
 155 Οὕτως ἐκείνα τοῦ στρατοῦ τὰ κύματα,
 Τῷ σῶ λόγῳ τρέχοντι συγκινούμενα,
 Ἦ πρὸς τὸ σὸν πρόσωπον ἢ τὸναντίον

autem dispositi, ut hostes, denso steterunt ordine
 juncti firmiter, visi sunt muri ex armatis machi-
 nis; et jam hinc inde confligentibus omnibus co-
 piis, enses cum scutis et scuta cum ensibus (140)
 concurrebant undique violentis ictibus: et gladios
 multo tinctos sanguine quasi ostentabat artis pu-
 gnandi specimen: omnia autem horrenda et timor
 et confusio, et in caedes concursus citra sangui-
 nem. (145) Tu enim scisti eis cate ostendere
 ante necessitatem necessitatis terminos, ut quis-
 que ex clade innoxia sumens documenta securior
 maneret. At vero ad recensenda singula et illas va-
 rias (150) artis militaris motiones describendas
 deficit in pavido mihi pectore, animus recenti ser-
 mone perterritus. Cæterum sicuti retrorsum fuit,
 quæ aliqua vi antorsum fuit unda celeriter im-
 pulsa, (155) sic illi tui exercitus fluctus pro tuo-
 cum mandatorum celeritate se moventes modo in

A Ἄντιπροσώπῳ τῷ τάχει μετήρξατο.
 Καὶ πρὸς τοσοῦτον οὐκ ἀπώκνησας κλόνον,
 160 Ἄλλ' εἴλικες αὐτὸν καὶ μεθεἴλικες τοὺς τόνους,
 Ἔπαυτες, ἀντέπαυτες, ἐνθα τῷ λόγῳ
 Τῆς σῆς ῥοπῆς τὸ νεῦμα συμμετεστράφη.
 Πῶς πρὸς τοσοῦτον πλήθος ἤρμισαι μόνος;
 Καὶ πῶς γένη τασαῦτα καὶ πολυτρόπων
 165 Ἦθῶν διαφορὰς καὶ φρενῶν διαστάσεις
 Τοῦ σοῦ λόγου κρούοντος εὐρύθμῳ τόνῳ,
 Οὐχ ὡσπερ ἄλλος μυθικὸς τὰ θηρία
 Πρὸς αὐτὸν εἴλικες, ἀλλὰ πρὸς γνώμην μίαν
 Γλωσσῶν τοσοῦτων συγχύσεις μεθέηρμισας;
 170 Πλὴν οὐκ ἀπεικὸς τοῦ παναγίου Πνεύματος
 Καὶ νῦν ἐνεργήσαντος, οὐχὶ πυρφόρῳ
 Γλωσσῶν διαιρέσει τε καὶ θεωρίᾳ,
 B Γλώσση δὲ τῇ σῇ τὴν κατέλληλον χάριν
 Στάξαντος αὐτοῦ, καὶ πάλιν τοῦ Πνεύματος,
 175 Οὕτως ἅπαντας τοὺς πρὶν ἡμελημένους
 Θάπτον διδάξας εἶχες ἠύτρεπισμένους.
 Ἐγὼ δὲ καὶ προμάντις οὐκ ὦν, δέσποτα,
 Φθάσας προσεγγεῖλαι τῷ πρώτῳ λόγῳ

faciem, modo ex opposito in terga se converte-
 bant velociter. Nec tu tanto strepitu dejectus ob-
 torpuisti, (160) sed ipsas duceus et reducens acies
 vertisti, convertisti, utcumque tuus simul cum voce
 nutus inclinabat.

C Quinam tot rebus sufficisti solus? et quomodo
 tot gentes et multiplicēs (165) morum differentias
 et mentium discessionēs tui sermonis vi suavissi-
 ma impellente non, tanquam alter fabulosus,
 feras ad te traxisti, sed in unam sententiam tot
 linguarum confusiones transtulisti? (170) At quid
 vetat credere sanctissimo Spiritu etiam nunc ope-
 rante id factum, non igniferis linguis in singulos
 dispersit visibilibus, sed linguæ tuæ omnibus ac-
 commodatam gratiam ipso instillante eodemque
 spiritu? (175) Sic omnes qui erant antea desides,
 continuo, te duce et magistro, habuisti pa-
 ratos.

VARIAE LECTIOES.

141 μεσσιὰ Quercius. 150 κινούργημα ed. 165 διαφορὰ P et ed. 166 τῷ ed.

NOTÆ.

141. Si umbratilis hæc fuit pugna et vere σκιομα-
 χία, et ut mox ait poeta, δίχα αἱμάτων, cur μετὰ
 πολλῶν αἱμάτων exserti gladii ostendantur? Certe
 hic cubat mendum: nam et versus ipse claudicat.
 Forsan legendum μεσσιὰ, quasi dicat tantam fuisse
 irruentium vim ut videretur undique sanguis ef-
 fluere, quamvis nulla inde caedes subsequuta sit.

145. Theophanes, p. 253: Καὶ ἦν ἰδεῖν φρικτὸν
 θέαμα φόνου χωρὶς καὶ κινδύνου, καὶ πρὸς φόνους
 σύννευσις αἱμάτων δίχα, καὶ πρὸ τῆς ἀνάγκης τοὺς
 τρόπους, ὅπως ἕκαστος ἐκ τῆς ἀκινδύου σφαγῆς λα-
 βῶν ἀφορμὰς ἀσφαλέστερος μένοι.

155. Quæ fuerint ex veteris discipline regulis
 σχήματα et κινήσεις, juxta quas variæ immutatio-
 nes, conversiones, inflexiones, revolutiones et resti-
 tutiones fiebant a militibus, ut a latere, a fronte,
 a tergo ingruentium hostium impetum sustinerent,
 videsis in Æliani, Onosaudri, et Leonis *Tacticis*, et
 in Rigaultii *Gloss. Tact.* ad vocem σχήματα, qui ex

D ipso Æliano et Leone mandata a ducebus dari so-
 lita militibus elegantissime ex Græco vertit.

160. Τόνους perspicuitatis gratia reddebam *acies*,
 Italice *le file*: at poeta, cum exercituum maris unius
 comparasset, allegoriam persecutus per *καρπῶων*
 τόνους fluctuationes intelligit, Italice *le ondate*.

162. Duplici ratione præscribebantur mandata
 militibus, voce et nutu. Ita Leo imp. *Tact.* c. 1:
 Ἐθίξεσθαι δὲ αὐτοῖς δεῖον πρὸς ταῦτα φωνῇ ἢ νεύ-
 ματι διὰ στρατοῦ τινὸς οἷον κινεῖν καὶ ἵστασθαι.

165. Legerem *διαφορὰ* vel *διαφρερὰς*.

167. Supple *Ὀρφεύς*, de quo similia in *Abari-
 bus*, v. 405.

170. *Act.* ii, 5: *Et appaernerunt illis dispersitæ
 linguæ, tanquam ignis, seditque supra singulos ca-
 ram.* Saepè exæstuat poeta in laudibus Heraclii, cu-
 jus eloquentiam passim commendat.

178. Vide *acroas.* i, 46 et 127.

Ὡς οὐδὲν ἡμέλησας, ἀλλὰ καὶ γράφων
 180 Τοῖς σοῖς στρατηγοῖς πανταχοῦ τὸ συμφέρον
 Ἥμαρτες οὐδὲν, εἴπερ ἐν δέοντι γε
 Τὸ σοὶ παραττᾶν εὐθείως συνέδραμεν.
 Ἐδειξεν ἡμᾶς οὐδαμῶς ἐφευσμένους
 Ἡ πρακτικὴ σου τῶν φρονῶν εὐβουλία.
 185 Ἐντεῦθεν ἡμᾶς οὐ ταραττουσι φόβοι,
 Οὐ φροντίδες χυνοῦσι τὴν προθυμίαν,
 Οὐ συμφοραὶ δάκνουσιν, οὐ θλίβει κόπος·
 Ἐρως γὰρ ἡμᾶς εὐσεβῆς περιτρέχων
 Εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ περιστάσεις πλῆθον
 190 Νευρῶν συνιστᾷ τοὺς τόνους τοῦ σαρκίου.
 Ὡς οὖν σφιστῆς τοῖς Ιατρικοῖς λόγοις
 Πείρου συνάψας οὐκ ἀφῆκε τὴν νόσον
 Κρυπτῶς ὑποσφύρουσαν εἰς βάθος βλάβης,
 Ἄλλ' εὐθύς ἐξέκοψεν ἢ ξίφει τεμνὸν,
 195 Ἡ κυστικῶς ἐφλεξεν, ἢ καθαρσίῳ
 Τὰς ἐνδον αὐτῆς ἐκκαθαίρων αἰτίας,
 Οὕτω τὸ σῶμα τοῦ στρατεύματος τότε
 Εὐράν κακισθὲν ἐκ φιλοβλαβούσας νόσου

Asi ego quamvis divinus non sim, o despota, jam antea prænuntiavi primo sermone te nihil negligisse; sed etiam præscribens (180) tuis ubique duobus quod conduceret, neutiquam aberrasti: siquid enim factu opus fuit, promptum ac paratum illico tibi succurrit. Ita nunquam nos esse omentitos ostendit tuæ mentis practica prudentia. (185) Hinc nos non timor exagitat, non curæ traugunt animi præsentiam, non terrent casus, non opprimit molestia. Amor enim pietatis sese nobis obversans in rebus arduis et ipsis in periculis magis (190) nervos tonosque intendit corporis. Et igitur sophista, qui medicæ scientiæ experientiam conjunxit, non diadit morbum clam intus exedentem profundo ulcere, sed statim abscidit aut ferro amputans (195) aut adurens caustico, aut purgatione

Ἐπέσχες αὐτοὺς ἐκ κακῆς ἀπληγτίας,
 200 Λόγιω καθάρως τὰς ὀρέξεις τῆς βλάβης.
 Κρατεῖν γὰρ ἔγνωσ ῥᾶστα τῶν ἐναντίων
 Ἐν εὐσεβείᾳ τὸν στρατὸν σου βουθήσας.
 Ἐντεῦθεν ὄρνεν εὐθύς ἐπτερομένη
 Νίκη προσήλθε Περτικῶν σκυλευμάτων
 205 Πρὸ τῆς μάχης φέρουσα νικητήρια.
 Ἐπεὶ γὰρ εἶχες οὐδὲν ἡμελημένον,
 Ἄλλ' ἐξέπεμψες ἐκδρομὰς εὐσυνθέτους,
 Ἴππεῖς ἐπ' ἄγραν πανταχοῦ ταχυδρόμους,
 Παρῆσαν οἱ φέροντες ἐν βραχίῳ χρόνῳ
 210 Οὐκ εὐκαταφρόνητα θηρίων γένη,
 Ἄλλ' ἐξέχοντα καὶ κρατουῦντα τῷ θράσει
 Καὶ πολλάκις βλάβαντα τὴν παροικίαν.
 Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα, καίπερ ὄντα θηρία,
 Τοῦ σοῦ παρήκας μὴ μετασχεῖν ἡμέρου.
 215 Ὅμως τὰ πολλὰ νῦν ἀρεῖς, προσιλόμεν
 Τὸ πλήθος αὐτῶν ἐξ ἐνὸς διαγράφειν.
 Παρῆν τις ἀρχίφυλος εὐτόλμου γένους,
 Τὸ Σαρακηνῶν τάγμα τῶν πολυτρέχων

morbi latentes auferens causas, ita cum tu tunc corpus exercitus inhumanitatis morbo male affectum invenisses, malam coercuisti militum inexplebilitatem, (200) sermone emundans appetitum noxium. Regere enim melius noveras quam hostes, exercitum, quem ad pietatem conformasti.

Hinc statim tibi advolans obviam venit victoria, ex Persicis spoliis (205) ante pugnam afferens trophaea. Nihil enim, quod factu opus esset, neglexeras, sed miseris opportunos excursores, equites ad prædandum expeditissimos. Illi vero astiferunt brevi ferentes tempore (210) non plane despicienda belluarum genera, sed quæ fastose et arroganter imperabant, et saepe damno affecerant viciniam. Sed tu non illas, quamvis essent belluæ, tua es dedignatus excipere clementia. (215) Ego

VARIAE LECTIONES.

187 θλίβει P.

NOTÆ.

188. Tua pietas et tuus erga nos affectus ad quæcumque pericula alacriter subeunda nos impellit.

191. Medicum sophistam vocat, quasi diceret sapientem. Sapiens autem medicus recte cum Pisida definitur, qui studio conjungit experientiam, a qua medicinæ origo et profectus. Ac tota quidem medicina quondam una et simplex ars erat, quam postea in plures diviserunt, manuum ministerio aliis demandata.

195. Confer Hippocratem, *De ulceribus*, quibus plane curandis tria, quæ ex eodem auctore indicat Pisida, celebrantur a veteribus, videlicet purgatio, sectio et ustio. Si enim remedia nihil proficerent, ultima spes in ustione posita erat, ut patet ex ipsius Hippocratis Aphorismo: Ὅχιον φάρμακα οὐκ ἴηται, εἰδηροῖ ἴηται· ὕσα σίδηρος οὐκ ἴηται, πῦρ ἴηται· ὕσα δὲ πῦρ οὐκ ἴηται, ταῦτα χρῆ νομιζέσθαι ἀνίητα.

198. Φιλοβλαβῆς νόσος vertebam *inhumanitatis morbus*, quo maxime laborabat exercitus Heraclii: nam Phoca regnante, qui odia et civiles dissensiones fovēbat, una pene erat militaris disciplina de

exercendis caedibus et rapinis. Φιλοβλαβῆς ἰστίον est animi feritas, quam charitatis Christianæ proposito exemplo studuit domare Heraclius, ut ex seq. iambis sit manifestum, et ex Theophane, qui, p. 255, ita paucis rem declarat: Οὕτω δὲ καθοπλισσας πάντας παρήγγειλεν ἀδελφὰς ἀπέχεσθαι.

208. Quos ex equestri militia ad pabulandum vel ad explorandum Heraclius præmiserat, eos tanquam venatores εἰς ἄγραν immisos nobis representat Pisida; qua retenta allegoria Saracenos, qui ab equitibus capti sunt, quod feri essent animo, voce et cultu corporis, feras appellat.

214. Ἡμερον pro ἡμερότης. Rem breviter, sed minus distincte sic narrat Theophanes, p. 255: Γενόμενος δὲ ἐπὶ τὰ μέρη, προτρέχων πλήθος ἱππέων λάθρα ἐπιπασεῖν τῷ βασιλεῖ διανοεῖτο. Οἱ δὲ προτρέχοντες τοῦ βασιλέως τούτοις συναντήσαντες τὸν τε στρατηγὸν αὐτῶν δεσμώτην ἦγαγον πρὸς τὸν Ἡράκλειον καὶ τούτους τρεψάμενοι πολλοὺς ἀνείλον.

218. Saraceni vel Arabes Scenitæ multis jam ante Heraclium annis innotescere ceperant, sed cum circa hæc tempora magis inclaucerint, hinc opinor

Ἄγων σὺν αὐτῷ, καὶ περισκοπῶν ὅπως
 229 Λαθῶν ἐπιλθαι τῷ στρατῷ σου πρὸς βλάβην.
 Πλὴν ὡς ἀπλήτωρ συμμαχῶν στρατηγία
 Κλέψαι θελήσας αὐτὸς ἀντεκλέπτετο,
 Καὶ τοῖς ποσὶ σου τοῖς πανηγύροις τάχος
 Τὸν πρὶν στρατηγὸν εἰσάγουσι δέσμιον.
 235 Ὡς δὲ προσήθη τῷ κράτει σου, δέσποτα,
 Ὅ τὴν πολυστένακτον αἰχμαλωσίαν
 Ακθῶν ἐκείνος εἰς νημὴν ἑλευθέραν,
 Ὅ δυστυχῆσας εὐτυχίῃς, εἰ δεῖ λέγειν
 (Σοὶ γὰρ προσελθὼν ἀνταμείβει τὴν τύχην),
 240 Ἐπίπτει τὰ δεσμὰ, τὰς δὲ συμφορὰς ὄλας
 Ἐστρεφεν εὐθὺς εἰς γαλῶν μαθαρμόσας.
 Ἡλλάην δὲ θάπτον τὴν ἐναλλαγὴν βλέπων

A Ἄντιστροφὴν ἔειπε τὴν σωτηρίαν,
 Πάλιν στρατηγίῳ ἐλπίσας ὁ δέσμιος.
 235 Οὕτως ὁ νοῦς σου ποικίλως ὀπλιζέται,
 Καὶ τοῖς λογισμοῖς πάλλακις σφραγεύεται,
 Φειδῶ δὲ μᾶλλον ἢ ξίφος κορημένος,
 Καὶ τοῖς ἀπίστοις Βαρθάρου ἐφέλκεται.
 Καὶ ταῦτα μὲν σοὶ θαυρόνως ἐπράττετο,
 240 Τῷ δὲ στρατηγῷ τῆς πλάνης τάναντία,
 Ὅς ἔργον εἶχεν ὀργάνων καὶ κυμβάλων
 Ἄσπερνον ἦχον καὶ γυναικῶν ἐκτόπειον
 Ὅρχησιν εἰς γόμνωσιν ἠρεθισμένῃν.
 Σὺ δὲ, στρατηγέ τῆς σοφῆς πανοπλίας,
 245 Ψαλμοῖς ἐτέρπου μουσικῶν ἐξ ὀργάνων,
 Τὸν θεῖον ἦχον ἐντιθεὶς τῇ καρδίᾳ,

vero plurimis prætermissis suscipiam ex uno si-
 mul omnes describere.

Occurrit quidam præfectus ex illustri genere, tur-
 bam Saracenorum multam capillatorum adducens se-
 cum, et circum explorans quomodo (220) clam inva-
 dens tuum affligeret exercitum; nisi quod insana
 militans licentia, volens circumvenire, ipse est cir-
 cumventus. Nec mora, tuos ad vigilantissimos pedes
 ex duce captivus factus adducitur. (225) Ut autem
 stetit ante tuam majestatem, despota, pro valde
 lacrymabili captivitate accipiens ille conditionem
 liberam, vere infelix feliciter, si fas est dicere
 (ad te enim accedens permutat sortem) (230),
 projicit vincla, et calamitates omnes statim e con-

trario transtulit in gaudium. Tantum vero repente
 mutationem videns calamitatem ratus est sibi esse
 saluti, iterum e captivo sperans se ducem futu-
 rum. (235) Sic tua mens variis armis instruitur,
 et varia sæpe providentia militat; et venia satius
 ducens uti quam ferro, etiam barbaros infideles
 allicit.

Atque hæc quidem a te sapienter gerebantur,
 (240) a duce vero erroris insipienter omnia. Circa
 illum varia instrumenta et cymbala strepebant inde-
 center, et feminae impudicæ saltabant incitantes
 nuditate ad turpia. Tu vero, dux instructus armis
 sapientiæ, (245) delectabar is psalmis musicis cum
 organis, divinum sonitum excitans in corde. Circum

VARIE LECTIONES.

220 ἐπιλθαι P. 235 μουσικῶν ed

NOTÆ.

factum ut historici tradiderint eos Heraclii anno
 42 primum ex Arabia in Romanorum exitum
 erupisse. Ἐξῆλθον, ait Constantinus Porphyrog.
De administr. imp. part. II, c. 46, οἱ Σαρακηνοὶ μὲν
 Σεπταεθρίῳ τρίτῃ ἰνδικτιῶνος δεκάτης εἰς τὸ δω-
 δέκατον ἔτος Ἡρακλείου. At Pisida satis perspicue
 nos edocet jamdiu e suis finibus egressos Saracenos
 Romanis laisse detrimento. Nuper enim au-
 divimus dicentem καὶ πάλλακις βλάζαντα τὴν παρ-
 οικίαν. Juvat etiam ex eodem Pisida observare per-
 peram Saracenos, qui ex Arabia, cum Turcis, qui
 ex Scythia profecti sunt, a quibusdam confundi.
 Nondum enim, cum primum Heraclius ad Cilicie
 pylas venit dimicaturus cum Chosroa. Turcæ cum
 Saracenis fœdus inierant; quod sane contigit, post-
 quam idem Heraclius Turcarum ope adjunctus secun-
 do bello Chosroam profligavit. Tunc enim Turcæ
 alacriores facti et suis rebas fidentes ultra perva-
 gari in Syriam usque pervenerunt, et Saracenis ab
 Heraclio divulsis et in fidem receptis, simul omnes
 Mohameto duce conspirantes Asiam et Africam pe-
 ne totam maximis calamitatibus afflixerunt. Vide
 supra v. 40.

220. Recte Saracenorum naturam attingit, qui po-
 pulationibus intenti et ληστρικὸν vitæ genus ducentes
 non ex militari disciplina hostem aggredi, sed latro-
 num instar clanculum irreperere, et præda, si liceret,
 facta se recipere consueverant. Bochartus in *Pha-
 lag.* lib. II, c. 2, Saracenos a latronibus esse
 dictos contendit, quia Arabica vox *Saraka* est
latrocinari.

222. In poem. de resurrect. VIII, 58, ita de dia-
 bolo: ἐκείνος τὸ πρῶτον μαζῶν ἀντεκλέπτε.

C 224. De clementia Heraclii in ducem Saraceno-
 rum nihil in Theophane.

238. Innotuit benignitate Heraclii factum ut aliquis
 Saracenorum dux ei se adjungeret; quod videtur
 confirmare Theophanes, p. 257, dicens quosdam
 Saracenos ad Gazacum sub Heraclio militantes Che-
 sream fregisse.

241. Cum utrinque parati essent ad pugnam,
 Persæ lunam et solem, Romani Deum adorant. Ex
 militari disciplina milites, antequam dimicarent,
 sacris operabantur. Vide Leonem imp. c. 44; *De his, quæ
 ante bellum agenda sunt*, ἔργον ὀργά-
 νων καὶ κυμβάλων idem ac ἔργονα καὶ κύμ-
 βάλια. Animadvertendum hic et alibi apud Pisidam
 cymbala et tympana rejici tanquam instrumenta
 profana. Quare cum in definienda talium instru-
 mentorum forma et diversitate discrepent eruditi,
 standum hic omnino auctoritati Saïdæ, qui ita sta-
 tuit, κύμβαλα θυρακτικὰ παίγνια.

D 242. Ad spurcissimam Persarum libidinem de-
 monstrandam veterum testimonia undique collegi
 Brissonius, *De regno Pers.* lib. II, p. 295, nempe
 illi quasi mulierculis carere neutiquam possent, eos
 non modo ad cavendum in conviviis adhibebant,
 verum etiam in militaribus expeditionibus de-
 ducebant. Earum autem varia erant munia,
 sed omnia turpia. Celebrantur enim μουσουργίαι,
 ἀδελφίαι, ψάλτριαι, κίθαριστριαι, ὄδικαί, ὀρχη-
 στρικαί, de quibus plura in laudato Brissonio. Ad
 rem illud tantum addam, quod ex Parmenionis ad
 Alexandrum epistola referi Athenæus, inter impe-
 dimenta Darii repertas esse παλλιακίδια, μουσουργίας
 τοῦ βασιλέως πρᾶξις εἶναι εἰρηναία.

245. Organa musica, quibus canebat Heraclius,

Εἶχες δὲ σεμνὰ παρθένων σκιρτήματα
 Τῶν σῶν λογισμῶν τὰς ἀπόρρους ἐλπίδας.
 Ἐκεῖνος εἶχε τὴν σελήνην ἐλπίδα,
 240 Τοῦ σοῦ δὲ θάπτον προσβαλόντος ἡλίου
 Ἐκλείψιν αὐτὸς ὀξέως ὑφίστατο.
 Τὸ πῦρ ἐκεῖνος εἶχε προσκυνούμενον,
 Ὑψούμενον δὲ σὺ, κράτιστε, τὸ ξύλον.
 Τοῦτου δὲ δῆλον ὡς πρὸς ὕψος ἡρμένον
 255 Τὸ Περσικὸν πῦρ εἰς μάτην ἀνήπτειτο.
 Ἐπεὶ γὰρ εἰς χειμῶνα πρὸς τὴ Πόντιον
 Κλίμα διατρέψας συντόμως ὁ Βάρβαρος
 Τὰς εἰσβολὰς κατέσχε τῆς ὁδοῦ φθάσας,
 Ὁ δὲ στρατὸς σου δυσχερεῖς τὰς εἰσβάσεις
 260 Ἄπαξ προληφθεὶς εἶχε τὰς πρὸς ἡλίον,
 Ἀντιστροφὴν ἐνταῦθα συντομωτάτην
 Καὶ σχηματισμὸν ἐπαινετῆς πλαστουργίας

decenter exsultabant virgines, tuæ scilicet mentis spes purissimæ. Spem ille habebat omnem in luna positam; (250) sed ubi tu solis instar ipsum perstrinxisti, violentam ille passus est eclipsim. Illi erat ignis ad adorandum propositus, tibi vero, o fortissime, alte elatum lignum. Hoc autem, ut stetit ex alto conspicuum, (255) Persicum ignem frustra esse accensum patuit. Nimirum cum hibernum tempus in Pontica regione divertisset, acutum barbarus omnes aditus itineris præcluserat; tuus vero exercitus hostem aggredi vix poterat (260) undique præpeditus et contra solem positus. Conversionem

A Ἐξεῦρες, ὦ κράτιστε, τοῖς μὲν Βαρβάροις
 Δείξας πρόσωπον ἐκδρομῆς ἐφευσμένης,
 265 Θήγων δὲ τὸν νοῦν τὸν σὸν, ἐν' εὐμηχάνως
 Στραφεὶς ἐκείνοις τὰς ὁδοὺς ὑφαρπάτης.
 Τοῦ δυσσεβοῦς δὲ θάπτον ἡπατημένου
 Τρίβους τε λοξαῖς καὶ παρεκτετραμμέναις
 Ὡς πρὸς τὸ σὸν πρόσωπον ἐξωρμηκότος,
 270 Ἀντιστρέφεις σὺ διπροσώπῳ σχήματι
 Καὶ πρῶτος εὐθὺς εὐρέθης ὁ δεύτερος.
 Οὕτω νομίζων εὐτυχῶς προεκτρέχειν,
 Ἐκ σοῦ σκαλισθεὶς δυστυχῶς ὑποστρέφει.
 Οὕτω στρατηγῶν καὶ σοφῆν πλαστουργίαν
 275 Μόνος κατορθοῖς καὶ σοφὴν ὑπόκρισιν.
 Καὶ τοῦτο μᾶλλον τοῦ σκοποῦ τὸ ποικίλον
 Τοῦς Βαρβάρους ἐνήκεν εἰς ῥαθυμίαν.
 B Οὐ γὰρ τις οὕτως ἀγρίως θυμούμενον

B

ventionis excogitasti, o fortissime: quippe Barbaris frontem ostendebas ex simulato itinere, (265) tuam vero mentem acuebas, ut industrie conversus ipsis locum subriperes. Nec mora, impius hostis deceptus est tuis obliquis transversisque itineribus. Illum putantem te in frontem invadere (270) vertis in fugam bipartito exercitu, statimque ex primo factus es novissimus. Ita qui putabat progredi feliciter, a te supplantatus cedit infeliciter. Sic, te solo duce, tam sapiens simulatio (275) et scitum commentum deductum est ad exitum. Magis autem hæc tuæ mentis sagacitas conjecit barbaros in socordiam. Non enim tam bene quisquam incitatam aspere contrario

NOTÆ.

erant puri mentis affectus. Videsis pentachordi descriptionem in fine poem. *ae bello Avar.*

249. Lunam, præter solem, coluisse Persas adnotavimus supra *acroas.* 1, 52. At hic Pisida de luna tantum facit mentionem, ut sibi viam sternat ad id quod de eclipsi lunari dicturus est in fine hujusce *acroaseos* et in principio sequentis.

253. Labarum puto intelligere militare vexillum monogrammate distinctum, quod ab omnibus fere imperatoribus post Constantinum Magnum, qui illud invexit, retentum est. Ille enim primus imperatorium vexillum ad crucis exemplar, sibi cœlitus ostensum, in veræ crucis formam commutavit, addito Christi nomine, duobus Græcis elementis expresso, ut est apud Eusebium in ejus *Vita*, lib. 1, c. 25, quod signum cum deformidasset impius Julianus et abrogasset, teste Sozomeno, v, 16, statim restituerunt Gratianus et Valentinianus, ut auctor est S. Ambrosius, lib. II *De fide*, sub fin.; eoque deinde sunt usi plures alii imperatores, quibus certe accensendus Heraclius. Vide Ducang. *De inf. ævi numism.* c. 20.

256. In ms. erat ἐπί. Heraclius e Cilicia profectus, ac Tauri jugis superatis, in Ponticam provinciam intravit, ut postea ex Armenia in Persidem, si ita res postularet, irrumperet; quod quidem in secunda expeditione ei feliciter evenit. Primum enim bellum, de quo hic sermo est, prope Ponticæ regionis terminos nec procul a Tauri montibus actum est.

260. Hujus stratagematis similia exempla videsis in Frontino 1, 2 et III, 11.

262. Lege αἰνετῆς, quod metri ratio postulat, *πλαστουργία* est *factio*, qua utitur solerter dux tam ubi cavendus quam ubi opprimendus hostis est, ut ait Frontinus in præf. *Stratag.*

264. Ita forsau suum iter conficiebat Heraclius, ut figuram, quæ τάξις πεπλεγμένη ab Æliano, cap. 48, vocatur, exprimeret. Cum enim ea esset hujusmodi ut spiralem lineam referret, atque ita sæpe frontem ostenderet, facile imperitos Persas potuit decipere, qui ita procedentem exercitum putarent consistere. Ac mox quidem poeta ait ex obliquo et transverso itinere Heraclii hostem fuisse deceptum.

271. Leonis imp. illud est monitum c. 9, 10: Περιπατούντος τοῦ στρατοῦ ἡγείσθω ἢ σὴ ἐνδοξότης. Juxta quod præceptum Pisida præeuntem inducit Heraclium, qui cum repente agmen converti jussisset, e primo factus est novissimus. Sed possis etiam pro *novissimus* reddere *secundus*, quasi Pisida Heraclium hic comparet aurigæ, qui in cursus contentione a posteriore superari et relinqui ex industria voluerit. Vide infra, v. 285.

275. Πλαστουργίαν et ὑπόκρισιν, qua Heraclius usus est, σοφῆν vocat, et *supra*, v. 267 αἰνετῆν, ut nominis invidiam ab Heraclio submoveat: neque enim fictio neque simulatio digna res est viro integro et forti. Sed Pisida has voces adhibuit eo quia non suppeterent aliæ, quæ et imperatoris solers in bello consilium ostenderent et metri legibus etiam accommodarentur, siquidem Græcis, quorum tanta fuit in dicendo copia, uno tantum vocabulo στρατηγήματα, quæ solerter a duce gererentur, dixerunt; cujus vim vocis cum vellet Frontinus, Præf. *Stratag.* explicare, στρατηγήματα esse dixit, quæ in arte solertique posita sunt imperatoris.

278. Sequentes comparationes a spectaculis Circensibus depromptæ sunt. Venatorum, quibus cum ursis, leonibus, pantheris aliisque feris bestiis res

Ἀντιστρέφω παρήλαθε θηρίον ὄρομι,
 280 Οὐδ' ἄλλος ἔπεους ἠνιοχῶν τὰς ἠνίας
 Λοξῆς προδεικνύς ὀξέως παρέρχεται.
 Ὡς σὺ κρατήσας τοῦ στρατοῦ τὰς ἠνίας
 Ὑποτρέχων παρήλαθε ἐξ ἀντιστρέφου,
 Καὶ τὸν παραβάτην βαλὼν πλασμῷ ξένῳ
 285 Πρὸ τῆς μάχης ἀφῆκας εἰς ἀντιστάδην.
 Ἐκτῆς δὲ λοιπὸν ἐκδραμούσης ἡμέρας,
 Τὰ τῶν ἑαυτοῦ συμφορῶν μηνύματα
 Ἀπροσδοκῆτων εἶχεν ἐξ ἀκουσμάτων.
 Πολλὴ δὲ φροντίς τῶν φρενῶν κλονουμένων
 290 Κατεῖχεν αὐτὸν, καὶ λογισμῶν συγχύσεις
 Τὸν νοῦν ἐπεγνόφωσαν ἐσκοτισμένον.
 Οὐ γὰρ τι μικρὸν ἐστὶν ἀλλὰ καίριον,

Λ Εἰ καὶ τι μικρὸν ὁ στρατὸς προκτρέχει,
 Πολλῶν μεταξὺ δυσχερῶν κινουμένων
 295 Τοῖς ἀλλοφύλοις εἰκότως στρατεύμασι.
 Λιμοῦ γὰρ αὐτοῖς καὶ φθορᾶς πολυτρόπου
 Καὶ τῶν ἀδήλων εἰς βλάβην ἐγκρουμάτων
 Καὶ τῶν ἀρίστων εἰς μάχην προληγμάτων
 Ἐντεῦθεν ἦν κίνδυνος· ἀλλ' ἔτι πλέον
 300 Ἔδακνεν αὐτοὺς τὸ βλέπειν τὸν ἥλιον,
 Ὅν προσκυνοῦσιν ὡς θεὸν τῆς Περσίδος,
 Ἐν τῇ παρατάξει τῆς μάχης ἐναντίον.
 Ξέρξην μὲν οὖν λέγουσι λυσσώδει τρόπῳ
 Μῖσαι θέλοντα τὰς ὀπισθίας φύσεις,
 305 Ὑῶν χειρῶσι καὶ θλασσοῦσαι χθόνα.
 Καὶ μοι δοκεῖ τις οὕτως εὐθέστατος,

prævertit belluam cursu, (280) nec quisquam alter
 equos, aurigans habenis signansque iter obliquum,
 tam cito antevertit, ut tu regens exercitus habenas
 sensim cedendo es prætergressus ex conversione;
 et transgressorem conjectum in planitiem ignotam
 (285) ante pugnam in adversam partem compulisti.
 Sexta vero deinde currente die suarum calamitatum
 indicia inopinatis habuit ex nuntiis. Multæ autem
 curæ in turbato pectore (290) tenebant ipsum, et
 cogitationum confusio mentem obumbrabat obdu-
 ctam tenebris: non enim parvi momenti res fuit, sed

B maximi: si enim adhuc paululum exercitus pro-
 currebat, multis undique periculis prementibus,
 (295) alienigenarum etiam inter agmina incidisset.
 Ob famem enim ipsis et morbos varios et ob occultas
 ad nocendum insidias, necnon ob meliora ad pug-
 nam præcepta loca, illic erat periculum. Atque
 plurimum (300) torquebat ipsos, quod viderent so-
 lem, quem venerantur velut Deum Persidos in-
 structa acie, sibi ex adverso stare. Xerxem quidem
 aiunt ad iram conceitum, misere volentem oppositas
 naturas, (305) aquam exsiccasse et inundasse terram,

VARIE LECTIONES.

285 ὑποστρέφων cod. 291 ἐπεγνόφωσαν cod., ἐπεγκόφωσαν P. 298 προβλημάτων cod. 305 παρῶσαι cod.

NOTÆ.

erat, unde bestiarum dicti sunt, mira fuit dexteritas
 pedum totiusque corporis, ut præsens mortis peri-
 culum evaderent. Cujus crudelissimæ venationis
 et sanguinaris voluptatis tristem admodum descrip-
 tionem nobis reliquit Cassiodorus, *Variarum*, lib. v,
 epist. 42. Vide etiam Panvinium, *De ludis circens.*
 II, 5.

280. Heraclii dexteritas cum aurigæ dexteritate
 comparatur. Summa enim erat aurigarum ars et
 industria in equis et curribus flectendis ad metas,
 ne posterior priorem anteverteret. Si enim nimis
 quis metam evitasset, qui tum sequebatur auriga,
 inter metam et priorem breviori spatio delatus ex
 secundo primus efficiebatur, quod *eripere* Latini
 dixerunt. Vide Panvinium, I, 14.

281. Λοξῆς subintelligi τρίβους conjicio ex supe-
 riori versu 268.

284. Παραβάτην duplici sensu vocat Persam, tum
 quia locum aptiorem ad pugnam præoccupaverat,
 tum etiam quia a religione Christiana defecerat. Πα-
 ραβάτης enim est tam is qui currum moderans
 alios prævertit, quam qui legem violavit; ec-
 clesiastici scriptores passim Julianum imp. ἀπο-
 στασίας scelere famosum παραβάτην et τὸν ἐν ἀθέ-
 οτις appellant. Ac Pisida iterum sic vocat Chosroam
 in *Heraclidos* æroas. I, 286. Cæterum hi duo
 iambi ita citantur in Suida: τὸν παραβάτην συμ-
 βαλὼν πλασμῷ ξένῳ πρὸ τῆς μάχης ἀφῆκας εἰς
 ἀντιστάτην. Veruntur autem sic: *Parabaten cum*
ficto hospite committens ante pugnam in adversarium
immisit. Equidem nec lectionem nec versionem
 recipiendam censeo. Primus enim versus, ut hic
 effertur, suo caret numero; interpretatio autem
 apposita vocibus πλασμῷ ξένῳ a germano sensu,
 ni fallor, abhorret: nam nec πλασμῶς adjectivum,

C nec ξένος substantivum nomen est, sed contra
 Æmilius Portus difficultatem sensisse videtur: ut enim
 Kusterus ibidem adnotat, maluisset legere πλα-
 στῷ ξένῳ. Verum, ut ego conjicio, πλασμῶς idem
 est ac πλατυσμός, *planities*, in quam conjecti sunt
 Persæ ab Heraclio, qui a tergo circumiens edita
 loca occupaverat. Hanc autem planitiem ξένην, *pe-
 regrinam, extraneam* vocat recte Pisida, quia pro-
 currentes Persæ in loca devenerant inimica. Ve-
 rum Suidas in altero versu habet ἀντιστάτην *ad-
 versarium*, qui videri possit ille *fictus hospes*, quem
 nos excludimus. Certe codex non ἀντιστάτην, sed
 ἀντιστάδην habet, cujus quidem vocis, quamvis
 nulla suppetant exempla, sensus tamen, ut mihi
 videtur, elucet. Ait enim poeta Heraclium cogisse
 Persas in adversam partem secedere. Itaque εἰς
 ἀντιστάδην idem est ac εἰς ἀντικρῶ, εἰς καταναν-
 τίον.

288. Theophanes, p. 285: Τοῦτο μαθόντες οἱ
 Βάρβαροι εἰς ῥαθυμίαν ἤλθον τῷ ἀπροσδοκῆτῳ τῆς
 τούτου εισόδου.

292. Καίριον res est maximi momenti et fa-
 talis. Homerus *Iliad.* viii, 84: Μάλιστα δὲ καίριον
 ἐστὶ, *maxime lethale vulnus est.*

301. Vide æroas. I, 52, et II 254.
 303. De Xerxis expeditione contra Græcos viden-
 dus Herodotus lib. vii, et Diodorus Siculus lib.
 xi. Pisida hanc digressionem instituit opportune,
 ut ex regis Persarum insania Heraclii imp. in re
 militari peritia et prudentia clarius elucescat.

305. Diod. xi, 2. Herodotus quoque p. 591, dili-
 gentissime narrat ut fuerit mons Athos perfos-
 sus, et p. 594 ut Hellesponto fuerit pons super-
 structus.

306. Non immerito stultus Xerxes dicitur, qui

Ὅς τὰς ἀτάκτους μεταβολὰς τὰς εὐθείας
 Τρέπειν νομίζων συγχύσεις εἰργάσθηται,
 Ὅς ἐκροθήσῃ τοὺς Λάκωνας ἠρημόν;
 509 Ὡς θαυματουργὸς τῶν ἐναντιώσεων
 Χερσοῖ τὰ ρεῖθρα, βουρατοῖ δὲ τοὺς λίθους,
 Κοκῶν δὲ πάντα καὶ στράφων κἀντιστρέψων
 Ἔπιπταν οὐκ ἐπληξεν ἀλλ' ἐκπληξίαν.
 Ὅς τῶν τεθέντων καὶ πεπηγμένων ὄρων
 515 Ἀνθοροθετῆραι τὰς βάραις ἠπειγαστο.
 Ὅς πρὸς τοσαύτην ἦλθεν ἐκτροπήν, ὅτι

At mihi talis vir stultissimus videtur, qui insanis permutationibus rerum ordinem ratus invertere confusiones ciebat; qui ad exterrandos Lacedaemonios evectus (510) veluti rerum sibi adversantium thaumaturgus, sicca voluerit fluentia reddere et

A Τὸ σακτὸν αὐτῶν, καὶ φίλον, καὶ πάτριον
 Ἦδωρ ἱρασιτίωσαν, οὐκ ἔχων ἔθρον
 Ἐὴν λύτταν αὐτοῦ τὴν ἀνάπτουσαν σέβει.
 520 Καὶ ταῦτα ποίας αὐτὸν ὄρουσας βίας;
 Ἦδωρ ἄπειρος τέμνοιτο χερσαίῳ δρόμῳ
 Καὶ γῆ περὶ το τῶ θαλαττῆν πόρῳ,
 Ὅπως γὰρ θάπτον ἐκόλωτόραν τότε
 Ὅθην διελθὼν τοὺς ἐναντίους φθάσει.
 525 Σπικροῦ δὲ πόνου βρόδιου τε πράγματος
 Πόνους τοσοῦτους εἰς μάτην ἠλλάξατο.

lus est funditus evertere; qui in tantam dementiam venit, uti colendam ipsi amicamque et patriam aquam flagellaverit, non habens unde iram sibi excitatam exstingueret; (520) atque eo usque ipsum impulerit rabies, ut aqua esset secta a terrestri tramite, et terra trajiceretur ex inducto maris alveo, nempe ut celerius et expeditius viam percurrens hostem praeverteret. (525) Sed parvo labore et facili

VARIE LECTIONES.

525 δὲ πόνου. πόνου δὲ? 529 βασιλίξων ed.

NOTAE.

praeter ea quae ab eo insipienter gesta fuisse observat Pisida, innumerabiles copias, quas undique collectas secum adduxerat, sibi impedimento futuras non praeviderat.

509. Quamvis Xerxes in animo haberet de tota Graecia triumphare, nihil tamen ardentius exoptabat quam Spartanos opprimere, quos ceteris esse fortiores intellexerat. Demaratum enim, qui Spartanorum rex fuerat tunc exsulem apud se deriserat, quod interrogatus an Graeci tantis belli viribus resisterent, libero respondit: Λακεδαιμόνιοι μόνον οὐκ ἔστιν ἄκως κατὰ τοὺς δέξονται λόγους, δουλοσύνην φέροντας τῇ Ἑλλάδι. Herod. lib. vii, p. 412.

510. Isocratis sententiam in Panegyri. videtur paucis expressisse Pisida. Ejus verba haec sunt: Ὅς εἰς τοσοῦτον ἦλθεν ὑπερφανίας ὥστε μικρὸν μὲν ἠγησάμενος ἔργον εἶναι τὴν Ἑλλάδα χειρώσασθαι, βουληθεῖς δὲ τοιοῦτου μημέριον καταλιπεῖν ὃ μὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεώς ἐστιν.

511. Hunc versum sic legimus in Suida. τέλημα: Χερσοῖ τὰ ρεῖθρα, τεληματοῖ δὲ τοὺς λίθους. Nobis certe placet potius juxta codicem legere βουρατοῖ quam τεληματοῖ cum Suida. Cum enim Pisida alludat ad fossam quam fieri jussit Xerxes, ut mons Athos a continente abscinderetur, ipse non τεληματοῖν τοὺς λίθους, in caenum aut in paludem saxa convertisse, sed βουρατοῖν, fluidam reddidisse terram, optinet, dicendus est. Ita enim melius ἐναντιώσεων vis et ipsa rei veritas exprimitur. Tanta enim fuit fossae latitudo et vastitas, ut, Herodoto teste, hinc triremes e latere sibi junctae permeare et remis impelli potuerint. Aristoteles, Poet. iii, 14, disserens de formis quibus orationis conficitur numerus, ac per ἀντίθετα inem maxime constitui decernens, inter ἐναντιώσεων exempla, quae profert, Isocrateum illud loco supra citato laudat: Ὅς πρότερον ἐπαύσατο, πρὶν ἐξεῖρα καὶ συνανάγκασεν, ὃ πάντες θροῦλοῦσιν, ὥστε τῶ στρατοπέδῳ πλεῦσαι μὲν διὰ τῆς ἠτεῖρου, περὶεῦσαι δὲ διὰ τῆς θαλάττης, τὸν μὲν Ἑλλησποντον ζεύξας, τὸν δ' Ἄθω διορύξας. Elegantem Isocratis λέξιν etiam Cicero est imitatus dicens De finibus, lib. ii: Et si Xerxes cum tantis copiis, Hellesponto juncto, Athone perfosso, maria ambulavisset terramque navigasset. Sed revertor ad Suidam, vel potius ad interpretem, quem sane

nollem τὰ ρεῖθρα vertisse fluvios: patet enim Pisidam non fluvios, sed βούρατα maris fluctus hic indicare.

515. Hujus ἀντιθέσεως vim satis non assequor: quantum enim ἐκπληξίς et ἐκπληξία inter se differant, non video, cum nulla alibi hujus vocis ἐκπληξία exstant exempla. Verum si statuamus ἐκπληξίαν idem esse ac ἐμπληξίαν, quam dicunt esse obstupescentiam, morbum scilicet quo quis repente percussus nec videt nec audit, sensus erit, Lacedaemonios et Graecos immani bellico apparatu Xerxis non fuisse territos sed obstupelactos.

516. Ἀνθοροθετεῖν, ex ἀντι, ὄρος et τίθημι, est fines vel terminos rerum stabilitos invertere; sic ὄροθεσία est terminorum designatio, ἀνθοροθεσία esset terminorum destructio. Vide supra ad v. 310 testimonium Isocratis, ad quod videtur Pisida intendisse.

517. De aqua, quam Persae ut deam colebant, videsis aعرس. 1, 52. Ἦδωρ πάτριον recte vocat Pisida: nam Persae solem et lunam, ignem et aquam, ut Θεοὺς πατρίων; habebant et invocabant. Ita Darius apud Curtium iv, 40: *Diū patrii, priusquam aitha stabilite regnum: deinde, si de me jam transactum est, precor ne quis Asiae rex sit quam iste tam justus hostis, tam misericors victor.*

518. Cum pontem in trajectu Hellesponti primum constructum tempestas dissolvisset, δεινὰ ποιούμενος Ἐέρξῃς, ut ait Herodotus, p. 396, τὸν Ἑλλησποντον ἐκόλευσε τριηκοσίας ἐπικέσθαι μάστιγι πληγὰς, καὶ κατεῖναι ἐς τὸ πέλαγος πεδίον ζεύγος.

520. Ταῦτα, supple εἰς vel μετὰ: cum enim Xerxes verberibus mare multasset, jussit architectos iterum jungerent Hellespontum. Itaque illi statim pontem validis armamentis intextum superstruxerunt: ποιήσαντες δὲ ταῦτα ὕλην ἐποφόρησαν: κάττω δὲ θέντες καὶ τὴν ὕλην, γῆν ἐπεφόρησαν: κατανάξαντες δὲ τὴν γῆν, φρογμὸν παρείρυσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἵνα μὴ φοβήηται τὰ ὑποζύγια τὴν θάλασσαν ὑπερορῶντα καὶ οἱ ἵπποι. Haec Herodotus, p. 395; ex quibus patet cur Pisida a terrestri tramite aquam sectam fuisse dicat.

525. Vide supra 516.

525. Expeditionis Persicae exitum infelicem desi-

350 Τὸς σοὺς παρῆλθε εὐχερῶς ἐναντίους.
 Οὐδεὶς δὲ λοιπὸν εὐκυρὸς τῷ Βαρβάρῳ
 Ἐν ταῖς μερίμναις τῆς ἀνάγκης ἦν πόρος
 Ἐξ ἀπορίας εἰς ταπεινώσιν τότε
 Τὸν ἄγκον ἀντίστρεψε τῆς ἐπάρσεως.
 355 Ἡ μὲν γὰρ αὐτὸν ἠρεθισμένη τότε
 Γνώμη κατεῖχε, καὶ κατόπιν τοῦ σοῦ κράτους
 Παλινδρομεῖν ἐπειθὸν εἰς ἀνάβροπον·
 Ἄλλ' εὐλαθεῖτο τοῦ σκοποῦ τάναντία,
 Βλέπων ἀδύλους πανταχοῦ τὰς ἐκβάσεις.
 360 Ἡ δ' ἐξ ἀνάγκης τὰς Κιλικίας εἰσόδους
 Καὶ τὴν δυσάντη καὶ κατεστηνωμένην
 Κρημνοῖς τε καὶ φάραγγι τῆς ὁδοῦ θέσιν
 Ἀνατρέχειν ὄρμησεν· ἀλλὰ κἀνθάδε
 Ἀνατροπὴ κατεῖχε τὴν γνώμην πάλιν.

negotio tantos demum labores sensit irritos. Tu vero, o fortissime, non perturbatis naturis, nec item firmis rerum terminis immutatis, placide incedens et regnum servans decus, (350) tuos es prætergressus commode adversarios.

Interea nulla ex parte expeditus barbaro in tristi rerum necessitate patebat aditus. Hinc anceps et incertus in demissionem animi tumorem ille convertit superbiæ. (355) Et nunc animo, ut erat, desperato par iniiit consilium, a tergo tuæ majestatis sibi persuadens se posse recurrere; sed veritus est ne contraria a consilio evenirent, nulla videns ex parte patentes exitus. (360) Nunc vero ob necessitatem in Ciliciam ingredi, et per inaccessam et coartatam undique altis præruptisque rupibus viam ascendere contendit. Verum hic etiam ejus est

A 345 Τῆς Ἀρμενίας γὰρ αὐτὸν ἡ διέξοδος
 Ἐδάκνα, μήπιος ἐντεῦθεν εἰσβαλὼν φθάσει
 Καὶ πᾶσαν ἄρδην συνταράξει Περσίδα.
 Καὶ πολλὰ λυπτῶν τοῖς νόθοις βουλευμάσι
 Λογισμὸν εἶχεν οὐδαμοῦ βεβηκίτα,
 350 Ἄλλ' ὥσπερ εὐκύλιστος ἄστατος λίθος
 Ἐπείγεται μὲν πρὸς κατάβροπον βάθος,
 Εἰς δ' ἀντέρεισμα προσβαλὼν ἀνετράπη,
 Οὕτως ὀλισθήσαντα τῶν βουλευμάτων
 Τὰ πολλὰ τοῦδε τοῦ λίθου κολλήματα
 355 Ταῖς ἀστατούσαις ἐκφοραῖς ὠθοῦμενα
 Γνώμαις ἀνετρέποντο ταῖς ἐναντίαις.
 Ὅμοιος ὑπήχθη, καὶ κατόπιν, κύνες δίκην
 Σειραῖς δεθόντος, ἐξ ἀνάγκης εἴλατο.
 Εἰκῆ δὲ μαχίων καὶ μάτην πινοόμενος
 B 360 Διπλοῦς δρόμους ἤλαυνεν εἰς ἕβην μίαν.
 Ἄλλ' ὡς ἐταίροις καὶ προσηραλισμέναις
 Ταῖς τακτικαῖς σου προσβαλὼν εὐτεχνίαις

iterum immutata sententia. (345) Quod enim in Armeniam pateret aditus, dolebat, ne forte inole promptus erumperes et totam late conturbares Persidem. Atque ita suis æstuans illegitimis consiliis sententiam habuit nunquam permanentem. (350) Sed ut rotundus lapis titubanter positus traditur quidem in subjectam profunditatem, inque oppositam obicem illapsus proruit, sic multa incerta consiliorum sæpe in hoc saxo versando molimina (355) instabili adacta mentis impetu sententiis proruebant contrariis.

Verum ille premebatur, ac post te retro ut canem vinctum catenis necessitas trahabat. Multum autem frustra se excrucians et laborans (360) duplici tandem cursu in unam partem irrupit. Verum ubi in paratas et præmunitas ex arte militari tuas incidit copias,

VARIÆ LECTIONES.

346 ἐνθεν Pinderus.

NOTÆ.

gnat: ut enim breviter narrat Diodorus, xi, 56, εἰρήνης πηθόμενος τὴν τε περὶ τὰς Πλαταιάς ἦτταν καὶ τὴν ἐν νῆϊ Μικάλῃ τροπὴν τῶν ἰδίων... τεθοροθημένος προήγον ἐπ' Ἐκβατάνας ποιοῦμενος τὴν πορείαν. Sed illud non est hic prætereundum, quod Xerxes cum ex Attica per Bæotiam, Thessaliam, Macedoniam et Thraciam, eadem scilicet qua venerat via, ad Hellespontem properasset, naves conscendere et Abydum transire cogatus est: τὰς γὰρ σχεδίας οὐχ εὐρὴν ἔτι ἐντεταμένους, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμένους. Herodotus, p. 497.

358. Heraclius, ut ex Pisida colligimus, cum a loco dimovisset Barbaros, aditum sibi certe fecerat, ut, si vellet, posset intrare, sed, ut videtur, eo anno non iutavit. Vide supra v. 261.

345. Theophrastus, p. 255: φοβήθη δὲ μὴ διὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Περσίδα βασιλευς εἰσβαλὼν ταύτην παράξῃ, οἷα εἶχεν τὸν αὐτοῦ λογισμὸν βεβηκίτα. ὅτι ἄρατοι. Unde confirmatur, Heraclium nondum in Persidem irrupisse, sed timorem tantum injectum fuisse Barbaris, ne, si se inde moverent et in Ciliciam excurrerent, imperator contra statim per Armeniam qua patebat aditus, in Persidem penetraret.

350. Similitudo, ut opinor, desumpta ex machina

militari, quæ *onager* dicebatur. Onagrum describit Ammianus Marcellinus xlii, 4; quem a scorpione nihil differre statuit. At Vegetius iv, 22, onagrum a scorpione distinguit, deque ejus vi hæc habet: *Onager dirigit lapides, sed pro nervorum crassitudine et magnitudine saxorum pondera jaculatur: nam quanto amplior fuerit, tanto majora saxa fulminis more contorquet.* Ἄστατος verlimus titubanter positus ex laudato Marcellino, xlii, 4, ubi iterum de onagro sermonem instituit. At si quis non ad onagrum aut scorpionem, sed ad saxa quæ ex edito loco demittebantur, malit nostrum respexisse, per me sane licebit. Memini enim eundem Vegetium, iv, 8, dicere: *Maxima saxa pondera, formaque volubili in propugnaculis digeruntur, ut demissa per præceps non solum obruant subeuntes, sed etiam machinamenta confringunt.*

357. Persæ tandem sequi Heraclium coguntur. Theophrastus, loc. cit., ὅμοιος ἤραγκάσθαι ἄκοινοῦσιν ἐπίπρω τοῦ Ῥωμαίου στρατοῦ. Pisida videtur Xenophontem legisse: ita enim hic ait Ἀναβάς. lib. iii, p. 157: Οὐχ ἂν οὖν θαυμάζοιμι εἰ οἱ πολέμοι, ὥσπερ οἱ δαιμόνιοι κύνες, τοὺς μὲν περιθόντας εἰσάκουσιν τε καὶ δάκνουσιν, ἦν ὄνουνται, τοὺς δὲ ὀνοκοντας φεύγουσιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἄρῃν ἀπὸ τοῦ ἐπακροῦσθαι.

"Ανευρόν αὐτῷ τὴν μάχην ἠπίστατο,
Κλοπὴν μεριμνᾷ, καὶ παρεσκευάζετο
365 Λαβεῖν συνεργὸν τοῦ σκοποῦ τὴν εὐφρόνην
Ὅρως γὰρ ἐπελεύσεις λοιπὸν εὐτρεπίζετο,
Ζητῶν ἀφεγγῆ καιρὸν εἰς τὰ κλέμματα.
Ἐπεὶ δὲ τὸν φωστῆρα τὸν μεθ' ἡμέραν
τὴν νύκτα παμφαίνοντα παμφαῖ βλέπων

"Ἐκλειψὶν ἔσχεν ἡ θεὸς τῆς Περσίδος,
Ἐκλειψὶν ἔσχε καὶ λόγῳ καὶ πράγματι.
Ὅμαι δὲ χαίρειν Περσικῆς βλάβης χάριν
φθίνουσα καὶ λήγουσα καὶ μειουμένη·
5 Ἄει γὰρ αὐτοῖς μᾶλλον ἐκλείπειν θέλει
Ἦπερ προλάμπειν δυσσεβῶς τιμωμένη.

et imparem sibi esse pugnam sensit, fraudem meditatatur, et jamolvebat animo (365) in partem consilii vocare noctem. Ad aggrediendum enim jam tandem erat paratus, quærens ex tenebris opportunitatem fraudibus. Cum igitur a luminari, quod diem sequitur, noctem undique illustrari videret cla-

A 370 Ἐλεγχὸν εἶχε τῆς κλυπῆς τὴν λαμπάδα,
Καὶ τὴν σελήνην λοιπὸν ὡς ἐναντίαν
τὴν πρὶν σεβαστὴν εἶχε δυσσεβουμένην·
Καὶ που καθ' αὐτὸν δυσφορῶν ἐπηύξατο
Ὁ βάρβαρος νοῦς μὴ πρὸς αὐξήσιν τρέχειν
375 Λήγειν δὲ μᾶλλον τὴν θεὸν τῆς Περσίδος.

Γ.

Ἦμας δὲ λαμπὰς ἡλίου τοῦ Δεσπότητος
θάλπουσα καὶ νῦν ἐξανάπτει τοὺς λόγους,
Καὶ Φοῖβος ἡμῖν εὐσεβῆς προέρχεται,
10 Πάντας καθάρων ἐκ καθαρσίου λόγου·
τοῦ Λοξίου δὲ τοὺς ὄρους βδελύττεται,
B Ἐστρεβλὰ φεύγων τῆς πλάνης αἰνίγματα.

rissime, (370) argumentum sumpsit ad fraudem. Sed et lunam ipsam ut sibi contrariam, quam nuper adoraverat, exsecratus est; et sua secum mala reputans orabat barbarus animo ne ad augmentum percurrens (375) magis deficeret dea Persidos.

III.

Defectum passa est dea Persidos, defectum passa est et verbo et facto. Sed gaudet, opinor, in perniciem Persarum declinasse, defecisse et esse diminutam: (5) mavult enim semper illis deficere quam

prælucere ab ipsis impie culta. At nos lampas solaris despotæ et fovet et nostros inflammat sermones. Nos ille Phœbus religiosus anteit, (10) omnes qui emundat expiatorio verbo, et Loxiæ effata pro-

VARIÆ LECTIONES.

3 δ' ἔχαιρεν?

NOTÆ.

364. Κλοπὴν Persarum conatus appellat, quod illi noctu Romanos aggredi cogitarent. Leo imp. xiv, 7, p. 181. hostium machinationes odiosa appellatione σοφίσματα nuncupat, ut puto ex Herodoto, qui sæpe inimicorum σοφίσματα καὶ μηχανὰς memorat. At si audiendus est eruditissimus Brissotius, lib. iii, in Persarum animos plane non cadebat illud Virgilianum: *dolus an virtus, quis in hoste requirat?* Aperto enim Marte, ait, hostem opprimendum putabant, ac turpe prorsus arbitrabantur esse victoriam lurari. Consuetudini autem et patrii Parthorum institutis alienum fuisse noctu *dimicare* tradit Plutarchus in *Crasso*. Quare veterem illam Persarum militarem disciplinam tempore Heraclii prorsus fuisse immutatam dicendum est.

366. Theophanes, *ibid.*, κλέψαι μεριμνῶν τὸν πόλεμον, καὶ διὰ νυκτὸς ἀφεγγοὺς τούτοις προσβαλεῖν.

368. Idem, *ibid.* Pisidæ locum affundens: πανσελήνου δὲ οὐσης τῆς νυκτὸς ἀπεκρούσθη τοῦ σκέμματος, καὶ τὴν πρὶν αὐτῶν σεβαστὴν αὐτῶν ἐδυσφήμαι σελήνην· ἡ δὲ σελήνη ὑπέστη καθ' αὐτὴν τὴν νύκτα ἐκ τοῦ συμβεβηκότος.

371. A solis lunæque defectu, quoties id fieri contigit inter se pugnantibus populis, sumpta fuisse hinc inde a duobus auguria luculenter confirmant veteres historice, ex quibus exempla adducere nostrum non esse putamus. Hoc tamen ad rem dicimus, quod Herodotus, lib. vii, p. 393, refert: Cum, Xerxe a Sardibus castra movente, sol defecisset, εἶρετο τοὺς μάγους, τὸ θέλει προφαίνειν τὸ φάσμα· οἱ δὲ εἶψαν ὡς Ἕλλησι προδεικνύει ὁ θεὸς ἐκλείψιν τῶν πολλῶν, λέγοντες ἥλιον εἶναι Ἕλλήνων προδίκτορα, σελήνην δὲ σφέων. Hisce prorsus similia narrat Q. Curtius vii, 10: cum enim Alexander ad

C Granicum vicisset Dariūm, luna defecit. Rex Aegyptios vates ea de re quid sentirent, expromere jubet: ut illi affirmare solem Græcorum, lunam esse Persarum quoties illa deficiat, ruinam stragemque illis gentibus portendi; veteraque exempla percensent Persidis regum, quos adversis diis pugnassee lunæ ostendisset defectio. Cum igitur tanta esset hac in re Persarum religio et confirmata sententia, nil mirum eos ab incepto destitisse perterritos, et fraudem intentatam abruptissime, ne adversis diis viderentur velle dimicare. Atque hinc patet, cur Pisida dicat Persas habuisse lunam ὡς ἐναντίαν, ut contrariam, ut non suam, cum tamen ipsam stare pro Persis omnium esset pervulgata opinio.

374. Deprecabantur Persæ ne luna ad augmentum accederet: quo enim major et longior fuisset defectio, graviora sibi mala impendere verebantur. Acroas iii, v, 7, ita supra acroas. ii, 255 solem vocavit Heraclium. Vide infra v. 99.

D 9. Aperte, ut mihi videtur, Persarum stultitiam reprehendit, qui Magorum vaticinationibus et oraculorum responsis fidentes lunam pro ipsis stare putabant, ut nuper observavimus, ii, 376. Christianos autem non ridicula vatium et Phœbadum deliria pro certis indubitalisque habere ostendit, sed veritate nisi Scripturarum, cujus tanta vis est et lux, ut omnes effusæ mentibus tenebre discutiantur. Caterum ludit, ut assolet, poeta, et nimio antitheseon studio sæpe profana nomina ad res sacras transfert. Sic nunc Apollini Pythio vel Delphico Phœbum εὐσεβῆ *religiosum* opponit, videlicet Heraclium, de quo ita loquitur ut nihil majus Deo posset convenire.

11. Apollo Pythius Λοξίας a λῶξος, *obliquus*, quod ambigua et incerta daret responsa; qualia sunt

Ἦδη δὲ πολλῶν ἐν μέσῳ κινουμένων
 Τρεῖς πεντάριθμοι λοιπὸν ἦσαν ἡμέραι,
 15 Ἐν αἷς ἀπαύστως εἰς ἀγῶνας ἐκτρέχων
 Πρὸς τὰς παρατάξεις τὸν στρατὸν συνεκρότει.
 Ὁ Βάρβαρος δὲ καὶ γένοι τῷ τρόπῳ
 Οὐκ εἶχε τοῦ νοῦ παντελῶς τὰς ἡλίας.
 Καὶ πολλάκις γὰρ τὴν μάχην ὑπέσχετο.
 20 Καὶ πρὸς τσαύτην ἦλθεν αἰσχύνῃ, ὅτι
 Καθ' ἡμέραν σοι προσθαλὸν ἀνετράπη,
 Ἄτολμα τολμῶν καὶ τρέχων ὑπίστροφα.
 Ὅρη μὲν οὖν κατεῖχεν ὡς αἱ δορκάδες,
 Ὡκει τε πέτρας ὡσπερ αἱ πτώκας φέθω.
 25 Οὐκ ἄσκαπον δὲ χρῆμα τῆς πονηρίας.
 Καὶ τοῦτο πράττων εὐθέως ἠλίσκετο.
 Εἰς δυσβάτους γὰρ προσκατέτρεχε τόπους.
 Ὅπως ἀφορμὴν εἰς ὑπέρθεσιν λάθοι
 Τῆς σῆς ἐτοίμου τῶν στρατευμάτων μάχης.
 30 Αὐτὸς δὲ πρὸς γῆν εὐθέτως ἠπλωμένην

A Τὸν οὖν στρατὸν προαἶγες ἤτρεπαιμένον,
 Καὶ που σκοπήσας ἐξ ὄρους ὁ Βάρβαρος
 Τὴν καλλίτεχρον καὶ σοφὴν στρατηγίαν,
 Καὶ τὴν τσαύτην ἐκπλαγεὶς εὐταξίαν,
 35 Ἐπήξεν αὐτοῦ σὺν φόβῳ τὰ τάγματα,
 Καὶ τοῖς λίθοις ἐμείνα συλλιθούμενος.
 Οὐκ ἔστι ταῦτα πρὸς χάριν κεχρωσμένα,
 Ἄπλοῖ δὲ πάντως τῆς ἀληθείας λόγοι,
 Οὓς εἰ σιωπήσῃμεν, αἱ πέτριαι τάχα
 40 Φωνὰς ἀπορρήξουσιν τῶν πεπραγμένων.
 Ἐπεὶ πολλὴν ἐξ ἔθους ὑπέρθεσιν
 Τοῦ Βαρβάρου παρεῖχεν ἡ δειλανδρία
 (Δειλὸς γὰρ ὢν κάτολμος ἀνδρείος μόνον
 Ἐν τῇ δοκῆσαι τῆς μάχης ἐφαίνετο.
 45 Τὰς δὲ παρατάξεις εἶχε μὴ κινουμένας.
 Οὕτω γὰρ ἦσαν ἱστορημένα μόνον
 Ὡς ζωγραφῶσιν οἱ γραφεῖς τὰς εἰκόνας),
 Καντῦθα τολμᾷς τῆς Ἀλεξάνδρου πλέον,

cul amolitur, implexa abhorrens fraudis venigmata.

Jamjam in multis rebus interea movendis quindecim numero elapsi erant dies, (15) in quibus tu jugiter in certamina accurrens ad confligendum exercitum incitabas. Barbarus autem non minus genere quam moribus nequibat prorsus mentis regere habenas: sæpe enim et pugnam visus est promittere, (20) et in tantum dedecus est adductus uti, cum quotidie prosiliret, terga verteret, audax cum timore et velox in fuga. Montes igitur occupavit veluti caprea, et debebat inter petras ut lepores ob metum. (25) Non inconsultum commentum nequitiae: sed, hoc dum ille facit, statim deprehenditur. In ardua enim se conjecit loca, ut occasionem ad differendam caperet pugnam a tuo paratam exercitu. (30) Tu vero in terram commode extensam tuam

bene instructum eduxisti exercitum. Despiciens autem ex montis parte barbarus callidam scitamque rei militaris peritiam, tantamque admiratus ordinum dispositionem, (35) suas contraxit territus cohortes, et scopulis adhæsit scopulo similis. Non hæc sunt ad gratiam colorata et ficta, simplices vero sunt prorsus veritatis sermones, quos si tacerem, ipsi lapides continuo (40) de rebus gestis voces emitterent.

Cum autem longam de more suspensionem vilis fecisset Barbari timiditas (timidus enim et ignavus cum esset, virilem in simulanda pugna se tantum ostendebat), (45) acies habebat nunquam de loco se moventes. Quippe non aliter erant conspiciendæ quam illæ quas pingunt pictores imagines. Hinc tu quid amplius et ipso Alexandro audes, præstan-

VARIAE LECTIOES.

33 ἐπηξεν ed. 45 ἄτολμος P et ed. 43 ὅς om. P. et ed.

NOTÆ.

illa decantata, quæ reddita sunt Cræso, Pyrrho aliisque Pythiam consulentibus. Recte enim, quod de Sibylla Cumana Virgilius, *Æneid.* vi, 99, de Pythia quis dixerit:

*Horrendas cavit ambages, antroque remugit,
 Obscuris vera involvens.*

Ὅρους, definitiones, Apollinis responsa vocat noster, eo quod pro verissimis haberentur, si recte a potentibus intelligerentur. Ut enim est in Euripidis *Oreste*, v. 329, τρίποδος ἀπόφασιν, ἂν ὁ Φοῖβος ἔλαχεν, ἔλαχε.

22. Brevitatis gratia sic vertimus, aliquanto latius versiculi vim exprimentes. Non enim licebat antitheseon festivitatem paucis verbis concludere. Sed vera significatio hæc est: *Tanta erat barbari socordia, ut quoties quid aggredi auderet, trepidaret, et quoties in te procurreret, fugam caperet.*

23. Theophranes, p. 255: Τὰ ὄρη κατέλαθεν ὡς δορκάδες.

32. Idem, ibid. Ὅρῳ τὴν καλλίτεχρον καὶ σοφὴν στρατηγίαν ἀφ' ὕψους τῶν Ἑρωμίων.

36. Cum sensus tum metri ratio postulat ut legatur ἐμείνα. Συλλιθούμενος autem vertimus *scopulo similis*, quamvis Pisida quid majus ea voce significavit, ostendens Persas, qui trepidantes ad rupes confugerant, saxi et petri non modo similes, sed

omnino συλλιθούμενους, *petrefactos*.

37. Duo sequentes iambi citantur a Suida in voce χρῶμα. nec ulla occurrit lectionis varietas, nisi quod ibi pro πάντως legitur πάντες. Sed auctoritatem codicis sequendam esse suadet sensus. Interpret Suidæ ita vertit: *Non sunt hæc falso illata juco: omnia enim veritatis simplicia verba sunt.* Pisida illud Euripidis v. 472, videtur imitatus: Ἄπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔσθ.

39. *Luc.* xix, 40: Ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσι, οἱ λίθοι κεκράξονται.

46. Sensus, opinor, hic est: Persæ terrore percussi per montium juga ita immobiles erant, ut non verus armatorum exercitus esse viderentur, sed potius exposita quadam pictoris tabula armatos representans.

48. Confer geminas orationes *De fortuna vel virt. Alexandri*, in quarum prima Plutarchus acriter contendit Alexandrum non comite vel duce fortuna, sed εὐθουλία καὶ καρτερία καὶ ἀνδρία καὶ σωφροσύνη παραπεμπόμενον, ad tantum imperium pervenisse. Ingeniose quidem Plutarchus id studet confirmare: nihil tamen minus Alexandri gesta serie pensitanti non videbitur denegandum id quod inquit Pisida, fortunatum magis quam sapientem ducem Alexandrum existisse.

- Κράτιστε, γνώμης, ἀλλὰ κινδύνου δίχα.
 50 Οὐχ ὡς περ εἰς κίνδυνον οὐ θέλων τρέχειν
 Ἄλλ' σφαλῆναι μὴ θέλων ἀδουλίῃ·
 Κούβουλίαις γὰρ ὁ στρατηγὸς ἀσφαλῆς,
 Ἄλλ' οὐχὶ τόλμης ἀπὲν ἀσφαλέστερος.
 Καὶ δὴ μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τότε
 55 Σκηνὴν ἐπηξας, εὐχορῆς πρὸς τὴν μάχην
 Διδοὺς ἀφορμὰς· καὶ τὸ δείπνον ἐν μέσῳ
 Ἔτοιμον ἦν σοι τμηματισμῷ καὶ μόνῳ·
 Ὁ νοῦς γὰρ ὑμῶν οὐκ ἐδεσμάτων πόθον
 Ἄλλ' εἰς τὸ σόξεν εἶχε τὴν ἀπλησίαν.
 60 Οὕτως ἐκείνων ἀσφαλῶς καταφρόνεις,
 Ἔλας χορηγῶν καὶ τσαυτὶς καὶ ξέναις,
 Ὅπως δι' αὐτῶν ἐξανάλῃς τὴν μάχην.
 Οὕτως ἐραθίζων τὸν κακῶργον, ὡς κύνα,
 Ἐσπευδεις αὐτὸν εἰς πόλεμον ὑφαρπάσαι.
 65 Ἄλλ' οὐκ ἐπειθεὶς τούτον ἐκτρέχειν ὄλιος,
 Οὔτε προτολμῶν οὔτε παίξων τὴν μάχην·
 Τῇ γὰρ δοκίμῃ τῇ παρημελημένῃ
 Ἢ σὴ καταφρόνησις, ὡς οἶμαι, κλέου

tissime ingenio, sed citra periculum. (50) Non quasi nolles periculis te obicere, sed nolens decipi ex imprudentia. Consilio enim fidens dux est securus, neque audacia sit securior. Tu igitur media inter agmina continuo (55) tentoria extendisti, ut facilem ad pugnandum praeberes occasionem; quippe caena in medio tibi erat instructa, sed ad speciem tantummodo. Mens enim tua non cibi desiderium sed communis salutis habebat aviditatem. (60) Ita illos animo securo contemnebas, tales et tam admirandas occasiones praebens, ut cum ipsis consereres praelium. Ita maleficum alliciens veluti canem, studebas ipsum ad bellum attrahere. (65) At non illum sensitisti ut totis viribus erumperet, cum nec aude- res prior nec pugnam praeluderet: ipsa enim spes negligentiæ contemptusque tuus, ut puto, ma-

- A
 Τὸς Βαρβάρους ἔβαλλεν εἰς ἀγνίαν.
 70 Ἐνταῦθεν οὐδεὶς εὐχορῶς μετήρχετο
 Ἥ τῶν κατ' αὐτὸν ἐξεπήδα ταγμάτων·
 Πάντες γὰρ ἦσαν ὡς περ ἐστηλωμένοι.
 Σκηνῆς δὲ τῆς σῆς ἡ ξένη θεωρία
 Τοῖς Βαρβάρους μὲν φραγμῶς ἀντεκτίζετο,
 75 Τείχος δὲ τοῖς σοῖς οἰκέταις καθίστατο.
 Μίαν γὰρ ἡ τρέχουσα πανταχοῦ δίκη
 Τοῦς ἀλλοφύλους οὐ παρήκεν ἡμέραν,
 Ἄλλ' ἐξέχοντα Βαρβάρων σκηνώματα
 Ἐπιπτον ἄρδην· συμπλοκὴ γὰρ πολλάκις
 80 Τῷ πλησιάζειν ἐκ μέρους ἐγίνετο.
 Ὅμως ἕκαστον τῶν ἀριστίων τότε
 Μόνος παρηγεύαζες εἰς προθυμίαν.
 Ἄει προπηδῶν εὐθανθῶς ἐν ταῖς μάχαις
 B
 Καὶ τόξον ἔλκων καὶ προτείνων ἀσπίδα
 85 Καὶ πάντα πράττειν ἀνθ' ὄλιον πρὸ τῶν ὄλων,
 Δι' ὧν ἕκαστος εὐθὺς ἠραθίζετο
 Κίνδυνον εὐρεῖν μᾶλλον ἢ τοῦ δεσπότητος
 Μηνῶντος οὕτω μὴ μετατρέχῃ τοῦ πόνου.

gis Barbarus coniecit in trepidationem. (70) Proinde nemo audebat prorumpere, nec ulla acies hostium pro- ilire. Omnes enim erant ut cippi immobiles. Tui vero tentorii insolita inspectio Barbaris quidem timorem creabat, (75) tuis autem famulis munimen praebat. At quaquaversus properans justitia alienigenis uno non pepercit die; sed exstantia Barbarorum tabernacula funditus conciderunt: miscbant enim saepias (80) tui, accedentes ex quadam parte, praefia. Tum vero selectos, quos habebas, singulos solus ad alacritatem concitasti, semper progrediens viriliter in pugnas, et arcum trahens, et protendens clypeum, (85) et ante omnes pro omnibus praestans omnia. Unde repente concitabantur singuli, ut periculum mallent subire quam, despota sic laborante, partem laboris non sumere.

VARIE LECTIONES.

74 γὰρ . . . ἀντεκτίζετο ed.

NOTAE.

52. Vera fortitudo non est impetus incensultus, non praecipua audacia, non caeca temeritas, non insana quaedam ferocia, sed firmi animi vis prudentia et consilio temperata, ut Horatius monet *Carum.* iii, 4, 65.

61. Iambus bis citatus a Suida in v. ξέναις tanquam *Pisidae*, et in v. ὄλη tanquam incerti auctoris. Interpres primum vertit *silvas suppeditans et tantas et admirandas*; et postea *tot et tam peregrinas materias suppeditans*. Ἔλας vox est *πόλεμος*, qua quaevis materies denotatur. Equidem putabam ὄλας reddere per *dopes, courvies*, quasi *Pisida* regium euenie apparatus indicaret. Nec deerant sane auctoritates, quibuscum meam versionem probatam facerem legentibus, ut ex solo *Stephani Thesaurō* intelligi licet. Verum a Suida discedendum mihi non esse censi, qui aperte testatur *Pisidam* vocem ὄλη hic usurpasse pro *praetextu, speciosa causa, simulatione*. Quamobrem, si ita placet, τὸ ὄλας idem esse ac *ἀφορμὰς*, ut in superiori iambo 55, non erit dubitandum, quamvis fatear etiam alias interpretationes mihi non displicere.

65. Theophanes, *loc. cit.*: Ὁ νοῦς δὲ ὁ βασιλεὺς τῆν

τούτου δειλίαν, θαρρῶν ἐν τόποις τρέλλετο, ἀναπαύσας πλήρης, ἐραθίζων τούτον πρὸς πόλεμον.

74. Lacunam habet codex. At in margine est *φραγμῶς*, qua voce lacuna plane expletur, sed genuinus inde sensus plane non elicitur. Occurrebat statim legere *ἀγθος ἀντεκτίζετο*.

78. *Σκηνώματα* Barbarorum *tabernacula*, opinor, vocal κατ' ἀντίθεσιν, *cucumina montium* inter quos se abdiderant Persae, eaque ἐξέχοντα appellat, ut *Heraclii* tabernaculis opponat, quae in planitie erant constituta. Dicit autem ea concidisse, quia Romani tandem coegerunt Persas ut ad pugnam descenderent.

80. Theophanes, *ibid.* Κατερχόμενοι δὲ λάθρα τοῦ ἔρους πολλάκις συμπλοκὰς μικρὰς ἐποιούντο, καὶ ἐν παντὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀπροτέρρευον, καὶ θάρσος ἐπὶ πλείον ὁ στρατὸς ἐλάμβανεν, ὀρῶντες τὸν βασιλεῖα παντὶ προσηδῶντα καὶ εὐτόλμως πολεμοῦντα.

85. Praeclarum magni ducis exemplum propositum in *Heraclio*, qui prius se obicit periculis et hostes aggreditur. Eleganter *Claudianus, De 4 cons. Honorii*, v. 548, de officiis principis.

Καὶ πᾶς τις, ὃν ἀπλῆς εἰς ὄρας βλέπων
 99 Τὸν νῦν ματισκαύζαν εἰς εὐτολίαν·
 Φέρειν γὰρ οἶδεν ἔργον εἰς εὐπραξίαν,
 Ὅτε πρὸ πάντων δεσπότης ὀπλιίζεται.
 Καὶ πού τις εἶπε προβαλὼν τῷ συμμάχῳ·
 « Φεῦ τῆς ἀνάγκης· ὁ βασιλεὺς καὶ δεσπότης
 95 Ὡς εἰς ἀψ' ἡμῶν πρὸς μάχην ὀπλιίζεται!
 Καὶ νῦν σιδηροῦς ἀντὶ πορφύρας χιτῶν
 Σφίγγει τὰ νῶτα καὶ βαρεῖ τὸν αὐχένα,
 Κόνις δὲ πολλὴ συμπλακείσα τῇ κόρῃ
 Ἐμορφήν τοσαύτην συγκαλύπτει τέρψικος·
 100 Τὸν καυστικὸν δὲ τοῦτον ἥλιον στέγει
 Ἰδρῶτι θερμῷ πανταχοῦ βεθραγμένως,
 Ὅν ἐξ ἀνάγκης τῶν μελῶν ἐσφιγμένον
 Πόνος βίαιος ἐκφέρει τοῦ σώματος·
 Ὡς εἶπεν, ἐστέναξεν ἐκ βάλθους μέγα.
 105 Καὶ συγκατέρβει τῷ λόγῳ τὰ δάκρυα.
 Ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν εὐθὺς ἀντεφθέγγεται·
 « Ἀλλ' οὐ τοσοῦτον τὴν ἐμὴν πλήττει φρένα
 Τὸ δυσπαθοῦντα νῦν ὄρξην τὸν δεσπότην,

Et quisquis erat vilis, in te conficiens oculos (90) statim concepiebat animo audaciam. Inceptum enim solet cedere prospere, cum ante omnes arma capit despota. Et quidam dixit commilitoni colloquens: « Hen que necessitas! ipse rex et despota (95) tanquam unus ex nobis ad pugnam armatur! et nunc ferreum illi tegumentum pro purpura terga constringit et collum aggravat. Multus vero pulvis immissus couæ formam nobis obtegit tam delectabilem, (100) atque hunc urentem solem occultat. Sudore calido undequaque diffluit, quem, ob membra dure constricta labor violentus exprimit e corpore. » Dixit, et ex imo altum traxit suspirium, (105) et verbis intermiscuit lacrymas. Cui statim alter contra respondit: « At mihi non tantum percollit animum, quod dura patientem videam despotam;

A Ὅσον με ποιεῖ τοῦτο θαυμάζειν, ὅτι
 110 Πρὸς τῆς ἀνάγκης ἡδέως ἐπειγεται.
 Καὶ τέρψιν εἶναι τοῦς πόνους λογίζεται.
 Κρατῶν γὰρ αἰχμὴν ὀρᾷζεται πλέον
 Ἦκερ κρατῶν τὰ σκήπτρα τῆς ἐξουσίας·
 Φέρει δὲ ταύτην εὐμαρῶς τὴν ἀσπίδα,
 115 Ἠδίστα μᾶλλον, ὡς βλέπω, τοῦ στέμματος
 Καὶ πρὶν δι' ἡμᾶς τοῦς φόνους κατασέβας
 Πάλιν δι' ἡμᾶς πρὸς φόνους ὀπλιίζεται.
 Καὶ νῦν μελαμπέδιλον ἐκταίνων πόδα
 Τοῖς μὴ τρέπουσιν ἔστιν εὐπραπίστερος
 120 Καὶ τοῖς πανιχροῖς τιμιώτερος μένει·
 Βάψαι γὰρ αὐτὸν τῇ ξένη βαφῇ θέλει,
 Πουῶν ἐρυθρὸν Περσικῶν ἐξ αἱμάτων.
 Ποῖος λιθῶδεις οὐ μαλάττει καρδίας;
 Ποῖος ἀτόλμους οὐ παροξύνει φρένας
 125 Πείθει τε βᾶπτα πάντα κίνδυνον φέρειν,
 Ὅς οὔτε μητρὸς τῇ φιλοστόργῳ φύσει
 Οὔτ' αὖ τοσαῦτον τοῖς τέκνοις ἀνθίσκεται,
 Ὅσον πρὸς ἡμᾶς ἐκपुरοῦται τῇ σχέσει.»

quantum illud mihi subit admirari, uti (110) in ardua quæque letus se conficiat et deficiat esse labores existimet. Nam tenens hastam speciosior apparet quam cum sceptrâ tenet imperii; et illum gestat levius clypeum (115) et longe suavius, ut video, diademate. Cuiusque pro nobis nuper caedes extinxerit, nunc pro nobis se ad caedes apparat. Et nunc nigris indutum calcceis extendens pedem ad infima quæque sit promptior, (120) et ex vilioribus evadit augustior. Vult enim ipsum extraneo colore tingere et facere rubrum ex Persicis eruoribus. Quæ lapidea non emollit pectora? quas inertes non exacuit mentes? (125) quod non suadet facile ferre periculum? qui neque a naturali in matrem pietate neque item tantum a patris distinctur, quantum in nos ipsos inflammatur affectu. » Talia di-

VARIAE LECTIOES.

πᾶν
 518 καὶ νῦν εὐδ

NOTE.

89. Quosander, c. 42: Ἰδὼν τις τὸν ἡγεμόνα πρῶτον ἐγχειροῦντα καὶ ὅτι δεῖ σπεύδειν ἔμαθεν καὶ μὴ ποιεῖν ἡδέσθη, καὶ ἀπειθεῖν ἐφοβήθη· καὶ οὐκέτι ὡς δούλον ἐπιταπτόμενον διετόθη τῷ πλήθει, ἀλλ' ὡς ἐπ' ἴσου παρακαλούμενον διεστράφη.

99. Solem sæpe appellat Heraclium, tum ob ejus animi præclaras virtutes, tum ob insignem corporis speciem, quam ita describit Cedrenus, p. 407: Ὁ Ἡράκλειος ἦν τὴν ἡλικίαν μεσσηλιεὺς, εὐσθενής, εὐστέρωνος, εὐόφθαλμος, ὀλίγον ὑπόγλαυκος, ξανθὸς τὴν τρίχα, λευκὸς τὴν χροιά, ἔχων τὸν πώγωνα πλατῶν καὶ πρὸς μέγος ἐκκραμῆ.

116. Vide acroas II, 90, 97 et 205.

118. Ex hoc iambo et sequentibus 121, 122, duos tantum confecisse videtur Cedrenus, p. 420 sive Heraclium, cum jam in Persidem esset illurus, μέλανα ὑποδήματα περιβαλλόμενον, atque hanc precium, in magno templo opem sibi a deo implorasse, ὃν ἰδὼν, subdit, Γεώργιος ὁ Πισίδης μετὰ τοιαύτης ταπεινώσεως ἔφη· Ὁ βασιλεῦ, μελαμπέδιλον κίλιξαι πόδα βάψαις ἐρυθρὸν Περσικῶν ἐξ αἱμάτων. Sed præca-

de hoc testimonio Cedreni diximus in præfatione. Μελαμπέδιλον, nigra calcamenta ad bellum, ut videtur, tulit Heraclius, ut sui status humilitatem etiam ornatu corporis vilissimo testatam faceret, et color ipsa rebus tristibus esset conveniens; quod quidem Pisida satis explanat in duobus sequentibus versiculis. Cæterum imperatores in more habebant purpurea πῆδιλα gestare, quæ cothurnum referebant; eaque passim a scriptoribus calcæi, sandalia, ucræ et crepidæ vocantur. Recte ea descripsit Procopius, *De adif. Justiniani*, lib. III, p. 55: Ὑποδήματα μέγρι εἰς γόνου φοινικοῦ χρώματος ἃ δὴ βασιλέα μόνον Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν ὑποδείξοθαι θέρει. Vide Codinum, *De offic. Cæsol.* p. 62, et Coar in not. p. 70, et Gretserum, *ibid.* p. 269.

122. Ποῖων ἐρυθρὸν, quæ nuper diximus confirmat: ait enim Heraclium Persico sanguine velle suos calcæos inficere, ut rubei fiant, qui erat color imperatoribus usitatus. Ita sane Gregoras, lib. III, et Georgius Acropolita in Chronico hæc imperatorum calcamenta ἐρυθρὰ appellari.

Ταῦτα προσειπὼν καὶ στενάξας ὀργίλον
 130 Σὺν τῷ στεναγμαῷ τοὺς φόνους εἰργάζετο.
 Τούτοις, κράτιστε, καὶ συνήσθηεν εἰκότως
 Καλῶς φρονοῦσι, καὶ συνίληθσα πλέον,
 Τῇ ταυτότητι συγχυθεὶς τῶν δακρῶν.
 Καὶ τὴν χαρὰν γὰρ πολλάκις χαρὰ τρέφει,
 135 Καὶ δάκρυσί τις ἐξεγείρει δάκρυα.
 Ἡμῖν μὲν οὕτως ἦν ἄλυπα δάκρυα,
 Πλὴν οὐ προσήκει συγκαλύψαι τῷ λόγῳ
 Τὸ Περσικὸν κάλυμμα τῆς πανουργίας.
 Οἶδεν γὰρ αὐτοὺς ἡ διδάσκαλος πλάνη
 140 Καὶ συμμαχοῦντας δεικνύειν ἀγνῶμονα.
 Τὸ σύντροφον γὰρ τῆς κακουργίας ἔθος
 Ἄει παρ' αὐταῖς εἰς νόμον μεθίσταται.
 Ἐρῶ δὲ πᾶσαν τοῦ σκοποῦ τὴν αἰτίαν.
 Καὶ γὰρ τις αὐτῶν εἰς τὸν ἔμπροσθεν χρόνον
 145 Προστυτομολήσας τῷ στρατῷ σου Βάρβαρος,
 Ὅμως δὲ Πέρσης (καὶ τὸ πᾶν διαγράφω),
 Ἐδοξεν εἶναι πιστὸς ἐξ ἀπιστίας,
 Καὶ λοιπὸν ἡμῖν συμμαχεῖν ἠπειγμένως
 Ἐν τῷ στρατῷ σου προσφόρως ἐτάττετο.
 150 Ἦδη δὲ τούτῳ τετάρτων τε καὶ δέκα

ceus, et suspirans vehementer, (150) inter gemitus
 cædes patrabat.

Ipsc ego, o fortissime, hos inter viros adfui tam
 bene sentientes, et simul dolui inter lacrymantes
 effusus in lacrymas; gaudium enim, ut sæpius,
 gaudium nutrit, (155) et si quis lacrymatur, exci-
 tat lacrymas: ita quidem nobis erant lacrymæ sine
 dolore. At non est æquum abscondere silentio cal-
 liditatis Persicæ fallaciam. Novit enim ipsorum ma-
 gistra fraudulentia (140) vel una dimicantes osten-
 dere improbos. Quibus enim est innata ad maleficia
 consuetudo, constantem apud ipsos in legem transit.
 Totam initi consilii causam enarrabo. Quidam ex
 ipsis antea tempore (145) in tuum exercitum bar-
 barus transfugerat. Cæterum Persa (omnia ut sunt
 refero) visus est esse in infidelitate fidelis. Jam
 vero nobiscum pugnare adactus tuas inter acies erat

Α Ὑπῆρχε κύκλις ἡμερῶν πληρουμένων,
 Ὅτε πρὸς αὐτοὺς δυστυχῶς τοὺς Παρθάρους
 Παλινδρομήσας ἀστάτοις βαδίσμασι
 Ἴψασπις ὡσπερ εὐρέθη τὸ δεύτερον,
 155 Οὐκ ἀσκόπως δὲ τοῦτο πράττων ἐσφάλη.
 Οἱ γὰρ φθάσαντες τῆς ἀτολμίας χρόνοι,
 Ἐπειθον αὐτὸν ὡς πάλιν τὰ Περσίδος
 Ἐπικρατήσσει τῆς μάχης στρατεύματα.
 Ἄλλ' οὐδὲν αὐτὸν ὠφέλησαν ἐν μέσῳ
 160 Τὰ λόξά ταῦτα τοῦ δόλου βουλεύματα.
 Τῆς καρδίας γὰρ ἀστάτως κινουμένης
 Συναστατούσας εἶχε καὶ τὰς ἐλπίδας,
 Ἐναντίας δὲ πανταχοῦ τὰς ἐκδόσεις
 Καὶ τοῖς λογισμοῖς εἶχε συμπλανωμένας.
 165 Τὴν γὰρ κρατοῦσαν συμφορὰν τῶν Βαρθάρων
 Καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐκπλαγεὶς ἀτολμίαν,
 Βλέπων τε πικρὰς ἐλπίδας παρ' ἐλπίδα,
 Πάλιν πρὸς ἡμᾶς ἀντανήρχετο δρόμιον,
 Καὶ μὴ φυλάξας τὸν λόγον, τὸν σὺν λόγον
 170 Ἐτοιμον εὐρῶν, ἐξέως ἐσώζετο.
 Οὕτως ἅπαντας καὶ τρέχοντας προσδέχη
 Καὶ μὴ τρέχοντας εἰς τὸ σώζειν ἐκδέχη

Β Τὴν γὰρ κρατοῦσαν συμφορὰν τῶν Βαρθάρων
 Καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἐκπλαγεὶς ἀτολμίαν,
 Βλέπων τε πικρὰς ἐλπίδας παρ' ἐλπίδα,
 Πάλιν πρὸς ἡμᾶς ἀντανήρχετο δρόμιον,
 Καὶ μὴ φυλάξας τὸν λόγον, τὸν σὺν λόγον
 170 Ἐτοιμον εὐρῶν, ἐξέως ἐσώζετο.
 Οὕτως ἅπαντας καὶ τρέχοντας προσδέχη
 Καὶ μὴ τρέχοντας εἰς τὸ σώζειν ἐκδέχη

apte dispositus. (150) Jamque hæc inter illo qua-
 tuor et decem dierum circulum compleverat, quando
 ad ipsos infeliciter barbaros rursus eueurit gressu
 ancipiti, abjecto clypeo, ut inventum est postea.
 (155) Non imprudenter id agens deceptus est:
 præterita enim socordiae tempora illi persuaserunt
 fore ut rursus Persicus victor in pugna evaderet
 exercitus. At nihil interea illi profuerunt (160) hu-
 jusmodi obliquæ fraudis consilia. Cum enim incerto
 hæc agitaret animo, æque incertas secum spes ge-
 rebat. Contrarii vero ubique fuerunt eventus, et
 cum false concepta spe coincidentes. (165) Cum
 enim calamitatibus pressos Barbaros, et fractos
 animo stupens observasset, videns tam exiguas ibi
 spes esse citra spem rursus ad nos se recepit pro-
 pere, et cum suam non servasset fidem, tuam
 (170) promptam inveniens servatus est illico. Sic om-

VARIAE LECTIOES.

154 χρᾶν Quercius: codices enim ed. χάριν. 164 συμπλανωμένοις P. 170 ἔτοιμον P.

NOTÆ.

151. En clarius testimonium Pisidæ asserentis se
 in primo bellico Persico astitisse Heraclio.

154. Χάριν. Ita codex: et non dubito reponen-
 dum χρᾶν.

156. Δάκρυα ἄλυπα, lacrymæ citra animi mole-
 stiam et ex sola commiseratione obortæ.

141. Aristoteles, *Rhet.* 1, 57: Τὸ εἰθισμένον, ὡσ-
 περ πεφυκὸς γίνεται· ὁμοίον γὰρ τὸ ἔθος τῇ φύσει·
 ἐγγὺς γὰρ τὸ πολλάκις τοῦ αἰεὶ ἐστίν.

144. Theophaues, p. 255: Πέρσης δὲ τις πρὸ
 ὀλίγου χρόνου πρόσφυξ γενόμενος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ
 βασιλέως ἐγένετο.

147. Cur in perfidia fidam transfugam Persam
 dicat, intelligitur ex v. 175 et seqq.

154. Persa qui ad Romanos defecerat, sperans
 suos post tantam socordiam et ignaviam jam fortiter
 contra Romanos dimicaturus, in sua castra refugit

Δ Ἴψασπις, clypeo abjecto; quod erat turpissimum.
 Hinc recte Suidas ait: Ἴψασπις est ὁ δειλός, qualis
 fuit Cleonymus, qui quod in pugna clypeum abje-
 cisset, proverbio dedit occasionem, ut quilibet vilis
 Κλεωνύμου δειλότερος diceretur. Vide Suidam in v.
 Κλεώνυμος.

156. Sensus est: Recogitans, quanta fuisset Ro-
 manorum villitas et socordia, speravit victuros
 Persas.

157. Theophaues, *ibid.*: Οὗτος ἀποδράς πρὸς τοὺς
 Πέρσας ἀπῆλθεν ἐλπίζων αὐτοὺς τὴν Ῥωμαίων στρα-
 τείαν ὀλέσαι.

165. Idem, p. 256: Ἰδὼν δὲ αὐτῶν τὴν δειλίαν
 μετὰ δεκάτην ἡμέραν πρὸς τὴν βασιλέα ἀνῆλθεν. Ad
 vocem δεκάτην supplio ex Pisidæ καὶ τετάρτην. Vide
 supra, v. 150.

- Ἐκεῖνος ἡμῖν πᾶσαν ἠκριβωμένως
 Τῶν Βαρβάρων ἐξεῖπε τὴν ἀτολμίαν,
 175 Καὶ που σὺν αὐτοῖς τοῖς λόγοις ἐπὶρῆξαιτο
 Οὕτω διὰ τέλους τοὺς ἐναντίους βλέπειν
 Ὡς εἶπεν ἄρτι πάντες ἐπτοημένοι.
 Ὁ Βάρβαρος δὲ πανταχοῦ κλονούμενος
 Δεινὸν τι τολμᾶν ἐκ βίας βουλευόμενος.
 180 Οἶδε γὰρ ὡς τὰ πολλὰ καὶ περίστασις
 Τὰ δεινὰ τίχτειν ἐκ θεοῦς βουλευόμενα.
 Καὶ δὴ κατ' αὐτὸν τῆς ἀνάγκης τὸν χρόνον
 Ὡραν φυλάξας, ὡς ἔδοξεν, εὐθετον,
 Ὅτε προκύψας ἐκ βάθους ἐωσφόρος
 185 Πρόεισι λαμπρὸς ἄγγελος τῆς ἡμέρας,
 Εἰς τρεῖς μὲν ἰστᾶ τὴν στρατὸν διαιρέτοις,
 Ἀντιπρόσωπα τῷ δοκεῖν τὰ τάγματα
 Ταῖς σαῖς φάλαγγας σὺν δόλῳ ποιούμενος,
 Τὴν ἐκλογὴν δὲ σοῦ στρατοῦ συναρμότας
 190 Ἐκρυψεν αὐτοὺς τῶν φεράγγων ἐν μέτρῳ,
 Ὅπως ἐκείνων ἐκραγέτων ἐκ βάθους
 Ἀπροσδοκῆτως καὶ παρ' ἐλπίδας φόβῳ
 Μέρος τι τῶν σὼν συνταράξῃ ταγμάτων.
 Τῶν γὰρ φθασάντων τῆς ἀτολμίας χρόνων

nes accurrentes excipis, non accurrentes ad salutem exspectas. Ille nobis omnem accuratius Barbarorum enarravit socordiam: (175) ac forsan medio in sermone precatus est: Utinam ita semper inimicos videam, ut sunt nunc omnes illi consternati!

At Barbarus in summa rerum trepidatione quid triste animo moliri cogitur. (180) Solet enim, ut saepe fit, urgens necessitas magna parere inter metum consilia. Jam vero instante necessitatis tempore, atque hora exspectata, quæ visa est opportunior, quando emergens e profundo Lucifer (185) prodit splendidus nuntius diei, in tres quidem partes dividit exercitum, ita ut fronte oppositæ viderentur acies tuis phalangibus; quod factum dolo. A toto autem exercitu delectos milites (190) anfractus inter medios occultavit, ut ipsis erumpentibus ex latebris improviso et præter spem ex formidine pars aliqua tuorum turbaretur ordinum. Cum enim

- A 193 Εἰθισμένη τις ἐλπίς αὐτὸν ἠπάτα,
 Ὡς εἶπερ ἐν τι τοῦ στρατοῦ λυθῆ μέρος,
 Τροπῆς ὀλιγοῦς εἰς τὸ πᾶν διαδράμοι.
 Ἄλλ' οὐκ ἀνευτρέπιστος ἀνωπλίζετο
 Τῆς σῆς ἐτοιμότητος ἡ στρατηγία.
 200 Πρὶν ἢ γὰρ ἡ νύξ τὴν μέσην τομὴν λάθοι,
 Πάντας μὲν αὐτῶν τοὺς κερκυμένους δόλους
 Ταῖς σαῖς μερίμασις ἐξ ἔθους ἠπίστατο.
 Τάξας δὲ θεῖως τὴν στρατὸν καὶ θυμίας
 Πρὸς τὴν μάχην αὐτοὺς ἐξήγαγε, ἦνίκα
 205 Τὸ φῶς ἀνίσχον τοὺς ἐναντίους πάλιν
 Ὁ σεπτὸς αὐτοῖς ἐσχίτιζεν ἥλιος.
 Καὶ δὴ προπέμπεις εὐαρίθμητον μέρος
 Τοῦ σοῦ στρατοῦ, κράτιστε, τούτους ὀπλίσας
 Οὐ τοῖς ὕπλοις τοσοῦτον ὡς εὐθουλίαις.
 B 210 Ἐπεὶ γὰρ ἐξήλαυνον ὡσπερ εἰς μάχην,
 Τὴν πλαστὴν αὖθις σχηματίζονται φόβον,
 Ἐψευσμένως φεύγοντες. Οἱ δὲ Βάρβαροι,
 Τῆς ἐκλογῆς ἐκεῖνο τὸ στερρόν νέφος.
 Ἐκ τῶν ἀδῆλων ἐκπεσόντες ἀλλάκων
 215 Ἦλαυνον αὐτοὺς τῷ δοκεῖν παφευγότας.
 Αὐτῆς δὲ τούτοις ἀντεπεξάγεις τάχος

jamdiu trepidationis tempus cessasset, (195) de more in spem aliquam deceptus venerat fore ut, si qua pars exercitus dissolveretur, consternatio late per totum excurreret. At non defuit statim illi contra occurrere tua in rebus militaribus solertia. (200) Priusquam enim nox ad medium iter veniret, jam omnes eorum occultos dolos tua vigilantia de more cognoveras. Et divinitus ordinans numeransque copias ad pugnam tuos eduxisti, quando (205) exoriente luce adversariis iterum sol, quem venerantur, oculos perstringebat. Tum vero emittis medicam manum ex tuo exercitu, o fortissime, armasque singulos non tam armis quam bonis consiliis. (210) Vix enim tui tanquam ad pugnam exierant, cum fictum repente ostendant timorem simulatque fugam. Tum vero Barbari, densa illa lectorum militum nube ex occultis emissa foveis, (215) eos sunt aggressi qui simulaverant fugam. Tu vero hos contra educis quam celerissime, quos habuisti meliores;

VARIAE LECTIONES.

204 ἐξήγαγε αὐτοὺς? 214 ἐκπέμποντες ed.

NOTÆ.

173. Idem, *ibid.*: Καὶ πᾶσαν ἀκριβῶς τὴν τῶν Βαρβάρων ἐξεῖπεν ἀτολμίαν.

180. Cf. Euripides in *Helena*, v. 520. Curtius, v. 5: *Igniviam necessitas acuit, et saepe desperatio spei causa est.*

184. Theophanes, *ibid.*: Ὁ δὲ σοβαρὸς μηκέτι ὑποφείρων τὴν ἐν τῷ ὄρει διατριβὴν, ἠναγκάσθη πρὸς πόλεμον ὀρμηταί.

198. Οὐκ ἀνευτρέπιστος ex a, quæ privandi vim habet, et εὐτρέπιζω. Theophanes, *ibid.* Sic eadem: Ὁ δὲ βασιλεὺς προγνοὺς, καὶ συντάξας τὸν στρατὸν ὁμοίως εἰς τρεῖς φάλαγγας, εἰς τὴν μάχην προήγαγεν. Ante hæc enim Theophanes refert Persarum ducem diviso in tria agmina exercitu, nondum ma-

nifesto terris sole, paratum ad pugnam ex improviso apparuisse.

205. Idem, *ibid.*: Τοῦ δὲ ἡλίου ἀνατείλαντος καὶ τοῦ βασιλέως κατὰ ἀνατολὰς εὐρεθέντος, τοὺς Πέρσας ἐσχίτιζεν ἢ τούτου ἀκτίς, ἢν ὡς θεὸν προσεχύνουν.

206. Vide supra acroas. II, 265.

210. Theophanes *ibid.*: Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐσχημάτισε τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰς φυγὴν τραπέντα, καὶ λύσαντες ἐκεῖνοι τὰς φάλαγγας ἀκρατῶς διώκειν τούτους ἐνήμιζον. Ἐπιστραφέντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι εὐψύχως τούτους ἐπρέψαντο, καὶ πολλοὺς ἀνείλον, ἐλάσαντες αὐτοὺς ἕως τοῦ ὄρους, εἰς κορηνοὺς αὐτοὺς ἐμβάλλοντες καὶ τόπους δυσβάτους, καὶ πάντας αὐτοὺς συνέτρεψαν.

Τὸς σοὺς ἄριστους, καὶ παρ' ἄλπιδα, τίτι
 Ἀπροσδοκίῳ προτραχόντες συντάσσει
 Ἐν νύκτα τοῖς σοῖς οἰκίταις ἀπέστρεψεν.
 220 Ὡ νοῦς διαρκῆς καὶ τοιμοτάτη φύσις
 Καὶ πῦρ λογισμῶν ἐν βάλθαι διατρέχον!
 Ὅμως τὸ πῦρ μὲν καὶ μελαίνει καὶ φλέγει·
 Ὁ σοὺς δὲ νοῦς, ἄριστε, λευκαίνει τὸ πᾶν,
 θάλλει δὲ πάντας καὶ πυρῶσαι μὴ φλέγων.
 225 Ὁ Βάρβαρος δὲ τὴν κακρυμμένον ὄδον
 Εὐρὸν ἑαυτῷ βάλθρον ἐκ τοῦναυτίου,
 Ὄλονς προπεδῶν τοῖς τραπέτσι συμμάχους
 Ἐκ τῶν ἑαυτοῦ ταγμάτων ἀπέστρεψεν,
 Ἐπεὶ δὲ καὶ τοὺς εἶδεν ἐπρησμένους
 230 Καὶ συντόμως πίπτοντας ἀσχίτην φάλαγξ,
 Ἠρώτων μὲν αὐτοῦ δυσσεβεῖ τὸς προστάτας
 Καὶ θάπτρον ἠτίμως τοὺς τοιμομένους,
 Ὑδωρ κενώσας καὶ τὴν πῦρ κατακλύσας,
 Καπνοῦ δὲ πολλὰς συγχύσεις ποιόμενος,
 235 Κλέπτει τὸ φεύγειν καὶ σχεδιάζει τὴν γούρην,
 Καὶ νύκτα ποιεῖ, καινοτομῶν τὴν ἡμέραν.
 Εὐρὸν τε κρημνοῦς καὶ στενὰς διεξόδους

Α Λοξὰς τε πατρῶν ἰσχῆρας καὶ θυμῶνους,
 Ὡσαὶ κλιώφας τῷ γνώρι τὰ τάγματα
 240 Καὶ τὰς ἐκαίνων δυστυχεῖς συνδικίας
 Ἠρὸς ἄκρον ὄψος καὶ κατάφροπον βάλθης.
 Ἐντοῦθεν αὐτοῖς συμφορῶν πολυτρόπων
 Συμπτωμάτων τε καὶ φόνων καὶ κλασμάτων
 Κίνδυνος ἠὲ τρέπιστο συντριβῆς γέμων.
 245 Καὶ ποῦ τις αὐτῶν ἐξ ἀνάγκης ἠῦξαστο
 Ἐλθεῖν κατ' αὐτοῦ συντομώτερον ξίφος.
 Ἄλλος δὲ νότοις ἱππικοῖς ἐφιζάνων
 Μελίωρος ἤρθη τῇ βίᾳ τοῦ σφίγματος.
 Πολλοὶ δὲ τείχος τὰς καμηλόους τάσσει
 250 Πλευρὰς κατασκευάζεν ἢ περίστασις.
 Κρημνοῦς τε πάντας ἀγρίων αἰγῶν δίκην
 Φυγῆς ἀνεξίχνητον ἐκπηδήματα.
 Β Ἢ σὴ δὲ πᾶσα τοῦ στρατοῦ συνοικία
 Ἠλέποντας ἀφραίνοντο τῇ θεῇ κρίσει
 255 Ἐλ τῆς παραδόξου θαύματα στρατηγίας·
 Βολὴ γὰρ οὐκ ἦν ἐπιτερωμένον βέλους
 Ἐν τῇ μεταξὺ τῶν στρατῶν διαστάσει,
 Καὶ πᾶς τις ἡμῶν εὐκόλως ἀπέβλεπε

ac tam præter spem improvisa percussa contentione terga tuis famulis verterunt.

(220) O mens præstantissima, et acerrimum ingenium, et ignis ad imas cogitationes permeans! sed ignis quidem denigrat et urit, tua vero mens, optime, decubat omnia, omnesque fovet, et ardet non urens.

(225) Interea Barbarus absconditum dolum sentiens sibi potius quam aliis fuisse foveam, omnes in opem fugatorum prosilire milites ex suis cohortibus imperavit. Postquam autem hos etiam vidit consternatos (230) et in fugam præcipientem versus timore horribili, in primis suos execratur paternos, quosque nuper honoribus, probris nunc afficit, aquam effundens et ignem extinguens. Fumi autem multa facta confusione (235) furatur fugam, excitatque tumultuariam nubem, noctemque inducit, invertens

diam. Prolapsusque in crepidines et angustos transitus et in prærupta et ardua rupium cacumina, trudit septas caligine copias, (240) et infelices contubernales feminas inter montium juga et præcipientes valles. Hinc ipsis calamitatum variarum, ne caderent cederenturque et illiderentur, periculum obortum ex collisione maximum. (245) Ac forte quis desperatione adactus orabat ut ipsum transfoderent acuto ferro. Alter vero tergis equinis insidens in aerem est sublatus ex vi compressionis. Multis autem pro muro camelina (250) latera præbuit præsens necessitas. Omnes autem inter rupes, ut fere capree, aptos ad fugam indagabant exitus. Totum vero tui exercitus contubernium late gauderat, videns ex divino iudicio (255) tue incredibilis expeditionis miracula. Neque enim, quantum est jactus velocis jaculi, unus distabat ab altero exercitus: et unus-

VARIÆ LECTIONES.

219 σοῖς add. P. 223 κράτιστε P. 227 ὄλονς P. 229 δὲ καὶ αὐτοὺς εἶδῃ ed. 235 τὸν add. P.
 243 καὶ post φόνων add. P. 251 αἰγῶν add. P.

NOTÆ.

225. Codex exhibet emendationis loco κράτιστε.
 226. Psal. vii, 16: *Incidit in foveam quam fecit.*
 227. In codice voci ὄλονς superinscripta est vox ἄλλους.

229. Item καὶ αὐτοὺς in κ' αὐτοὺς immutandum esse monet censor, et quidem recte. Ego vero pro εἶδῃ legendum putō εἶδεν, ut stet metri mensura.

251. De sole et luna, aqua et igne, qui erant Persarum dii, alibi diximus plura. Vide acroas. i, 52. Animadvertendum tamen hic est in more fuisse apud Persas, ut, cum quid adversum eis eveniret, contra suos deos irascerentur, eosque contumeliis probisque afficerent, ac tanquam de sua fortuna parum sollicitos aspernarentur; id quod ex Hero-

D dato patet narrante Xerxem mare flagellavisse; Pisida vero aperte idem hic affirmat et alibi. Confer acroas. i, 26 et seqq., et acroas. ii, 377.

240. Persas ad bellum exire mulierculis stipatos adnotavimus supr. acroas. ii, 247. At nobis ridicula semper visa est causa, quam ejus consuetudinis tradidit Max. Tyrius, dissert. 14: ait enim Ἠέρταις δὲ παλλακίδες ἕπονται, ἵνα μάχωνται, καλῶς ὅπερ τῶν φιλότατων.

251. Theophanes, ibid.: Ἐν δὲ ταῖς κρημνοῖς αἰγῶν ἀγρίων δίκην ἐσκηνοβάτου· πολλοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἐζώρησαν, παρέλαβον δὲ καὶ τὸ τούτων στρατόπεδον καὶ πᾶσαν τὴν ἀποικιοῦν αἰτῶν.

πρὸς τὰς ἐπέλξεις τῶν φαραγγῶν τὰς νόθους, **A**
 260 Ἐν αἷς τὸ πλῆθος ἐκχυθὲν τῶν Βαρβάρων
 Πυκνῶς ἐνεστρέφοντο μὴ κινούμενοι.
 Ἄλλ' οἱ μὲν ἦσαν ἐν τρυφῇ φροντίδων
 ζάλη διαβρέοντες ὡς τὰ κύματα,
 Ἄ ταις ἑαυτῶν ἐκδρομαῖς ὠθεύμενα
 265 Τὰ μὲν πρὸς ὕψος ἐκ βάθους ἀνέρχεται,
 Τὰ δὲ προπίπτει καὶ πάλιν καὶλαίνεται·
 Οὕτως ἐκείνων τῶν ἀτάκτων ταγμάτων
 Ἐν ταῖς ἀνύδροις κυματουμένων λίθοις,
 Τὰ μὲν πρὸς ὕψος ἐκ βάθους ἀνέρχεται,
 270 Τὰ δὲ πρὸς αὐτὰ τῶν κάτω τὰ τέρματα
 Πίπτοντα πυκνὰς συγχύσεις εἰργάζετο.
 Οὕτως ἕκαστος ἀφρόνως ἐδυστύχει,
 Ὅ δὲ προπίπτων ἦν ἐπίφθονος μόνον·
 Πᾶς γὰρ παρ' αὐτοῖς εὐτυχῆς ἐκρίνετο,
 275 Ὅς πρὸς τὸ θνήσκειν εὐρέθη τομώτερος.
 Ἡμῶν δὲ πᾶσα καὶ γαλήνη καὶ χάρις,
 Τέρψις δὲ μᾶλλον ἢ φόβος προσήρχετο.

quisque nostrum facile prospiciebat illa falsa rupium
 propugnacula, (260) inter quæ multitudo effusa
 Barbarorum densata versabatur, nec se unquam
 movebat.

Itaque illi erant in tali sollicitudinum tempestate
 fluctuantes, sicut undæ, quæ se ipsas urgent et
 impellunt : (265) aliæ quidem in altum ex imo attol-
 luntur, aliæ autem concidunt et rursus deprimuntur.
 Sic incompositi illorum ordines inter aridos flu-
 ctuabant scopulos; atque alii quidem in altum ex
 imo ascendebant, (270) alii vero in prope subjecta
 præcipitia ruentes crebras confusiones ciebant. Ita
 omnes non minus erant stulti quam infelices; ac
 solum qui occumberet erat invidendus : omnis enim
 apud ipsos felix habebatur, (275) qui ad moriendum
 inventus esset promptior. Nos autem ex omni parte

Καὶ πᾶς πρὸς ὕψος τῷ Θεῷ τῶν κτισμάτων
 Τὰς χεῖρας ἐξέτεινε σὺν τῇ καρδίᾳ,
 280 Καὶ τῷ στρατηγῷ συντόνως ἐπηύχετο.
 Πάντες γὰρ οἱ πρὶν μηδὲ Περσικὴν κόνην
 Ἴδεῖν στέγοντες οὐδὲ τὰς σκηνὰς τίθει
 Καθεῖλον, ἀλλ' ἕκαστος ἦν εἶχε σκέπην,
 Οὕτως ἀφῆκεν ὄσπερ ἦν πεπηγμένη.
 285 Τοὺς Βαρβάρους δὲ πάντας ἐκλίνας φόβῳ,
 Ἴκνεύον οὐδὲ φόντον ἐκ κτήνους τίθει
 Καθεῖλον οὐδεὶς, οὔτε μὴν τὴν γαστέρα
 Τροφῆς ἀνεπλήρωσαν, οὔτε τις γόνυ
 Κλίνας ἑλαφροῦς τοὺς πόνοους εἰργάζετο,
 290 Ἄλλ' εἰς παραξέδους τε καὶ πλανημόνας
 Τρίβους ἑαυτοῦς ἐμβαλόντες ἐν φόβῳ
 Ἴκριναν εἶναι τὴν φυγὴν σωτηρίαν.
 Οὕτως τὰ πολλὰ καὶ ξένα γνωρίσματα
B
 Πρὸς τοὺς φθάσαντας ἀντιμετρήσας χρόνους
 295 Θεῶν ἀπεκρίθωσε τὴν στρατηγίαν.
 Τίς γὰρ τὸ Περσῶν δυσμαχίτατον γένος

serenitas et gratia magisque jucunditas quam timor
 incesserat. Et quisque in altum ad Deum creatu-
 rarum manus protendebat una cum corde, (280) et
 duci unanimis bene apprecabantur. Omnes enim,
 qui modo nec pulverem Persicum videre sustinebant,
 tunc ne tentoria quidem deiecerunt, sed quisque
 quod habuit tentorium dimisit, sic ut erat compa-
 ctum. (285) Barbaros contra omnes quatiebat timor;
 neque ex illis tunc onus coriaceum deiecit quisquam,
 et ne ventrem quidem cibo explevit; nec quisquam
 sane genua inflectens leviores reddidit labores. (290)
C
 Verum in avios et ancipites calles se ipsos con-
 jicientes trepidanter existimarunt sibi esse fugam
 salutis. Sic multas atque peregrinas cognitiones,
 quæ ante ipsum innotuerant, remetiens (295) divi-
 nam ille perfecit expeditionem. Equis enim Per-

VARIAE LECTIONES.

269 ὕψους ed. 271 συγχύς P.

NOTÆ.

263. Idem, ibid. : Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρὸς ὕψος τὰς
 χεῖρας ἐκτείναντες τῷ Θεῷ εὐχαρίστουν, καὶ τῷ στρα-
 τηγῶντι καλῶς βασιλεὶ συντόνως προσεύχοντο.

280. Idem, ibid. : Οἱ γὰρ πρὶν μηδὲ Περσικὴν κό-
 νην τολμήσαντες ἰδεῖν, νῦν τὰς σκηνὰς τούτων ἀσα-
 λεύτους εὐρόντες ἑλαφρολόγησαν.

282. Hæc, opinor, dicta, ut Romanorum secu-
 ritatem ante et post relatam victoriam demonstret.
 Solebant enim Romani, cum datum erat signum,
 tentoria deponere, ut ad dimicandum essent magis
 expediti. Polybius *De castram. Rom. in antiq.*
Rom., tom. X, p. 984 : "Ὅταν τὸ πρῶτον σημαίῃ,
 καταλύουσι τὰς σκηνὰς. Itaque Pisida ait Romanos
 tam securo animo prodisse ad pugnam, ut ne ten-
 toria quidem antea demiserint; redeuntes autem
 statim arma projecisse, ut omni cura solati vires
 animamque epulis reficerent; quod erat ex militari
 disciplina servari solitum, ut ex Leone *hap.* vii,
 2, colligitur. Theophanes loco nuper citato aliter
 videtur interpretatus Pisidam : ait enim Romanos
 non ad sua tentoria reversos, sed ad Persica us-
 que progressos esse, quæ intacta invenerunt. Quæ
 interpretatio si magis arridet, dicendum est Roma-
 nos Persarum castris positos, tanquam ad sua se

recepissent, ibi securo animo quiescisse.

283. Σκέπην, opinor, ponit pro tota armatura
 gravi, qua se milites tegebant; quamvis σκέπη vere
 esset capitis tegumentum e pelle, Polybius, *loc. cit.*,
 p. 886 : Προσεπικασμίζεται δὲ καὶ λιτῷ περικαφα-
 λαίῳ, ποτὲ δὲ καὶ λυκείῳ ἢ τι τῶν τοιοῦτων ἐπιτί-
 θεται, σκέπης ἅμα καὶ σημαίου χάριν. Sed ut neci-
 priam σκέπην pro armatura, facit addita notatio
 πεπηγμένη, quæ scuto maxime convenit, ejus lon-
 gam descriptionem instituens idem Polybius, p. 874,
 ait : Ἐκ διελκῶσανιδόματος τουργοκάλῃ πεπηγῶς,
 ὀθονίῳ, μετὰ δὲ ταῦτα μωσχίῳ δέρματι περιέλιχται
 τὴν ἐκτὸς ἐπιπέδον, a qua descriptione sine
 non abluat illud Pisida quod sequitur, v. 285 :
 φόντον ἐκ κτήνους. Recte autem scutum dicebatur
 σκέπη, quia tanta erat magnitudine ut totum pene
 militem obtegeret.

295. Legerem οὕτω. Hæc epiphonemate primi
 belli Persici narrationem claudit, dicens tantam
 fuisse Heraclii in re militari scientiam, ut non modo
 ea omnia quæ a veteribus tradita fuerant omnino
 noverit, sed antiquiorum etiam inventis plura ad-
 diderit non antea ab illis excogitata.

296. Theophanes, *loc. cit.* Τίς γὰρ ἤπιζεν τὸ

Ἦλπιζε δοῦναι νότα Ῥωμαίων ξίφαι;
 Τίς ἐν τοσαύταις συμφορῶν τρικυμίας
 Ἦλπιζεν εὔρειν καὶ γαλήνην ἐν μέσῳ;
 300 Τίς ἐν τοσαύτῃ τῶν ἀναγκαίων σπάνει
 Ἐροφῆς μετασχεῖν τὰς πόλεις ἐπαίθετο,
 Εἰ μὴ αἰ' ὑμῶν τοῖς ἀλάστορας πάλιν
 Ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς γείτονος παροικίας
 Μακρὰν ὁ πάντων ἤλασε ζυγοστάτης;
 305 Ἄλλ' ὡς τοσαύτῃ συγχύσει μεμιγμένοι
 Ἄπειπον ἤδη τὴν μάχην οἱ Βάρβαροι,
 Σὺ μὲν, κράτιστε (καὶ γὰρ ἤθελος μένειν
 Τῶν σῶν λογισμῶν πρὸς πόλους πυρουμένων),
 Πολλὰς ἀφορμὰς εὐλόγους ἀνεπλάσω,
 310 Θέλων συνεῖναι τῇ στρατῷ καὶ συντρέχειν·
 Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ πρὸς ἐσπέραν γένη
 Ἄσπονδον εἶχεν ἐξ ἔθους ὑποψίαν,
 Λυθὴς τε καὶ κινουμένων φροντῶν
 Τῆς σῆς ἔχρηζεν ἡ πόλις παρουσίας,
 315 Ὁ δὲ στρατός σου τοῦτο πράττειν εἰς δέον
 Ἐδεῖτο πολλὰ καὶ θέλων καὶ θακρῶν
 (Καὶ τῇ πόλει γὰρ συμπαθεῖν ἠπαίγετο,
 Καὶ σοῦ στερεῖσθαι ζημίαν ὠρίζετο),

sarum indomabile genus sperasset præbere terga Romanorum ensibus? Quis in tantis calamitatum tempestatibus sperasset invenire vel serenitatem in medio? (300) Quis in tanta victus penuria ad comæatum ministrandum urbes suasisset, nisi per te illos scelestissimos iterum a nostra proxima vicinia procul abegisset qui omnia lance ponderat?

(305) At vero cum in tali rerum confusione impliciti jamdiu absisterent a pugna Barbari, tu, o fortissime (volebas enim adhuc manere: nam tua mens ad labores callum obduxerat), multa valde scita commenta excogitasti, (310) volens congregi cum exercitu et concurrere. Interea vero gentes, quæ sunt ad Occidentem rupti fœderis habuerunt de more suspicionem. Et rursus ob novas excitas curas tuam desiderabat civitas præsentiam. (315) Exercitus autem tuus, ut omnino hoc faceres, orabat multis cum precibus et lacrymis: nam urbis pietate tangi cogebatur, et te privari esse damnum

A Πείθει τὸ λοιπὸν· οὐ γὰρ οὕτως εὐκόλως
 320 Λαθεῖν τι τερπνὸν ἄλλος εὐτρεπίζεται,
 Ὡς θάπτον αὐτὸς εὐτρεπίζῃ πρὸς πόλους.
 Οἷος δὲ πιστὸς ἀρχιποίμενος τρόπος—
 Ἐκ τῶν ποιηρῶν ἀρπάγων τε θηρίων
 Κυκλωθὲν αὐτοῦ προβλέπων τὸ ποίμνιον,
 325 Ἀρηχανεῖ μὲν πῆ τραπῆ πρὸς τὴν μάχην,
 Ὅμως δὲ κάμνει πανταχοῦ διατρέχων,
 Εἴ πως παρ' αὐτῶν ἀρπάσοι τὸ ποίμνιον,—
 Οὕτω τὸ πιστὸν τῆς λογικῆς ποιμνίης γένος
 Ἀρηχανεῖς μὲν προβλέπων ἐκάστοτε
 330 Ἐκ τῶν ἀπίστων θηρίων κυκλοῦμενον,
 Ὅμως δὲ κάμνεις καὶ περιτρέχεις ἀεὶ,
 Ἐκεῖθεν ἔνθεν πανταχοῦ πονοῦμενος,
 Βάλλων, διώκων, ἐκτρέχων, ὑποστρέφων,
 Εἴ πως ἑαυτὸν ἀντίλυτρον εἰσάγων
 B 335 Ἐλευθερώσεις αἱμάτων τὸ ποίμνιον.
 Ὅθεν τυπώσας πάντα σῶφρονι τρόπῳ,
 Καὶ τῷ στρατηγῷ τὸν στρατὸν συναρμόσας,
 Καὶ τῷ Θεῷ δοῦς τὰς ἐπ' αὐτοῖς ἐλπίδας,
 Πάλιν πρὸς αὐτὴν τὴν πόλιν σου συντόνωσ
 340 Τοσαῦτα πράξας καὶ κατορθώσας τρέχεις.

statuebat. Tandem suadet: non enim tam facile, (320) quæ sunt oblectamento, alter aggreditur, ac tu confestim aggredieris labores.

Qualis autem primi pastoris fidus est mos, qui ab improbis et rapacibus feris circumclusum videns suum ovile (325) hæret animo, qua se vertat ad pugnam, tamen allaborat, quaquaversus excurrens, si qua ratione ab ipsis gregem defendat, sic tu fidum rationalis ovilis genus hæres quidem videns esse omni parte (330) ab infidelibus bestiis circumdatum, tamen allaboras, et circumis semper huc et illuc, nusquam requiescens, aggrediens, insequens, excurrens, recurrens, si forte te ipsum tradens in pretium (335) possis liberare a sanguine gregem. Hinc rebus omnibus sapienti ratione præscriptis, et ad ducis ingenium exercitu temperato, omnique in Deo de illis spe collocata, rursus ad tuam civitatem impigre (340) tot rebus gestis et rite compositis accurris. Non enim solum certa-

VARIE LECTIONES.

308 πυρουμένων ed.

NOTÆ.

τῶν Περσῶν δυσμαχώτατον γένος νότα δοῦναι ποτε Ῥωμαίοις.

308. Veri quasi legeretur τολουμένων, ut puto legendum.

309. Vide supra, v. 61, quæ circa vocem ὄλι, et ἀφορμῆ attigimus.

311. Abares, gens fera et Romanis infensa, quoties vires ad inferenda damna receperant, interposita pæcta non esse servata causabantur: hinc recte Noster ait ἐξ ἔθους. Plura, quæ huc spectant, videbis in *Poem. de bello Abar.* Pisida Abares vocat γένη πρὸς ἐσπέραν, eo quod ipsi late pervagati jam ad Istrum consederant.

319. Theophanes, p. 256, refert Heraclium rediisse Byzantium anno postquam inde contra Persas dimicaturus discesserat, sed causam retinet. Nicephorus Cyprianus autem omnia perperam con-
 tādens de hac prima expeditione Heraclii nullam

mentionem facit. Hæc tamen erant sedulo notanda, ne qua oriretur difficultas. Patet enim ex Pisida Heraclium anno imperii sui 13, Christi 625 ex Armenia in Thraciam reversum, ut fœdiferagos Abares reprimeret: ac tribus post annis cum iisdem Abares Cyprium diripere atque evertere moliti sunt, in Perside Heraclius degebat. Vide *De bello Avar.* 246 et seqq.

324. Codex hic habet versiculum, qui legendus mox venit sub numero 328: οὕτω τὸ πιστόν. Nos iamquam περισσὸν rejiciendum esse putavimus.

336. Theophanes, *ibid.* Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν στρατὸν σὺν τῷ στρατηγῷ καταλιπὼν εἰς Ἀρμενίαν παραχειμάσαι, αὐτὸς εἰς Βυζάντιον ὑπέστρεψεν.

340. Sæpe in ecclesiasticis auctoribus occurrit verbum κατορθώω, quo vita ad Christianæ virtutis normam instituta significatur, ut hic in Nostro. Vide *Suicci Thes. ecclesiast.*

Οὐ γὰρ μονήρεις τοὺς ἀγῶνας τῆς μάχης,
 Ψυχὴν δὲ τὴν σὴν συγκατώρθωσας πλέον.
 Αὐτὸς γὰρ ἡμῖν ἐξαριθμῶν πολλάκις
 Τοῦ σοῦ βίου τὸ μέτρον, ἐτράνευς ὅτι
 345 « Βιῶς χρόνον τοσοῦτον ἐν βραθυμίᾳ,
 Ἐξῆσα ταύτας τῷ Θεῷ τὰς ἡμέρας. »
 Καὶ τοῦτο δῆλον· οὐδὲ γὰρ καλύμματι
 Ψεύδους προσήκει τὴν ἀλήθειαν σκέπειν.
 Νῦν γὰρ τὰ Περσῶν τῆς πλάνης μυστήρια
 350 Ἰνυμνά πρόεισιν· ἄρτι τῆς κεκρυμμένης
 Ἵδρας παρ' αὐτοῖς ἡ πολυκέφαλος πλάνη
 Ἐνα προτείνειν ἀξιοῖ τὸν αὐχένα,
 Ὅν νῦν βλέποντες εἰσάγαν θαυμάζομεν
 Ἡρακλέος τυχόντα καὶ σεσωσμένον.
 355 Οἶμαί δὲ καὶ τὸν αἰχμάλωτον ἐν τάχει
 Ὅφει δεθόντα τὸν δράκοντα Χοσρόην,

minum belli, sed animæ tuæ curam habuisti maxime.
 Tu enim ipse nobis exponens sapius tuæ vitæ rationem hoc enarrasti : (345) « Cum tantum temporis transegerim in otio, vixi tandem hos ego Deo dies. »
 Atque hoc est apertum : non enim velo mendacii juvat veritatem obtegere. Nunc enim Persicæ fraudis mysteria (350) nuda procedunt : nuper absconditæ apud ipsos hydræ multiplex fraudulentia unam tantum audet protendere cervicem, quam modo nos intuentes valde miramur in Herculem incidisse et evasisse salvam. (355) Puto autem ipsum etiam captivum brevi vincetumque te visurum draconem Chosroam ; nisi quis sumat justam suspicionem,

A Εἰ μὴ λάθοι τις τὴν δίκην ὑποψίαν,
 Ὡς εἴπερ ὑμῖν ἐκδοθῆ, τὰς ἀξίας
 Λάθοι παρελθὼν ἐν βραχεῖ τιμωρίας.
 360 Καὶ μοι λογισμῶν πολλάκις κινουμένων
 Αὐτὸς κατ' ἐμχυτὸν συλλαθὼν ἔφην τάδε·
 Εἰ τὰς ἐν ἄστροις ὁ Πτολεμαῖος ἐκθάσεις
 Καὶ πρὸς τὸ μέλλον εἶχεν ἠκριθωμένας,
 Πῶς οὐ προεξήγγειλεν οἶον ἡ φύσις
 365 Ἐπ' ἐσχάτων μέλλει σε φωσφόρον βλέπειν ;
 Ἄλλ' εἴπερ ἦν ἐκείνος εἰκότως ἄρα
 Τῆς γῆς ὑπερβαίνοντα τοὺς ὕρους βλέπων,
 Ἵμνοι σε μᾶλλον τοῖς μεταρσίοις λόγοις·
 Τῆς ἐκδρομῆς δὲ, καὶ πλέον τῶν ἀστέρων,
 370 Ἐν σοὶ τὰ πολλὰ προσθλέπων κινήματα
 Τὴν σὴν ἀεικίνητον ὕμνησε φρένα,
 B Ἄλλον νεουργηθέντα τοῖς κάτω πόλον

quasi si ille traditus fuerit : meritis tunc ad breve tempus clam se surripiet pœnis.

(360) Atque ego multa sæpe mecum versans animo, meque meis involvens curis, dicebam talia. Si vere astrorum Ptolemæus excursionses etiam in futurum habuit perspectissimas, quomodo non prædixit qualem natura (365) postremo esset in te visura Phosphorum ? Sed cum esset, ut videtur, in iis contemplandis quæ terræ terminos transcenduat, intentus, te deprædicavit sublimiore stylo ; tuæque excursionis, magis quam astrorum, (370) multis ac præclaris longe prævisis motibus, tuam irrequietam celebravit mentem, alterum diceas renovatum iri

NOTÆ.

343. Confer supra v. 182 et seqq. De Pisida in bello comitante Heraclium, quocum multa familiaritate, ut videtur, conjunctus fuit.

349. Quid hisce iambis velit Pisida, non satis liquet. Verum, ni fallor, hic alludit ad Severianorum hæresim, quæ tot turbas excitavit in Oriente et Heraclio imperante adhuc vigeat. Ideirco autem dicit esse detecta mysteria iniquitatis, quod Heraclius, ut opinor, hoc primo in Oriente itinere aperte deprehendit errores circa religionem inter Christianos disseminari a Persis, ut Romani inter se dissentientes novum Heraclio facerent negotium, et Romanum imperium non tantum externis quam internis premeretur incommodis. Quod sane fit manifestum ex v. 36 et seqq. poem. *contra Severum*; ubi plura nobis erunt dicenda de hoc impio hæresiarcha.

351. Multiplex error vel hydra erat hæresis Manetis, quæ ex Persarum deliramentis orta et late propagata varios induit aspectus sub Manete primum ipso, deinde sub Eutyche, demum sub Severo et aliis innumeris eorundem asseclis. At nunc Pisida hæc hydræ unam tantum ait protendere cervicem, scilicet errorem Monophysitarum, Chosroa vires et animum suppeditante.

353. Hinc videtur posse conjici Heraclium in Armenia degentem cum aliquo doctore Monophysita coram Pisida disputasse ; ac propterea Pisidam dicere se mirari hoc hydræ collum non esse exsectum, postquam in Herculem, id est Heraclium, inciderat. Hunc autem doctorem fuisse Paulum Severianum, quocum Heraclius disputavit in partibus Armeniæ, ut testatur Sergius in sua epistola ad

Honorium, alibi probabimus in *Monito ad poema contra Severum*.

355. Vere vatem quis dicat Pisidam, qui Chosroæ cladem prædixit.

357. Τὴν δίκην. Subaudi κατὰ.

362. Claudii Ptolemæi Pelusiotæ opera, qui temporibus M. Aurelii Antonini in Alexandrina academia astronomiæ et astrologiæ studiis clarus vivebat, notiora sunt quam dici oporteat. Pisida hic *Almagestum* indicat, quo in libro Ptolemæus pro sui ingenii modulo systema planetarum exponit.

365. Subintelligitur, ut puto, χρόνων, fortasse etiam μερῶν, quod, si placet, ἐπ' ἐσχάτων vertendum est ab ultimis terræ partibus ; quasi Noster facta allusione ad expeditiones Heraclii, quibus in penitiores Asiæ partes penetravit, dicat ejus regionis incolæ tanquam novum Phosphorum apparuisse Heraclium.

368. Quamvis diu multumque opera Ptolemæi versaverim, nullibi mihi licuit invenire vaticinium, quod poeta, quam belle plane nescio, sed tamen in Heraclium transfert. Itaque aut intercidisse locum, ad quem alludit Pisida, dicendum est, aut esse ejusdem ex quibusdam verbis interpretamentum. Cæterum ne prorsus ἀσύμβουλοι hinc discedamus, detur conjecturæ locus. Itaque sic hæriolor. Ptolemæus cum plane nosceret quantum veteres astronomi, Eudoxus, Eratosthenes, Geminus, Marinus et alii, inter se disparent in polari stella definienda, nec ipse alicujus opinioni facile assentiretur, fortasse alicubi dixit fore tempus quo polus alter, ac plane ab eo diversus qui tunc esse ferebatur, sapientum judicio inter homines constitueretur. Quæ conjecturam confirmare possent, vilesis in Petavii *Uranologio Dissert. Var.*, lib. III. c. 4 et seqq.

Τὸν νοῦν τὸν ἐν σοὶ τῷ ξένῳ μαθὼν λόγῳ.
 Ταῦτα, στρατηγὸς τῶν σοφῶν βουλευμάτων,
 575 Ἐν ταῖς ἀκάνθαις τῆς μόχθης πεπλεγμένα.
 Εὐρὴν τὰ θεῖα τῶν πόνων τῶν σῶν βόδα,
 Ἄνθη τε πολλὰ φυγικῶν ἀρωμάτων
 Τῶν σῶν λογισμῶν συναγαγὼν τὰ σπέρματα,
 Σοὶ τόνδε πλοκῶν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
 580 Λαιμῶνος ἄρτι τῆς ἀληθείας φέρω.
 Ὅμως δὲ μικρῷ, καὶ βραχυδρόμῳ σκάφει
 Τὴν σὴν θάλατταν ἐκπερᾶν εἰθισμένος
 Ἥμαρτον αὐδὲν, μὴ διαπλαύσας ὕλην.
 Ὅρος γὰρ εἰς ἀπειρὴν οὐχ ὁρίζεται.
 585 Ἄλλ', ὦ στρατηγὸς τῶν ἀνω καὶ τῶν κάτω
 (Τῷ γὰρ λόγῳ σου πᾶς ἀφίσταται λόγος,
 Καὶ πάντα τῷ σῷ συντρέχει θαλήματι.
 Σὺ τὴν ἀβυσσον ἀσφαλίζῃ τῷ κράτει,
 Πιστεῖς δὲ τὴν γῆν ἐν μέσῳ μετάρσιον.
 590 Τοῦς οὐρανοῦς δὲ πάντας ἀψίδας δίκην
 Τῷ σῷ κατελαῖς, ὡς θέλεις, προστώγματι.
 Σοὶ πᾶσα δοῦλη τῶν ὀριζόμενων φύσις
 Καὶ τῶν ὑπὲρ νοῦν πᾶσα σύνδουλος κτίσις)
 Δούτης, κράτιστε, τῶν ὕλων παντοκράτωρ
 595 Καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων διαρῶτα

terris polum, tuam indigitans mentem hoc peregrino sermone.

His ego, dux prudentum consiliorum, (575) inter spinas belli implicatis, sanctis laborum tuorum rosis inventis, multisque floribus vitalium aromatum, quæ sunt tue providæ mentis semina, collectis, tibi hanc textam coronam ex immortalibus (580) prato veritatis nunc offero. Cæterum cum parvo et brevis cursus navigio tuum pelagus percurrere sim suetus, reus non agar, quod non sim emensus latum : terminus enim sine termino nequit terminari.

(585) Ast, o dux caelestium et inferorum, quandoquidem tuo verbo omne existit verbum et omnia in tuam concurrunt voluntatem, tu, qui abyssum firmas tua potentia, facisque terram in medio suspensam, (590) omnesque celos forniceis in modum tuo volvis, ut vis, imperio : tu, cui omnis servit rerum visibilium natura, et omnis mentem excedens conservit creatura ; tu ipse, optime, in omnibus omni-

A (Καὶ γὰρ διαίρεις πᾶσιν, ὡς θέλεις, μόνος
 Τῆς σῆς ἐνεργεῖς τῶν χαρισμάτων δότεις),
 Τὰς εἰς σὲ συμπλήρωσον ἡμῶν ἐλπίδας.
 Ἐν σοὶ γὰρ οὐκ ἔνεστιν ἄλλοτῆς χάρις.
 400 Ἰθύνον αὐτὸς τὸν σὸν, ὡς ἐπίστασαι,
 Ἐπιστράτηγον, πάντα πράττειν ὡς θέλεις.
 Παίησον πλεῖστον πιστὸν ἀσπίδοφόρον
 Τῶν εὐσεβῶν σου πανταχοῦ προσταγμάτων.
 Σὺ δειξὼν αὐτὸν τοῖς ἐναντίοις φόβον.
 405 Καὶ πᾶς τις ἀλλόφυλος εἰς αἶμα τρέγων
 Τοῦτω προκαμψέει σὸν τρόμου τὸν αὐχένα.
 Παίησον ἀναπῶ τῶν φθισάντων παισιμάτων
 Ἰδρωτάς, ὡς ἔσταξεν, εἰς καὶ ἄρσιον.
 Λάβει καὶ' ἐγληρῶν διττὰ νικητήρια,
 410 Στήσοι τρόπαια καὶ παθῶν καὶ βαρβάρων.
 Β Μιλήρωσον αὐτὸν, ὡς ἐπίστασαι μόνος,
 Τῆς εἰς σὲ θ' ῥιμότητος, ὡς τὸν Ἥλιον,
 Ὅς ἐκκυρόησας πρὸς σὲ νοῦν καὶ καρδίαν
 Πυρὶ πρὸς ὕψος εἰκότως ἤρπάζετο.
 415 Καὶ δειξὼν αὐτὸν πᾶσι Μωσῆα νέον,
 Ἐν τῇ κατ' ἰσθμῶν εὐσεβεῖ παροπλίῃ
 Τὸν σταυρὸν ἐκταίνοντα τῶν χειρῶν πλέον,
 Μωσῆν ἐκείνον ὅς βᾶτον καὶ πῦρ βλέπων

potens, (595) rerumque nostrarum omnium distributor, quoniam dividis omnibus, prout vis, solus tuas efficaces charismatum largitiones, nostro in te perfice desideria : in te enim non est deficiens gratia (400) tu dirige tuum, ut bene nosti, subimperatorem ad facienda omnia ut vis. Fac ipsum fidelem clypei gestatorem in omnibus tuis sanctissimis mandatis. Tu ipsum redde inimicis formidandum ; (405) et omnis alienigena in cades ruens ipsi fleat cum tremore cervicem. Fac ut ei sint veterum noxarum sudores, quos effudit, expiatio. Duplicem reportet ex hostibus victoriam : (410) sistat tropæa de vitis ac de Barbaris, reple ipsum, ut tu solus nosti, tuo in te fervore, velut Eliam, qui erga te inflammatas mentem et pectus ab igne in altum merito raptus est. (415) Ostende ipsum omnibus Moysen novum, qui pia munitus in hostes armatura crucem extendat potius quam manus ; Moysen illum qui rubam et ignem videns tam bene cognovit tuam in rubo

VARIÆ LECTIONES.

384 βραχυδρόμῳ P. 402 ἀσπίδοφόρον ed.

NOTE.

580. Alludit, opinor, ad metrum iambicum, quo D utitur ; quasi dicat gesta Heraclii epico carmine melius et dignius tractari potuisse.

589. Confer que sequuntur cum Hexaem. 85 et seqq.

596. I Cor. xii. 4.

407. Pisida veteres culpas Heraclii nominans tacitus videtur reprehendere illicitas nuptias, quas ille cum filia sororis suæ contraxit. Rem acriter exagitat Nicephorus Cr., p. 10 ; qui tamen illud addit, Sergio vehementer instanti ut seclerata nuptia solveretur, Heraclium ita respondisse : Ὡς εὖ μὲν ἔχει τὰ πρὸς σοὶ λεγόμενα· ὁ γὰρ σοι χρεῖος ὡς ἀρχιερεὶ καὶ φίλῳ, ἤδη ἀποδείδωντος· ἔσ' ὑμῖν δὲ τὸ λοιπὸν κείνους τὰ σὴν πράξις.

415. IV Reg. ii, 11.

415. Exod. xviii, 41, communis est Patrum sententia Moysen in vertice montis extendentem manus cum virga fuisse symbolum Christi in cruce pendens, quo manus suas in ligno pro nobis expandente diabolus superatus est. Theodoretus *Quest. in Exod.* 54 : Τοῦ σταυροθέντος ὑπὲρ ἡμῶν ἐπλήρωσεν αὐτὸν τόπον ἐκταίνων τὰς χεῖρας· ἐδείχθη τοίνυν καὶ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἀληθείας ἡ ὕναμις.

418. Exod. iii, 2. Deum re vera vel Dei Filium, non angelum apparuisse Moysi diserte testatur Pisida, veterum Patrum opinionem consentiens, quos laudet Calaneo, in suis *Comment. in Exodum*.

Τὴν σὴν ἀπηκρίθωσεν ἐν βάτῳ φλόγα
 420 Καὶ τὴν βάτον μένουσαν, οὐ πεφλεγμένην·
 Μωσὴν ὅς ὤφθη σαρκί σοι μόνῳ μόνος,
 Καὶ σαρκικῇ σε προβλέπει θεωρία,
 Γάχα προδεικνύς καὶ Θεὸν σαρκούμενον.
 Κάντεῦθεν, οἶμαι, συλλαλεῖ σοι καὶ τότε,
 425 Ὡ συλλαλεῖν ἐμέλλε καὶ σαρκούμενον.
 Τοιοῦτον αὐτὸν καὶ τροπαιοῦχον μέγαν
 Καὶ σὸν στρατηγόν, ὡς θέλεις, διάπλασον.
 Συνεουλόγησον τῷ σπορεῖ τὰ σπέρματα,
 Καὶ δὸς τὸ θεῖον τοῦδε τοῦ σπόρου γένος
 430 Κρατεῖν τὰ Ῥώμης εἰς τέλος γεώργια.
 Τύπωσον αὐτοῖς πατρικῶν μορφωμάτων
 Τὰς εὐπροσώπους ὡς ἀληθῶς εἰκόνας.
 Ὅπως ἔσονται πατρὸς εἰκονίσματα,
 Κάτοπτρα πιστὰ πατρικῶν γνωρισμάτων,

flammam (420) quam rubum, qui remansit incom-
 bustus; Mosen qui visus est carnaliter a te solo
 solus, et te carnali vidit intuitu, cito demonstrans
 etiam Deum iri incarnatum. Ac proinde, ut puto,
 collocutus est tunc tibi, (425) cui etiam incarnato
 erat collocuturus. Hunc ipsum, inquam, triumphato-
 rum maximum, tuumque ducem, ut libet, effor-
 ma. Benedic una cum satore semina, et da divinum
 hujusce seminis genus (430) imperare in perpetuum
 Romanorum terris. Imprime in filiis paternæ formæ
 vere venustam, ut fatendum est, effigiem, ut tol-
 evadant patris imagines, tot fida specula patris re-
 ferentia notas: (435) mente perfecti, moribus in-

A 435 Ἴδὸν νοῦν τέλεισι, τοὺς τρόπους ἐλεύθεροι,
 Ἠράεις τὸ πνεῦμα, συμπαθεῖς τὴν καρδίαν,
 Ἴμῖν προσηνεῖς καὶ κατ' ἐχθρῶν ὀργίλοι,
 Ἐχθρῶν σεβόντων τοὺς θεοὺς προσφάτους·
 Χεῖρας νέμοντες ἀσεβῶς ἠπλωμένους,
 440 Ἐπταλμένας δὲ πρὸς τὸ λῆμμα τῆς πλάνης,
 Πόδας πρὸς αἶμα μηδαμῶς κινουμένους,
 Εἰς δ' αὖ τὸ σώζειν πανταχοῦ ταχυδρόμους.
 Φύλαξον αὐτῶν τὰς νοητὰς εἰσόδους,
 Καὶ δυσθάρτους ποιήσον αὐτὰς τῷ φθόνῳ,
 445 Ὅς τῇ καθ' ἡμᾶς ἀντιπίπτων οὐσίᾳ
 Εἰδούς μὲν ἔστι γένους ἀλλότριος,
 Ὅλως δὲ μηδὲν εἰς ὑπέτασιν φέρων
 Δάκνειν νομίζει τὴν ἄλων ὑπόστασιν,
 Φίλους διαιρῶν καὶ μερίζων τὴν σχέσιν,
 B 450 Ἐχθραῖς ἀδελφῶν τοὺς ἀδελφοὺς συμπλέκων,

genii, mites spiritu, misericordes animo, nobis be-
 nigni, et in hostes truces, in hostes colentes modo
 memoratos deos, colentes manibus impie expansis
 (440) et extensis ad erroris simulacrum, pedibus-
 que nunquam ad caedes properantibus et ad fugien-
 dum contra semper velocibus. Custodi in ipsis in-
 tellectus ostium, idemque redde inaccessum invidiæ,
 (445) quæ nostræ ex adverso obsistens naturæ et
 forma vere et genere nobis est aliena; quæque cum
 nihil ad essentiam conferat, turbare vult rerum
 omnium essentiam, ipsa amicos dividens, et disjun-
 gens animos, (450) in fraterna dissidia fratres com-
 mittens, et sororem enutrens simulatorem, ut Scylla

VARIÆ LECTIONES.

439 σεβόντας ed. Mox malim ἀσεβῶς. 456 τοῦ P.

NOTÆ

419. Deum in rubo loquentem fuisse Verbum con-
 stans fuit antiquorum sententia. Videsis S. Cyril-
 lum Hieros. *Catech.* 10 et 11. At vero rubum in-
 combustum Dei incarnationem significasse nemo
 non affirmavit. Rubus carnis erat symbolum, et
 ignis divinitatis: sicut autem ignis rubum, ita dei-
 tas humanitatem non consumpsit; unde duas in
 Christo esse naturas integras, illæsas et inconfusas
 manifeste evincitur. Quo sane respicit Pisida ad
 confutandas hæreses sui temporis maxime intentus.
 Dicens enim quod Moses ἀπηκρίθωσε τὴν φλόγα ἐν
 βάτῳ, καὶ τὴν βάτον οὐ πεφλεγμένην, duas in Deo
 incarnato non confusas naturas Mosen cognovisse
 contra Monophysitas affirmat.

421. Pisida auctor est Mosen tam præsentem
 fuisse Deo ut ipse Deus Mosen, ut erat, carne ve-
 stitum viderit, et Moses etiam non spiritu sed σαρ-
 κικῇ θεωρίᾳ, vere, intuitive et oculis carnalibus
 Deum conspexerit. Disputatum quidem est sæpius,
 quomodo Deum viderint Moses, Paulus et prophete:
 S. Irenæus, *Contra hæreses*, lib. iv, c. 20, nemi-
 nem Deum vidisse facie ad faciem, sicuti est, mul-
 tis probat argumentis. Non manifeste, ait, ipsam fa-
 ciem Dei videbant prophete, sed dispositiones et my-
 steria, per quæ inciperet homo videre Deum. Quæ
 verba cum iis, quæ de hac re tradit vetus imprimis
 auctor, sive Dionysius Areopagita, *De cæli Hier.* c.
 4, 5, mirifice conveniunt. Irenæo consentiunt plures
 SS. Patres, quos inter consulendus S. Augustinus
 lib. xii *De Gen. ad lit.* c. 27 et 28, et *De Trin.*
 lib. ii, c. 17 et 18, qui sanctos viros et prophetas

C non corporis sed mentis oculo, quantum homini fas
 fuit, divinam essentiam introspexisse asseverat.

431. Αὐτοῖς. Videlicet τοῖς τέκνοις.

432. De forma Heraclii confer versum 99 hujusce
 acroascos.

438. Alludit ad equum solis, de quo acroas. 1, 25.

439. Σεβόντας pro σεβόντων, scilicet οἱ σεβούσι
 μετὰ χειρῶν ἀσεβῶς ἠπλωμένων. Persas ita repræ-
 sentat incondite jactantes tendentesque ad cælum
 manus, ut opponat Christianis qui, manibus supra
 pectus in formam crucis modice expansis, ut in mul-
 tis antiquis monumentis videre est, Deum depre-
 cabantur.

441. Persarum socordiam taxat, quos ubique non
 minus impios quam viles facit. Cæterum in hisce ulti-
 mis versiculis intendisse videtur ad illud psalmi cxii,
 15: *Manus habent, et non palpabunt; pedes habent,
 et non ambulabunt... similes illis fiant, qui faciunt
 ea, et omnes qui confidunt in eis;* quasi dicat Persas
 similes revera esse factos idolis, quæ stulte adora-
 bant.

445. Recte invidiam ut monstrum a natura hu-
 mana prorsus alienum describit. Humanum est
 enim sibi aliisque bona desiderare; invidi est pro-
 speris aliorum rebus tantum torqueri. Horat. *epist.*
 i, 2, 57.

450. Pisida, ni fallor, prævidit dissensiones et
 odia suscitatum iri inter filios quos Heraclius ex
 Eudocia primum et deinde ex Martina Augustis ses-
 ceperat.

Καὶ τὴν ἀδελφὴν ἐκτρέφειν ὑπόκρισιν.
Ὡς Σκύλλα καὶ Χάρυβδις ἠγγιωμένη
Ἐν τῇ θαλάσῃ τοῦ βίου περιτρέχειν,
Καὶ ταῖς ὁδοῦσιν οὐκ Ὀδυσσεῶς μόνον,
455 Πάσης δὲ σαρκὸς ἀγρίως καθάπτεται.
Φύλαττε, Χριστὲ, τοὺς βασιλέως κλάδους

et Charybdis furibunda in medio mari vitæ circum-
cursitat, et dentibus non Ulyssem tantummodo,
(455) sed omnem carnem barbare depascitur.

Serva, o Christe, regis liberos a tali invidiæ

A Ἐκ τῆς τοσαύτης τοῦ φθόνου κακουργίας
Φρούρησον αὐτοὺς τῇ μετ' εἰρήνης σκέπη
Μνήμην ἔχοντας πατρικῶν διδασμάτων,
460 Μνήμην διαρκῆ, καί γε καὶ πλείστης ὅτε
Χρηζούσιν αὐτῆς εἰς θεόν τὰ πράγματα.

maleficio. Defende ipsos pacis umbraculo memoria
servantes Patris mandata, (460) memoria perenni;
eoque sane maxime, quod hoc ipsum expetit rerum
necessitas.

VARIÆ LECTIONES.

γράφει σοῦ τῇ φυλακῇ
460 μνήμην διαρκῆ PV. *ibid.* ὅτι? 461 παίσματα
πράγματα PV.

NOTÆ.

452. *Odyss.* xii, 256.

453. Legerim περιτρέχει.

458. Patet Heraclium dissidia inter filios oritura
cognovisse, et quantum ipse potuit studuisse ut eo-
rum animos fraterni amoris vinculo devinceret. Sed
invidia et regnandi ambitio, paterna monita ex
animo natorum quam citissime delevit, ut historici

B testantur.

460. Emendator hic iterum prodit, atque in hoc
iambo pro μνήμην διαρκῆ reponi vellet σοῦ τῇ φυ-
λακῇ, et in sequenti τὰ παίσματα pro τὰ πράγμα-
τα. Neutrum ex hisce lectionibus probavimus; gra-
vior enim, ut nobis quidem videbatur, est senten-
tia quam textus exhibet.

QUERCII DE BELLO AVARICO MONITUM.

Piures ac varias antiquis temporibus diversarum gentium migrationes esse factas, atque ex remotioribus Septentrionis partibus populos effertis moribus profectos in meridionales regiones irrupisse, passim docent historiæ, quibus fidem facit Strabo v, p. 213, et Ammianus Marcellinus, xxxi, 5. Verum nulli crebrius quam Scythæ, qui et Sarmatæ et Sauromatæ quondam dicti sunt, nativis sedibus relictis, emigrarunt. Antiquissimis plane temporibus Scytharum reges virtute et belli artibus insignes multam ultra Tanaim fluvium regionem ad Thraciam usque subjugasse testis est Diodorus Sic. ii, p. 90, sed multo magis sequioribus sæculis inclaruere apud nos Scythæ, qui sub vario gentium nomine totum late orbem terrarum occuparunt. Omnes enim illi populi, quos jure et merito Barbaros appellare solemus, quique cladem et necem Europæ universæ inferentes Romanum imperium penitus everterunt, e Scythiæ finibus prosiluere. Inde enim Alani et Vandali et Gepidæ et Gothi et Sclavi et Bulgari et Hunni et Abares et Turcæ aliæque pestes erumpentes, cœli mitioris benignitate illecti primum vicinas regiones, ac deinde etiam longissime positas invadere, omnia vastare, alienis potiri, novos mores ac leges ubique inferre, et in locis nullo jure occupatis injustissime imperare. Primi omnium tantam sensere cladem et perniciem Orientales illæ partes, quæ Romanorum imperatorum ditioni parebant: non enim aliunde quam ex illis locis patere ad nos potuisset aditus, neque, si Romanis vires ad resistendum suffecissent, in nos derivata esset tanta malorum colluvies. Porro, si Ammiano Marcellino, xxxi, 1, fides est, magnus hic tristissimusque eventus præsignis ac portentis fuerat prænuntiatus: cum enim, Valente imperium tenente, infausta omnia undique portenderentur, Græci etiam quidam versus reperti sunt prope Chalcedonem in quadrato lapide incisi, futura plane pandentes, quos quidem referre juvat, ut huic poematio lux affundatur.

Ἄλλ' ὅπταν νύμφαι δροσεραὶ κατ' ἀστυχορείας
Τερπόμεναι στρηφύονται εὐστεφείας κατ' ἀγυίας,
Καὶ τείχος λυγρὸ πολύστονον ἔσσειται ἄλλαρ·
Δὴ τότε Ὀβνια φύλα πολυσπέρμων ἀποροῦσι
Ἴστρου καμψιρόσοιο πόρον περάοντα σὺν αἰχμῇ
Καὶ Σκυθικὴν ὀλέσει χώραν καὶ Μυσίδα γαίαν·
Παιονίης δ' ἐπιθάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένησιν
Αὐτοῦ δὴ βιότοιο τέλος καὶ δῆρις ἐθέξει.

Tempore quo liquidas agitabunt urbe choreas
Lætique subsilient hilares per compita nymphæ
Ac funesta dubit murus munimina thermis,
Tunc Hunni innumeri variis e gentibus orti
Trajicient amnis Histri speciosa fluentia
Vastabuntque agros Marsos atque arva Scytharum.
Ast ubi Paunoniam attigerint, majora parantes,
Hos illic fatum et Martis violentia sistet.

Sic eleganter Græcos versus reddidit doctissimus Henricus Valesius, a quo tamen discessimus in quarti versus lectione, quia ad mss. codicum fidem, quos ipse laudat, legendum putavimus εἴ τότε Ὀβνια φύλα. At ille hic agi existimans de Gothis, non de Hunnis, Ὀβνια rejecit, atque ex Socrate et Zonara restituens μυρία φύλα, vertere maluit tunc fortes populi, etc. Verum quis